

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Diplomová práce

Chléb a víno v liturgii eucharistie

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Demel Zdeněk

Autor práce: Šindelářová Naděžda
Studijní obor: Pastoračně sociální asistent
Ročník: VII.

2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Šindelářová Naděžda

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Ing. Zdeňku Demelovi SDB za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, Mgr. Aleně Vachunkové za pomoc při korekturách textu, Kateřině Svobodové za podněty a cenné rady, Mgr. Iljovi Kocianovi za pomoc při překladu německé literatury a Mgr. Andrejovi Shbatovi za pomoc s anglickým překladem.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	6
1. Náboženství a jídlo	7
1. 1 Jsme to, co jíme	7
1. 2 Obecná jídelní pravidla	8
1. 3 Půst.....	9
1. 4 Posvátná hostina	10
2. Rituální užití chleba a vína ve Starém zákoně.....	11
3. Jídlo v buddhismu.....	13
4. Jídlo v Islámu.....	14
4. 1 Půst v Islámu.....	17
5. Dějiny chleba	18
5. 1 Chléb.....	18
5. 1. 1 Etymologie.....	18
5. 1. 2 Typy	18
5. 1. 3 Druhy kvašení	19
5. 1. 3. 1 Chemické kvašení.....	19
5. 1. 3. 2 Kvašení z droždí	19
5. 2 Hostie	19
5. 3 Vlastní dějiny chleba	21
5. 4 Chléb synů Izraele	25
5. 5 Lámání chleba.....	28
5. 5. 1 Řezání chleba.....	33
5. 5. 2 Značení chleba	33
5. 5. 3 Žehnání chleba.....	34
6. Víno	34
6. 1 Historie vína.....	35
6. 2 Historie vína v Čechách a na Moravě.....	36
6. 3 Mešní víno	37
6. 4 Víno v liturgickém roce mimo liturgii eucharistie.....	38
6. 5 Zvláštní tvary nádob na pití vína a jejich zdobení.....	39
7. Eucharistie	39
7. 1 Pojetí eucharistie.....	40
7. 1. 1 Eucharistie v pojetí řeckých otců.....	40
7. 1. 2 Eucharistie v pojetí latinských otců.....	42
7. 1. 3. První a druhý eucharistický spor	45
7. 1. 4 Pozdní středověk a reformace.....	46
7. 1. 5. Tridentický koncil	47
7. 1. 6 II. vatikánský koncil	48
7. 2 Hostina těla a krve Páně.....	50
7. 2. 1 Eucharistie - obětní hostina.....	50
7. 3 Symbolika chleba a vína v eucharistických slavnostech	52
7. 3. 1 Náznaky eucharistie během Ježíšovi veřejné činnosti.....	53
7. 3. 2 Eucharistie je hostina	54
7. 3. 2. 1 Eucharistie a domácí charakter této slavnosti.....	55
7. 3. 3 Obětní dary	56

7. 3. 4 Eucharistie je znamením jednoty.....	56
7. 4 Liturgický chléb.....	57
7. 4. 1 S tebou jsme, Pane, spojeni.....	58
7. 4. 2 Přijímání pod obojí způsobou.....	58
7. 4. 4 Ustanovení večeře Páně.....	62
7. 4. 5 Učení apoštolů.....	63
7. 4. 6 Tradice církve.....	64
7. 4. 7 Eucharistie – Ježíšova spásonosná přítomnost.....	65
7. 4. 8 Eucharistie – oběť Nové smlouvy.....	67
7. 4. 9 Přítomnost eucharistie v dějinách spásy.....	69
7. 4. 10 Eucharistie v životě církve a věřících.....	72
8. Eucharistie v liturgii.....	76
8.1. Mše svatá.....	76
8.2. Formy eucharistické zbožnosti mimo mši.....	78
Závěr.....	79
Seznam použitých zdrojů:.....	81
Seznam zkratk.....	84

Úvod

Téma této diplomové práce „chléb a víno v liturgii eucharistie“ jsem si vybrala, protože chci prohloubit své znalosti z liturgiky. Nad tématem jsem dlouho přemýšlela, poněvadž je mnoho zajímavých témat, kterými bych se chtěla zabývat, ale téma eucharistie a její slavení mě zaujalo natolik, že jsem si ho vybrala pro hlubší zpracování. Eucharistie je důležitou součástí života katolického křesťana, lze v ní najít aspekty, bez kterých by naše víra neměla tu správnou sílu a výjimečnost. Přičemž vychází ze základních věcí lidského života. Kristus vzal chléb a víno, základní potraviny pro lidi jeho doby a proměnil je ve své tělo a krev. Slavení eucharistie patří ke stěžejním bohoslužebným projevům křesťanských církví.

Pro prohloubení tématu se budu zabývat chlebem, vínem, jejich historií a využitím v běžném životě člověka. Chléb je základní potravina člověka již od doby, kdy člověk objevil, že obilí není jen plevel, ale dá se z něj vytvořit potravina, která ho nasytí. Víno je základním nápojem, zvláště v jižních krajích a na Blízkém východě. U nás se používá jako nápoj ke zvláštním příležitostem a pro posezení s přáteli. Nás bude zvláště zajímat využití těchto potravin při liturgickém slavení. Vyjdeme z ustanovení eucharistie, jejím pojetí během důležitých křesťanských historických mezníků (pojetí řeckých a latinských otců, eucharistických sporů, středověku, reformace, pojetí Tridentského a II. vatikánského koncilu). Dále se budeme zabývat vývojem eucharistie a liturgickým slavením, ale také jídlem a postem v různém náboženství (judaismus, islám a buddhismus). Úloha jídla a stravování v náboženstvích světa patří k velmi významné otázce. Povaha jídla v náboženstvích nepochybně vyplývá, že náboženství není pouze a jen spirituální zkušenost, ale že ji trvale provází i tělesnost. Pronikání čistě náboženských idejí do sekulární kultury v dnešní době se děje právě skrze konzumaci jídla. Ráda bych tuto problematiku přiblížila jednoduchým a věcným způsobem.

1. Náboženství a jídlo

Jídlo mnoho dnešních lidí redukuje na cosi téměř technického, na „přijímání potravy“. Jde podle nich přitom o přísun stavební látky – syčení a energie – živení. Náboženství a jídlo jsou vnímány jako oblasti, které mají sotva něco společného.

Historie i současnost mnoha náboženství ukazuje, že činnost tak pozemská a tělesná, všední a každodenní, jako je jídlo, je s náboženstvím těsně spjata. Oblast ducha není odloučena od jídla a pití, dýchání, péče o zdraví, partnerských a přátelských vztahů, práce a odpočinku. Obecná jídelní pravidla nemusí být jen snahou náboženských autorit, ovládat sebemenší detaily života, posty nemusí jen poškozovat zdraví a nejde v nich vždy jen o „falešný asketismus“, obřadní hostina nemusí být pouze naivní „jedení boha.“ Odborníci se zajímají o síť vazeb mezi náboženstvím a jídlem.¹

1. 1 Jsme to, co jíme

Nechápeme-li náboženství jen jako sociální útvar charakterizovaný organizačními strukturami, ceremoniemi, mýty a doktrínami, vyvstane otázka po vazbě jeho osobního prožívání se zkušeností. Moudrost jazyka samotného nám ukazuje, o co může jít. Slovo zkušenost souvisí s kousáním. Poznatky se často označují jako potrava pro duši. Známe-li něco, např. nějakou životní situaci povrchně, říkáme, že jsme toho pouze okusili nebo to ochutnali. Když se do nějakého tématu pustíme naplno, říkáme hovorově, že jsme do něj „zažráni“. „V různých jazycích pozorujeme spojitost poznání s různými tělesnými zkušenostmi, např. latinské *cognitio* – poznání se někdy vykládá jako *co-genitio* – spoluplození, spolurození, podobně hebrejské *jada*‘, které najdeme v biblickém příběhu o prvních lidech, se překládá tak, že Adam „poznal“ Evu, ale následkem tohoto poznání je, že porodila syna. Proces, jímž dospíváme k zvláštnímu poznání poskytnutému jaksi „shůry“, se nazývá „inspirace“, což je latinské *inspiratio* – vdechnutí, vdechování.“²

Vše nasvědčuje tomu, že novověké myšlení zvěcnilo a zpředměnilo bytostně lidské děje, jako je jídlo a spolu s ním dýchání a milostné dotýkání a objímání. Vyrvalo je z komplexní lidské souvislosti a připsalo jim jen fyzikálně chemický a biologický význam. Archaickému člověku neunikla hlubší dimenze jídla a ostatních způsobů kontaktu se

¹ Srov. ŠTAMPACH, I. O. Náboženství a jídlo. In *Dinger*. č. 1/2005, s. 1.

² Tamtéž, s. 9.

skutečností. Postmoderní člověk znovu objevuje posvátnou dimenzi prostých každodenních aktivit. Fenomenologická analýza takovýchto činností, jako je jídlo, ukazuje, že to, co nazýváme náboženskou zkušeností, může být opravdu jejich hlubší dimenze.

Z tohoto hlediska není udivující, že náboženství mají svá pravidla, co jíst a co ne, kdy jíst a kdy ne, znají příležitostná nebo účelová omezení v jídle, doprovázejí všední jídlo bdělou pozorností odhalující jeho hlubší rozměr. Jídlo je součástí rituálů: tak jako člověk navozuje nebo obnovuje přátelské pouto s lidmi u společného stolu, i jedení z toho, co bylo nabídnuto Bohu či bohům, znovu navozuje spojení s nimi.³

1. 2 Obecná jídelní pravidla

Kdyby se sešli u stolu představitelé všech náboženství, bylo by těžké sestavit menu, které by všem vyhovovalo. Jídelní pravidla jsou pro různá náboženství a směry specifická a výlučná. U některých pokynů nenajdeme racionální odůvodnění a jsme nuceni předpokládat např. potřebu odlišit se od náboženského okolí.

Čínské tradiční náboženství, ať v jeho konfuciánské nebo taoistické podobě, je nesnadné odlišit od jiných oblastí lidského života. To platí i o tradiční čínské medicíně s jejími komplikovanými profylaktickými a léčebnými dietami. Radikální stoupenci indických náboženství vázaných na védskou tradici aplikují zásadu *ahisma* (nenásilí) tak, že uplatňují vegetariánskou nebo dokonce veganskou dietu. Obecně znám je zákaz požívání hovězího masa. Jídla se posuzují podle příslušnosti ke třem principům nazývaným *sattva*, *radžas* a *tamas*, přičemž při duchovní praxi se doporučuje strava *sattvická*. Buddhisté, pokud jim v tom nebrání zvláště nepříznivé přírodní podmínky, jsou vegetariány. V první z Patera mravních zásad (*panča śīla*) se buddhista, ať mnich nebo laik, zavazuje neubližovat cítícím tvorům. Pokud si mnich vyžebra maso, může ho jíst, ale nemá připustit, aby se kvůli jeho potravě zabíjela zvířata. Pátou zásadou se buddhista zříká užívání opojných prostředků.

Obrátíme-li pozornost k monoteistickým abrahámovským náboženstvím, zjišťujeme nejprve v judaismu složité předpisy o rituální čisté stravě (*košer*) postupně formulované na základě Tóry, Talmudu a historických i současných výroků autorit. Víme, že různé postoje k těmto předpisům najdeme v různých směrech judaismu. Křesťanství nemá speciální „diету“.

---

³ Lat. Religio – znovunavázání.

Člověka podle Ježíšových slov neposkvřňuje to, co do něj vchází, ale to, co vychází z jeho úst, špatná slova a špatné činy.⁴ „Křesťan tedy může jíst cokoli s vděčností za Boží dary. Výjimku tvoří adventisté, kteří v poněkud volnější verzi uplatňují židovské předpisy o jídle, a značná část z nich v tom jde ještě dál a jsou vegetariány. Islám zakazuje podobně jako judaismus vepřové maso a navíc ještě alkoholické nápoje.“⁵

1. 3 Půst

Náboženství stanovují i časové omezení v jídle. Půst se ovšem nemusí týkat jen jídla. Může znamenat také období bez zábav, souvisí s pokáním, a proto je obdobím vážným. Židovská postní praxe je omezena na Jom Kipur, kající den blízko začátku židovského roku. Dospělí nic nejedí a nepijí a berou na sebe i další omezení – někteří se postí celých deset dní před hlavním svátkem. Devět dní, počínaje dnem prvního jarního úplňku, je pesachových, velikonoční dny, ve kterých zejména aškenázští Židé nejedí nic kvašeného (kynutého) z pěti určených obilovin, ale i některé další pokrmy. Na jeden ze dnů před hlavním svátkem Pesach připadá půst prvorozených.⁶

Tradiční křesťanské církve mají půst před Velikonocemi. Jeho začátek v západním ritu, Popeleční středa, a pak Velký pátek, jsou dny přísného postu a všechny pátky roku (kromě liturgických slavností) je mírný půst zvaný půst zdrženlivosti, nikoli půst újmy. Pokoncilní římskokatolická církev postní praxi liberalizovala v tom smyslu, že umožňuje jeho náhradu jinými skutky.

Pravoslavní křesťané, zejména mniši, mají mnohem přísnější a velmi komplikované postní předpisy. Předvelikonoční půst je delší, jiný dlouhý půst je před Vánocemi a během roku jsou další postní dny nebo období.

Protestantské církve sice posty obvykle nepředepisují, v některých evangelikálních a zejména letničních církvích se však lidé postí dobrovolně, spíše při různých příležitostech než v dobách stanovených kalendářem. Ve velmi radikální podobě to může znamenat úplné zdržení se pokrmu i na čtyřicet dní.

---

⁴ Srov. Mt, 10-11.

⁵ ŠTAMPACH, I. O. Náboženství a jídlo. In *Dinger*. č. 1/2005, s. 10.

⁶ Srov. tamtéž.

„Velmi známý je islámský měsíc *ramadán*, kdy se od východu do západu slunce nemá jíst, pít a provádět sexuální akt. Celý měsíc je chápán jako doba modlitby, pokání, studia a zklidnění. Vzhledem ke kratšímu islámskému roku se ramadán postupně posouvá proti našemu kalendáři.“⁷

1. 4 Posvátná hostina

V tradiční společnosti společně stoluje rodina. Kdo je pozván k rodinnému stolu, stává se téměř členem rodiny. Společné stolování naznačuje vznik přátelského vztahu. Bůh, či Bohové a bohyně jsou v různých náboženstvích účastníky hostiny, a tak se mezi ním/nimi a lidskými stolovníky vytváří vztah popisovaný jako rodinný, přátelský či smluvní. „Častým darem předkládaným božským bytostem je pokrm nebo nápoj. Něco z obětí požívají kněží a další zúčastněné osoby. V různých archaických a antických náboženstvích máme obětní či jiné posvátné hostiny s různými odstíny a důrazy.“⁸

V izraelské náboženské tradici se oběti a obětní hostiny tak, jak jsou popsány především v pěti knihách Mojžíšových, praktikovaly v kmenových svatyních a pak ve společném jeruzalémském chrámě. Po jeho zničení se oběti nepřinášejí, nepokládáme-li za obět' velikonoční usmrcení beránka a požívání jeho pečeného masa. Různé typy hostin o svátcích nebo po synagogální bohoslužbě doplňují rodinnou velikonoční hostinu – *seder*.

Křesťané konají památku vykupitelských činů Ježíše Krista tím, že konají to, co podle pěti novozákonních zpráv konal Ježíš. Když se svými učedníky večeřel a při velikonoční večeři chléb a víno prohlásil za své tělo a svou krev. Některé křesťanské církve (katolíci, pravoslavní, východní církve) této posvátné hostině připisují centrální význam v křesťanském životě, u jiných poněkud pozbyla důležitosti. Bývá různě označována: večeře či památka Páně, eucharistie, božská liturgie, mše.⁹

Je zřejmé, že náboženství má co dělat s jídlem a jinými docela pozemskými zkušenostmi. Potrava pro duši a potrava pro tělo se nemusí vylučovat.

---

⁷ ŠTAMPACH, I. O. Náboženství a jídlo. In *Dinger*. č. 1/2005, s. 10.

⁸ Tamtéž

⁹ Srov. FILIPI, P. *Hostina chudých*, s. 101 – 110,

2. Rituální užití chleba a vína ve Starém zákoně

Snad nejpropracovanější je systém symbolického jídla při pesachové večeři¹⁰, tzv. *sederu*¹¹, při němž se připomíná vysvobození Židů z egyptského otroctví. Potraviny, které se při této příležitosti musí objevit na stole, jsou přesně předepsány a mnohé z nich odvozovány už od biblických příkazů.

Samozřejmostí je, že se při této hostině používá pouze nekvašený chléb, tzv. maca, (pl. macot). Na památku toho, že při útěku z Egypta izraelské ženy nestačily dát vykvasit chleba, se totiž nesmí po celou dobu osmi dnů svátků (v Izraeli sedmi dnů) požívat nic z nekvašeného obilí a Žid nesmí mít ani nic takového ve vlastnictví.¹² „Tento příkaz je velice úzkostlivě dodržován a každá židovská domácnost je před Pesachem neuvěřitelně pečlivě uklížena včetně všech spár a koutů, sklepa a půdy i rodinného auta, aby nikde nezůstal ani drobeček kvašeného chleba. Protože se nekvašený chléb považuje za symbol pokory a nakynuté těsto za znak nadutosti, většinou se nejedí ani žádné potraviny, které vařením zvětšují objem – jako např. luštěniny, těstoviny apod.“¹³

Všechny složky sederové hostiny mají hluboký symbolický význam. Nesmí např. chybět hořké byliny (tzv. maror), které se jedí na připomenutí hořkého údělu v Egyptě, slaná voda, do níž se namáčí zelenina, a která připomíná vylité slzy (někdy i projití mořem), nebo tzv. charost, směs jablek, ořechů, datlí, skořice a červeného vína, symbolizující maltu, s níž Židé jako otroci v Egyptě pracovali, a krev, kterou prolévali. Vejce, které je v judaismu vždy symbolem smutku, má zároveň tím, že čím déle se vaří, tím je tvrdší, připomínat podobnou vlastnost židovského národa v utrpení. Maso na kosti (tzv. zeroa) připomíná nejen oběť beránka, ale i to, že Hospodin vyvedl Izrael „vztaženou paží“ (hebr. Zeroa-netuja).¹⁴

Z mnohé další symboliky sederové večeře stojí jistě za zmínku pravidlo o pití vína při večeři. Vzhledem k tomu, že víno je symbolem radosti, musí se při zmínění každé z egyptských ran prstem odebrat kapka s poháru. Důvodem je to, že přestože vyvedení

---

¹⁰ Pesach – „Svátek nekvašených chlebů“ je jedním z nejdůležitějších židovských svátků a zároveň jedním z nejstarších,

¹¹ Seder – doslova „pořádání, uspořádání“, je termín pro domácí bohoslužbu a předepsané rituály pro první noc(i) svátku Pesach. Základem sederu je biblické nařízení učít děti o významu vysvobození židovského národa z egyptského otroctví.

¹² Srov. Ex 12,15,

¹³ NOVOTNÝ, T. Symbolika jídla v judaismu. In *Dinger*. č. 1/2005, s. 11.

¹⁴ Srov. STERN, M. *Svátky v životě židů*. s. 47

z Egypta bylo radostnou událostí, nemá být naše radost plná, když při této záchraně museli zemřít jiní lidé, kteří jsou také Božím stvořením.

Nejen však Pesach, ale všechny židovské svátky mají svá symbolická jídla. Např. na Chanuku se jedí jídla smažená na oleji, protože se tento svátek slaví na památku zázračného rozmnožení oleje v chrámu. Na Nový rok se zase výjimečně kulatým tvarem chaly¹⁵ vyjadřuje myšlenka koloběhu života.

Často však výběr pokrmů souvisí s jejich jménem, které má slavicího přivést k duchovnímu zamyšlení. Tak např. na Nový rok (Roš hašana) se jí mrkev, protože slovo mern znamená v jidiš jak mrkve, tak i rozmnožovat. Z mnoha příkladů se dá zjistit, jak moc je propracovaná symbolika jídla v judaismu a jak se každý pokrm používá i k náboženskému poučení.¹⁶ Jídlo je v judaismu velmi důležité. Od doby zničení chrámu symbolicky zastupuje oběť a stává se téměř posvátným úkonem. Jak říká Talmud: „*Když stál chrám, tak sloužily oběti k usmíření za jednotlivce, nyní k tomu slouží stůl.*“¹⁷ To se vyjadřuje i v řadě drobných zvyklostí týkajících se stolování: židé nikdy nesedají na stůl, na první kousek chleba se dává sůl (jako při oběti), v některých rodinách nesmějí být při modlitbě na stole nože, protože na oltář nože a meče, jako symboly války, nesměly být pokládány.

Pravidla kašrutu¹⁸ mají základ už v biblických příkazech. Základní výčty zvířat, které jsou zakázané k jídlu, nacházíme v Lv 11 a Dt 14,3-21. Tam jsou uvedena ta nejzákladnější pravidla pro živočichy tzv. čisté (vhodné k jídlu) a nečisté (pro Izraelce přísně zakázané), Základní pravidla zněla, že savci se smějí jíst, jen pokud mají rozdělená kopyta a jsou zároveň přežvýkavci, vodní živočichové jen tehdy, pokud mají šupiny a ploutve, a u ptáků jsou jmenovitě uvedeni ti, kteří se jíst nesmějí. Samotná pravidla kašrutu jsou daleko podrobnější a neomezují se na výčet zvířat zakázaných k jídlu. Určitá omezení existují i na jídlo, které připravuje tzv. akum, tj. člověk, který je nežid, tedy pohan. To jasně vyplývá i z příkazů Pas akum a Bišul akum.

Pas akum je chléb, který připravil akum a Bišul akum je vařené jídlo, připravované akumem. Pas akum je zákaz požívat chléb, který připraví nežid. Zajímavé a v našem kontextu velice instruktivní jsou důvody uváděné pro tento zákaz. Zákaz požívat chléb, který nevyrobil

¹⁵ Chala – typické sobotní pečivo, normálně pletené jako naše vánočka.

¹⁶ Srov. NOVOTNÝ, T. Symbolika jídla v judaismu. In *Dinger*. č. 1/2005, s. 11.

¹⁷ Chagiga 27a – traktát v rámci talmudu.

¹⁸ Kašrut – rituální způsobilost.

Žid, jako předcházení smíšeným manželstvím vykládá Raši i u textu Talmudu v traktátu Avoda Zara 35b¹⁹. Překvapivě malou roli hraje obava, že by goj²⁰ mohl do chleba, který připravuje, vložit něco trejfe (tedy to, co není košer).

„Žid tedy nesmí pozřít chléb, pokud ho nepřipraví Žid anebo pokud z něj nějakým způsobem neudělá pas jisroel. To je možné participací na jedné ze tří složek přípravy. Podle Gemary v Avoda zara 38b jsou to tyto tři složky:

1. zapálení pece
2. umístění těsta do pece
3. dodatečné přikládání.

Žid participací symbolicky znázorňuje, že nemůže přijmout chleba, který připravil goj sám. Manifestuje tím, že Žid je někdo jiný. Platí pro něho jiná pravidla. Participací na výrobě se na samotném chlebu nic hygienicky ani zdravotně nezmění, a přesto ho Žid může jíst.“²¹

Pravidla kašrutu mají především za účel oddělit Židy od gojů. Nejprísnější pravidla se týkají košer vína. Předpokládá se totiž, že právě při víně padají bariéry a nebezpečí vzájemného obcenství je větší. Proto jsou příkazy týkající se vína tak přísné. Goj se vína nejen nesmí ani dotknout, ale nesmí se dokonce ani dívat, když se vyrábí. Pravidlo praví, že se goj smí lahve vína používaného Židy dotknout, jen pokud je toto uzavřeno dvojím uzávěrem. Jídelní předpisy kašrutu byly tedy vždy jedním z prostředků, jak si zachovat vlastní identitu uprostřed jiných národů i uprostřed křesťanské společnosti.

3. Jídlo v buddhismu

Jídlo zastává v buddhismu, podobně jako v ostatních náboženských systémech, poměrně významné místo, ačkoliv se na to jak v textech, tak i v každodenním náboženském životě příliš neupozorňuje. Samozřejmě je rozdíl mezi například každodenním pokrmem mnišstva a každodenním pokrmem laické složky buddhistického společenství, jiný význam má zase jídlo – obětina. Z hlediska religionistického jsou nejpozoruhodnější pokrmy vztahující se k Buddhovi Šákjamunimu a dále pak otázky spojené s vegetarianismem.

---

¹⁹ Avoda zara – traktát v Talmudu.

²⁰ Goj – hebrejský termín pro příslušníka nežidovského národa nebo náboženství.

²¹ NOVOTNÝ, T. Náboženské pozadí Kašrutu, In *Dingir*. 1/2005, s. 14.

Položíme – li si otázku, kde, kdy a v jaké souvislosti hraje jídlo v buddhismu největší roli, pak je odpověď: v Maháparinibbánasuttě²² je výslovně zmiňován „první“ a „poslední“ pokrm Buddha Šákjamuniho, neboli Táhagaty.

První almužnu, vařenou rýží, podala budoucímu Buddhovi²³ mladá žena jménem Sudžáta. Stalo se tak v Nairaňdžaně, kde z domova odešel princ spolu s pěti askety, aby usiloval o poznání toho, co nepodléhá zákonu zmaru, aby usiloval o probuzení. Přijaté jídlo sice Sudžátě výrazně vylepšilo karmu²⁴ a napomohlo k formování Buddhovy střední cesty, nicméně nevzbudilo pochopení u oněch pěti spoluasketů.

Od Buddhova jídla, které vedle své nutriční hodnoty mělo především hodnotu nábožensky symbolickou, lze přejít k jídlu jeho následovníků, bez nichž by se mnišská sangha²⁵ neobešla. Stejně, jak tomu bylo v Buddhových dobách, získávala a dodnes, zejména v jižní Asii, získává mnišská sangha obživu od sanghy neprofesionální laické, případně i od ne-buddhistů, kteří jsou ochotni mnišskou komunitu almužnou podpořit. „Význam jídla je podobný jako sanghy, jídlem získává donátor náboženskou zásluhu. Zásluhy pak vylepšují karmu a zajišťují lepší příští zrození, alespoň v rámci karmického buddhismu. Z hlediska nirvánického²⁶ pojetí buddhismu to ovšem takovou roli nehraje.“²⁷

4. Jídlo v Islámu

Od samého začátku proniká Korán²⁸ vědomí nutnosti sloužit Bohu, vyjádřit mu tak poděkování za všechna dobrodíní a současně se tím zachránit před trestem na onom světě. Pevná víra (*ímán*) je nezbytným atributem muslima, avšak sama o sobě nestačí k tomu, aby přivedla lidi ke spáse, musí se k ní připojit i skutky. Ty lze rozdělit na dvě skupiny: jednak skutky lásky k bližnímu, jednak pak úkony kultovní, jejichž obecným cílem je vyjádřit

---

²² Maháparinibbánasutta – Buddhovy rozpravy, sv. 4.

²³ Zde ještě asketovi Gautámovi.

²⁴ Karma – v buddhismu označuje etický přírodní zákon příčiny a následku, čin vykonaný se záměrem nebo vědomým motivem a odpovídající následek tohoto činu, postihující zpětně aktéra samotného.

²⁵ Sangha – je indické slovo (v páli a v sanskrtu), které může být volně přeloženo jako *společenství* nebo *komunita*. V buddhismu je používáno v několika významech. Nejběžnější je jím označována komunita ordinovaných buddhistických mnichů a buddhistických mnišek, přesněji řečeno rozlišuje se sangha mnichů a sangha mnišek.

²⁶ Nirvána – osvícení.

²⁷ BUBÍK, T. – FÁREK, M. Jídlo a role v Buddhismu. In *Náboženství a jídlo*. s. 5 – 7.

²⁸ Korán – veršovaná sbírka božích sdělení věřícím, kterou podle muslimů Muhammadovi nadiktoval prostřednictvím archanděla Gabriela sám Bůh. Skládá se ze 114 súr (skladeb – ty se dělí na jednotlivé áje, verše) a je rozdělena do čtyř období: První mekkánské období, Druhé mekkánské období, Třetí mekkánské období a Medínské období.

oddanost člověka Bohu. Ovšem vést přísné dělítko mezi těmito dvěma skupinami je nemožné, neboť v Muhammadově povědomí obě splývaly v jednu jedinou službu Bohu.

„Nejstarší kultovní povinností byla zřejmě modlitba (*salát*). Zajímavý je vývoj další kultovní povinnosti – almužny (*zakát*). Slovo je odvozeno od slovesa *zaká* a mělo v židovských a křesťanských kruzích, odkud přešlo do arabštiny, mělo význam „očišťovat se, být zbožný“ a zahrnovalo v sobě i představu zřeknout se části pozemského majetku ve prospěch potřebných.“²⁹ V medínské době dostalo slovo *zakát* novou náplň: dobrovolná dobročinnost zůstává nadále jednou z hlavních ctností věřících, avšak postupně se *zakát* stává povinností náboženskou daní.

Vedle slova *zakát* je užíváno *sadaqa*³⁰ někdy jako synonymum, jindy s trochu odlišným významem dobrovolného daru. I když výnos *zakátu* byl určen především pro podporu méně majetných, byl používán též k pokrytí potřeb islámského státu, zejména na válečné přípravy a k jiným politickým účelům.

O další kultovní povinnosti, půstu (*saum*), není v mekkánských súrách³¹ ještě zmínky a jedná se tedy o instituci zavedenou až v Medíně. Muhammad se zpočátku přidržoval židovské praxe a předepsal pro věřící půst na den ‚*ašúra*‘³², tj., 10. muharramu³³. Do Koránu však toto nařízení nepřešlo. Po rozchodu s Židy pak Korán zrušil půst ‚*ašúra*‘ a místo něho bylo nařízeno postit se v měsíci ramadánu, a sice od východu až do západu slunce. Určité umírnění tohoto dost náročného příkazu bylo povoleno jen pro nemocné a cestující, kteří však později musí zameškané dny nahradit nebo vykoupit almužnou. Půst je také předepsán jako náhrada za pouť, jako pokání za neúmyslné zabití věřícího či jiná porušení předpisů.

„Jestliže idea půstu je nesporně převzata z židovství, navazuje další kultovní předpis, pouť do Mekky (*hadždž*), na staroarabský náboženský zvyk. Po dobytí Mekky pak Muhammad stanovil řadu předpisů o poutních ceremoniích, které do značné míry navazují na

---

²⁹ HRBEK. I. Muhammad a Korán (předmluva). In *Korán*, s. 98 – 99.

³⁰ *Sagada* – dobrovolná almužna v Islámu.

³¹ *Súra* – je arabské označení pro „kapitola Koránu“, existuje jich celkem 114. *Súry* jsou s výjimkou první, Oteviratelky, řazeny zhruba podle délky od nejdelší k nejkratší. Každá *súra* se ještě dělí na verše (*aját*, j. č. *ája*), podobně jako v Bibli knihy.

³² *Ašúra* – dobrovolný půst v 10. den měsíce muharramu, svěť se jako den, v němž stvořil bůh Adama a Evu, nebe a peklo, desku osudu, péro, život a smrt'. Původem svým náleží, jak doznává sám Muhammad, židům, dle jejichž tradice v den ten (u Hebraeů *Asúr*) vznikl svět. Muhammad očekával od postu toho, že přikryje hříchy příštího roku.

³³ *Muharram* – 1. měsíc islámského roku, má 29 dní.

předislámskou „velkou“ (*hadždž*) i „malou“ (*‘umra*) pouť. Vrcholem poutních obřadů je obětování zvířat, které podobně jako v jiných náboženstvích mělo zpečetit co nejužší spojení člověka s Bohem. Obětními zvířaty byli nejčastěji velbloudi a ovce. Na rozdíl od jiných náboženství však Korán zdůrazňuje, že Bůh si nežadá oběť pro sebe, je soběstačný, ale přijímá ji jen jako důkaz zbožnosti. Proto také jsou obětovaná zvířata rozdělena mezi chudé a nemajetné obyvatele Mekky nebo poutníky.³⁴

Mezi kultovní předpisy lze zařadit i zákazy týkající se jídla a pití. V raných súrách není této otázce věnována pozornost, poprvé se setkáváme se zákazy požívání zdechlin, krve, vepřového masa a nerituálně zabitých zvířat až ve třetím mekkánském nebo na počátku medínskému období. Z některých veršů vyplývá, že staří Arabové měli značné množství tabuizovaných jídel, avšak Korán tato tabu zrušil a dovolil věřícím všechna „dobrá“ jídla. „V Medíně potom byl Muhammad nucen zaujmout stanovisko k značně přísným židovským zákazům, jež Korán zdůvodňuje jako boží trest za hříchy Izraelitů. Muslimům však Bůh ulehčil břemeno zákazu a kromě výše jmenovaných pokrmů je jim dovoleno jíst mnohé z toho, co je židům zakázáno. Neúmyslné porušení těchto zákazů však není pokládáno za hřích.“³⁵

Zákaz vína nebyl původně v Muhammadově programu v Koránu 16:69 „*Potom požívejte z plodů všech a krácejte po cestě Pána svého pokojně! A z útroh jejich pak vychází nápoj barev rozličných, v němž lék jest pro lidi. A to věru je znamení pro lid přemýšlivý.*“ Je víno dokonce chváleno jako jeden z projevů boží laskavosti. Teprve v Medíně, kde Muhammad měl nepříjemné zkušenosti s opilými věřícími, byl vysloven zákaz pití vína, nedošlo k tomu ihned a výslovně, nýbrž postupně. Nejstarším místem je 2:216 „*A je vám předepsán také boj, i když je vám nepříjemný. Je však možné, že je vám nepříjemné něco, co je pro vás dobré, a je možné, že milujete něco, co je pro vás špatné; jedině Bůh to zná, zatímco vy to neznáte.*“, kde se praví, že víno má jak dobré, tak špatné stránky, protože však tento verš nebyl pokládán za zákaz, objevilo se další nařízení, zakazující věřícím účastnit se modlitby v podnapilém stavu. Když ani to nepomáhalo, byl zjeven verš 5:92, který prohlásil víno spolu s hazardní hrou *Majsir* za dílo ďáblovo a striktně je zakázal. V Koránu je užito slova *chamr*, jež znamená „víno“, ale později teologové vztahují zákaz na vůbec všechny alkoholické nápoje, což odpovídá úmyslu koránu.³⁶

³⁴ HRBEK. I. Muhammad a Korán (předmluva). In *Korán*, s. 100 – 101.

³⁵ Tamtéž. s. 101

³⁶ HRBEK. I. Muhammad a Korán (předmluva). In *Korán*, s. 102.

4. 1 Půst v Islámu

Rozvržení islámského půstu je zcela zvláštní. V jiných náboženstvích je období půstu pevně zakotveno v určitém ročním období. V islámu však čas půstu nastává s příchodem měsíce ramadánu, devátého měsíce v roce. Islámský kalendář je lunární a měsíce jdou po sobě podle různých poloh měsíce. Znamená to, že během omezeného počtu let islámský půst pokryje čtyři roční období a rotačně obíhá dopředu a dozadu mezi létem a zimou přes podzim a jaro. V duchovním smyslu to znamená, že muslim se těší morální zkušenosti půstu na různých úrovních a že vychutnává jeho duchovní lahodnost v různých ročních obdobích v různých klimatických pásmech. Proměnlivost postní zkušenosti zůstává vždy působivým rysem živosti této islámské instituce. Představuje také nepochybný výraz připravenosti, dynamiky a přizpůsobivosti muslimského věřícího. Rozhodně je to zdravá a pozoruhodná složka islámského učení.

Obdobím povinného půstu je tedy měsíc ramadán. Doba dodržování půstu začíná před rozbřeskem a končí okamžitě po západu slunce. Půst v měsíci ramadánu je povinný pro každého zodpovědného a zdravého muslima (mukallaf). Kromě ramadánu jsou i další období, kdy se půst podle Tradic proroka Muhammada doporučuje. Mezi tato období patří každé pondělí a čtvrtek, několik dní ve dvou měsících předcházejících ramadánu, tedy v měsících radžab a ša'ban, šest dní po ramadánu po dni Ídu-1-fitr³⁷. Kromě toho je prospěšné postit se kterýkoliv den v měsíci s výjimkou dnů Íd a pátků, kdy by se žádný muslim postit neměl. Jediným povinným půstem je ramadán, který může trvat 29 nebo 30 dní v závislosti na poloze měsíce. Je to jeden z pilířů islámu a nedodržování půstu bez rozumné omluvy je přísně trestuhodným hříchem. Protože Bůh ví, co může půst člověku přinést, přikázal, aby člověk, který půst přeruší, držel půst další tři dny.³⁸

---

³⁷ Ídu-1-fitr – svátek ukončení půstu.

³⁸ *Islám web, půst* [online]. verze 1.0. Praha: není uvedeno, Poslední aktualizace: 20.10.2006 v 9:01 [cit. 2007-05-15]. Text v češtině, angličtině a arabštině.

Dostupný z WWW:<<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/pust.htm>>

5. Dějiny chleba

5.1 Chléb

Chléb patří k základním potravinám připravovaným pečením, pařením, nebo smažením těsta sestávajícího minimálně z mouky a vody. Ve většině případů je nutná jedlá sůl a volitelně i kvasnice (droždí). Některé druhy chleba též obsahují koření (např. kmínové semeno) a zrna (sezam, mák). Zrna se též používají na dekorativní účel.

5.1.1 Etymologie

České slovo *chléb* je obdobné ve všech slovanských jazycích. Praslovanské slovo *chlēbъ* bylo převzato z germánského slova *hlaib*, které dalo základ i dalším jazykům. Góština používala *hlaiifs*, stará horní němčina *hleib* a moderní němčina slovo *Laib*. Finština používá slovo *leipä*, estonština *leib*, a ruština či polština *chleb*, což jsou podobná slova, odvozená ze starých germánských slov.

Slovo *bread* ze staré angličtiny je společné v různých formách pro mnoho germánských jazyků; např. německy *Brot*, holandsky *brood*, švédsky *bröd*, a dánsky *brød*; bylo odvozeno z kořene slova *brew* (*várka*), ale pravděpodobněji je spojeno s kořenem slova *break* (lámat), protože jeho první použití souvisí s *broken pieces* (ulomenými kousky), nebo *bits* (kousky) chleba, latinsky *frustum*, a trvalo až do 12. století, než se používalo — jako obecné jméno pro chléb — ze slova *hlaif* (v moderní angličtině *loaf* – *bochník*, *pecen*, *šiška*).³⁹

5.1.2 Typy

Chléb je populární potravina v západní společnosti. Často se vyrábí z těsta z pšeničné mouky, které je kultivováno droždím, umožňujícím kynutí těsta a nakonec upečeno v peci. Pro svůj vysoký obsah lepku (který dává těstu pórovitost a elasticitu), je pšenice nejčastější zrna používané na přípravu chleba, ale chléb je též vyráběn z mouky žita, ječmene, kukuřice, a ovsu, obvykle ale ne vždy v kombinaci s pšeničnou moukou.

---

³⁹ Wikipedia. *Encyklopedie : chléb* [online]. upravené vydání. Wikipedia, c1996-2007, 24. 5. 2007 [cit. 2007-04-10]. Čeština a jiné jazyky. Dostupný z WWW: <<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/125898-chleb>>.

5. 1. 3 Druhy kvašení

Kvašení je proces přidávání plynu do těsta před pečením na dosažení lehčího, lépe žvýkatelného chleba. Většina chleba konzumovaného na Západě je nakvašena. Ale existuje též nekvašený chléb, který má důležité symbolické použití v různých náboženstvích.

5. 1. 3. 1 Chemické kvašení

Jednoduchá technika pro kvašení chleba je použití chemikálií produkujících plyn. Jsou dvě obvyklé metody. První je použití prášku do pečiva nebo samokynoucí mouky, která obsahuje prášek do pečiva. Druhá metoda je použít kyselou přísadu, jako podmáslí a přidat jedlou sodu. Reakce kyseliny se sodou produkuje plyn.

Chemicky kvašené chleby se nazývají *rychlé chleby* a *sodové chleby*. Tato technika je obvykle používána na produkci výrobků jako *čajové pečivo* a sladkých chlebů jako *banánový chléb*.⁴⁰

5. 1. 3. 2 Kvašení z droždí

Mnoho chlebů je kvašeno kvasnicovým droždím. Kvasnicové fermentové uhlovodíky v mouce spolu s cukrem produkují oxid uhličitý. Většina komerčních a domácích pekařů v USA kvasí těsta s pekárenským droždím. Pekárenské droždí produkuje jednotné, rychlé a spolehlivé výsledky, ale znamená to ztrátu více komplexních chutí, které mají chleby z těsta s kyselým mlékem. Tyto chleby též obvykle déle vydrží a mají lepší strukturu. Mnoho pekáren v Evropě stále peče chleby z těsta s kyselým mlékem, a v USA je rostoucí počet řemeslných pekáren (stejně jako amatérů), kteří opět objevují umění pečení těchto chlebů. Tato metoda produkuje velmi chutné pšeničné a žitné chleby.⁴¹

5. 2 Hostie

Hostie (z lat. *hostia* oběť, obětní zvíře) označuje v katolické a anglikánské tradici chléb připravený ke slavení eucharistie. Většina liturgií pak označuje hostii po proměnění

---

⁴⁰ BERANOVÁ, M *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, str. 36

⁴¹ BERANOVÁ, M *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, str. 36

jako „tělo Kristovo“, mezi jednotlivými křesťanskými církvemi nepanuje shoda ohledně způsobu přítomnosti Krista při slavení eucharistie.

Původně se ke slavení eucharistie, původně označovanému jako „lámání chleba“, užíval obyčejný chléb, který s sebou věřící přinesli. Avšak již záhy dostává tento chléb ustálenou a symbolickou formu. Příprava chleba k eucharistii je v římské církvi svěřena jáhnům. Ve středověku se pak zřejmě z obavy, aby se neztratila jediná částička proměněného chleba, vyvinula forma současné hostie, kterou lze jednoduše lámat a rozdělovat.⁴²

Označení chleba pro eucharistii jako hostie má teologický význam – má zdůraznit, že podle nauky církví, které uznávají Ježíšovu reálnou přítomnost v eucharistii, je slavení eucharistie památkou jediné oběti, v níž Ježíš Kristus přinesl Bohu Otci na kříži svůj život a zemřel za spásu světa.

Ve východní církvi se užívá chleba kvašeného, v západní církvi se zřejmě již od 7. století užívá chleba nekvašeného, čímž se symbolicky navázala souvislost s židovským slavením pesachové hostiny, z níž se křesťanské slavení eucharistie vyvinulo. Těsto na výrobu hostií se tedy vyrábí z pšeničné mouky a vody. Užívání nekvašeného chleba bylo jednou ze zvyklostí, které východní církve vytýkala církvi západní.

Hostie má kruhový tvar, který je často vyzdoben křesťanskými symboly (*chíró*, beránek, kříž, *nika*). Tradičně se hostie připravovaly na speciální formě, dnes je výroba hostií více mechanizovaná (jediná výrobní hostií v Česku se nachází v Bílé Vodě u Javorníka).

Po skončení bohoslužby se proměněné hostie ukládají se do tzv. svatostánku, který slouží k uchování eucharistie – ty se pak donášejí nemocným anebo se z nich podává svaté přijímání při některé z následujících bohoslužeb (např. obřady Velkého pátku). Proměněný chléb uctívají katoličtí křesťané jako tělo Kristovo a proto s ním patřičně nakládají. Podobnou úctu v přítomnost Krista v proměněném chlebě i po skončení slavení eucharistie sdílejí i pravoslavní.

V protestantismu, a v některých alternativních katolických společenstvích se při slavení eucharistie nepoužívají hostie, ale skutečný chléb, vzhledem k tomu, že pro vnější podoba hostií příliš neukazuje na symbol chleba.

---

⁴² Tamtéž, str. 38

5. 3 Vlastní dějiny chleba

Starobylé jídlo z obilí vznikalo jednoduše: hrubě nadrcené obilí se smíchalo s vodou, udělaly se malé placičky a ty se opekly na ohništi nebo rozpáleném kameni. Ve starověkém Řecku a patrně již dříve se jedly i placky nepečené, uhnětené z ječné mouky a usušené. Nazývaly se máza. Bylo to obvyklé jídlo obyčejných lidí a připravovalo se do zásoby. Před použitím se placky vlhčily vodou.

I když se placky dělaly od počátků zemědělství a patrně ještě dříve, starobylých dokladů není mnoho. Nedochovaly se. Nejlepší podmínky k uchování měli ve Švýcarsku v tamních nákolních stavbách⁴³, kde se ve vlhkých bažinatých vrstvách uchovalo mnoho pozůstatků rostlin a výrobků z nich. Zde v sídlišti 3700 př. n. l., z mladší až pozdní doby kamenné, byly nalezeny plackovité hrudky z navlhčeného obilí smíšeného s moukou, pečené buď přímo na ohništi, nebo v popelu. Jindy se ze šrotu či mouky udělalo kašovitě těsto a to se lilo na rozpálené kameny. Jako zásoba k delšímu uchovávání byly určeny z části opražené nebo opečené hroudy z celých obilných zrn. Placky se dělaly i z uvařené kaše. Byla to buď kaše čerstvá, nebo starší, zkvašená, z mléka či vody. Takové placky se staly základem budoucího kvašeného chleba.⁴⁴

Nejstarší doložené placky či chleby často nesou stopy uhlíků a dřevěného popela, které se na ně dostaly při pečení. Na chuti pravěkým lidem zřejmě neubíraly. Popel z určitých druhů dřeva může do jisté míry nahradit i sůl, která samozřejmě byla pro pravěké zemědělce alespoň v malé míře nezbytností.

Chléb nebyl v pravěku obvyklý, zejména proto, že pro jeho zhotovování bylo třeba kvalitní mouky. V severozápadním Německu se na pohřebišti Rhede z doby bronzové našly ve větším množství hrobů zbytky chleba jakožto potrava pro mrtvé. Do hrobů se však nedávaly celé bochníčky, nýbrž jen malé kousky chleba. Mrtvý jich dostal několik, třeba i z chlebů různé kvality. Tak tomu bylo i na jiných pohřebištích. Max Währen rozlišil u pravěkých chlebů několik kvalitativních stupňů.⁴⁵ Devadesát procent nálezů patří do kvality

---

⁴³ Nákolné stavby – Vyvýšené stavby vybudované na nosné kúlové konstrukci, chránící jejich obyvatele před vlhkem, záplavami nebo nepřítelem. Časté na březích jezer, dodnes běžné v některých oblastech Jižní Ameriky, jihovýchodní Asie a Nové Guineje.

⁴⁴ BERANOVÁ, M *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, str. 39.

⁴⁵ A1 – výborný chléb, B1 – s hrubší moukou a dobrým kvašením, B2 – s hrubší moukou a horším kvašením, C – ještě dobrý chléb, D – hraniční mez ještě dobrého chleba, E – již ne dobrý chléb, viz. BERANOVÁ, M. *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, s. 43

výborný až dobrý chléb. K chlebům z dobré mouky přistupovaly také chleby s přídavkem tuku. Chléb z mladší až pozdní doby bronzové byl ještě kvalitnější a lépe kynutý než nejstarší chléb z Twannu.

V době bronzové se již pravděpodobně dělal a uchovával kvásek, tak jako později v etnografické kultuře. Část těsta z předešlého pečení se seškrábala, polila vodou a po přidání mouky se nechala vzejít. Tak byl připraven kvásek na nový chléb. Kvašený chléb bylo možno připravit také tak, že se část těsta, asi třetina, zadělala dva až tři dny předem, potom se zadělal zbytek a přidalo se starší, již zkvašené těsto. Mohlo se praktikovat i samokvašení celého těsta, když se nechalo ležet několik dnů a případně se čas od času osvěžovalo moukou a vodou. To obojí samozřejmě vyžadovalo poměrně dost času. Starověk znal rozmanité druhy kvásku.⁴⁶

K většímu rozšíření kvašeného chleba byl zapotřebí nejen kvásek, ale především vhodná mouka. Příprava takové mouky na chléb (nikoliv na placky nebo na kaši) nebyla na pravěkých drtidlech v domácnosti bez pomoci otroků jednoduchá. Rozšíření kvašeného chleba jako základní potraviny umožnil až vynález ručního rotačního mlýnku na obilí. (např. v římské kultuře k němu došlo až ve 3. století př. n. l.)

Řecký a římský starověk znal několik druhů mouky kvašeného chleba, podle druhu a kvality mouky, podle způsobu pečení a podle přísad, jimiž se chléb vylepšoval. Kupříkladu v Řecku znali chléb pečený dvakrát, pečený v peci, v krbu, na rožni, ve formě, v tyglíku, v popelu a na žhavém uhlí. Každý měl svůj vlastní název. Ve starověkém Římě se do jednotlivých druhů chleba dávaly různé přísady, olej nebo jiný tuk, sýr či tvaroh, někdy i vosk, mák, sezam, med, kopr, pepř, také mléko nebo víno a dokonce vejce. Sůl byla častá, avšak nikoli nezbytná. V Egyptě znali chléb z lotosu, v Řecku z prosa a později z rýže, v Římě a jinde ze žaludové mouky.⁴⁷

Chleby byly tehdy malé a obvykle kulaté, vzácnější byly chleby hranaté nebo chlebové figurky, často obscénního charakteru. Římské chleby byly nahoře ještě před pečením opatřeny zářezy, nejčastěji čtyřmi ve tvaru kříže. Chléb se nekrájel, nýbrž lámal, jak to známe např. z Bible, a zářezy sloužily právě tomuto účelu.

---

⁴⁶ Tamtéž, s. 42.

⁴⁷ Srov. BERANOVÁ, M. *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, s. 43.

Kvašený chléb se v posledních staletích př. n. l. stával běžnou potravinou nejen v klasických kulturách starověku, ale zřejmě i u Keltů, kteří přispěli k dějinám jeho zpracování tím, že značně zdokonalili rotační mlýnky na obilí. O Germánech té doby to však tvrdit nemůžeme. Celý větší bochníček chleba z 5. století n. l. se našel při výzkumu na Děvíně u Bratislavy, jenže tam existovala silná římsko-provinciální tradice. Bochníček je již srovnatelný s dnešními menšími chleby. Nejběžnější potravinou se stal chléb pro staré Slovany od druhé poloviny 1. tisíciletí. Když chtěl kronikář Kosmas charakterizovat jednoduchost a lidový původ bájného zakladatele knížecího rodu Přemysla, přisoudil mu neobyčejný, nýbrž zatvrdlý či dokonce plesnivý chléb, sýr a lýčené střevíce. Archeologické nálezy jsou spíše výjimečné, protože středoevropské půdní poměry nebyly pro jejich zachování příznivé a náhodné zbytky či odpadky chleba zkonsumovali v sídlištích nejčastěji psi, prasata nebo drůbež.⁴⁸

Obyčejný chléb konzumovali všichni, ztvrdlý chléb nebo kůrky jedli chudáci a jen asketové⁴⁹ si jej odpírali. Pokrmem jim byla zelenina, vlastníma rukama vypěstovaná, chléb mívali zřídka, rybu nikdy, luštěniny nebo jáhly směli jíst jen o Velikonocích. Pili čistou vodu, a to jen s měrou. Masité jídlo jim bylo ohavností a pohlédnutí na ženu prokletím. Jejich oděv byl drsný a hrubý, utkaný z koňských žíní. Na lůžku byl kámen za podušku a rohož, a to velmi stará a pro každého jediná, za pokrývku. Již z celkového popisu života těchto asketů je zřejmé, že nejíst denně chléb patřilo k askezi, hraničící se sebetrýzněním. O pár století později se již samotný chléb bez přílohy stal pokrmem i pro zdrženlivé.

Chléb byl obvykle tmavý, z mouky hrubě vymílané i s otrubami, patrně již větší než v pravěku a starověku. Pro církevní účely se na hostie však semílala mouka obzvláště jemně a ještě se důkladně prosívala. Takový bílý chléb připravoval podle legend po nocích na počátku 10. století osobně kníže Václav.

Po celý středověk byl chléb běžnou potravou pro chudé i bohaté. Nároky však postupně vzrůstaly podle bohatství a postavení konzumentů, a tak se jej podobně jako ve starověku připravovalo mnoho druhů. Pecl se již ve veřejných pekárnách a pekaři se mnohdy

---

⁴⁸ Tamtéž, s. 44.

⁴⁹ O těch vypráví mj. český kronikář Kosmas na začátku 12. století: „*Za času císaře Jindřicha ... žilo v Polsku patero mnichů poustevníků, pravých izraelitů: Benedikt, Matouš, Jan, Izák, Kristián a šestý Barnabáš...*“ (ten není uváděn mezi pěti, protože se nestal mučedníkem –Legenda o pěti bratřích. In *Kronika Česká*.)

specializovali. Souběžně se však až do novověku udržoval chléb pečený doma, zejména na vesnicích.

V Polsku a v Anglii bylo ve 14. století devět druhů chleba. Váha jednoho bochníku se pohybovala mezi 300 a 350 g a cena stanovená v první polovině 14. století byla jeden denár. V pramenech ze 14. století nacházíme mimo jiné chléb žoldněřský, biscoctum, tj. dvakrát pečený, zřejmě suchar, do kterého se dával pro chuť a pro zdraví anýz. To se již chléb nelámalo, nýbrž krájel na krajíce. Ty se sušily nebo opékaly na „topénky“. Při stolování se krajíce či „topénky“, zejména ve starší době, někdy dávaly pod maso na stoly místo talířů. Chléb se pak buď snědl, nebo nabídl psům. Sušený či opečený chléb se strouhal a drobil a pak se z něj vařila kaše a varmuže.⁵⁰

Chléb se postupně začal péci ve veřejných pekárnách a pekařství se stávalo samostatným a výnosným řemeslem. Postupně se vyčlenili koláčníci, mazanečníci a oplatečníci, v 16. století i perníkáři.⁵¹ Doma pečený chléb se však souběžně udržoval zejména na vesnicích až do novověku. Jaká byla spotřeba chleba, naznačuje informace ze 13. století. Biskup Bruno, biskup olomoucký, totiž roku 1258 ustanovil, aby se každému kanovníkovi po celý rok každého dne dával jeden chléb z bílé mouky (žemlové) a jeden chléb horší. Děkan bude dostávat dvojnásobek. Ty chleby měly být takové velikosti, aby se na ně každý týden vydal korec obilí brněnské míry. Naproti tomu chudí žáci, kteří chodili na kůr (bylo jich 20), měli dostávat na den jen jeden chléb a to žitný, na což se mělo spotřebovat půl brněnského korce žita za týden. Avšak až do 13. století zřejmě nebylo rozlišování mezi chlebem žitným a pšeničným tak podstatné a podle společenského postavení se tolik neurčovalo. Pšenice se pěstovalo stále dost a rozdíl mezi tmavým a bílým chlebem spočíval především ve způsobu vymílání a přesívání mouky.⁵²

Pro dobrý chléb je zapotřebí i dobrá chlebová pec. Jak to dělali v pravěku? Primitivní pece se objevily v mladší době kamenné a existovaly po celý pravěk až do počátku středověku, někdy přímo v obydlí, někdy mimo. Je však nutno zdůraznit, že u mnoha pravěkých kultur nebyly v jednotlivých vesnicích a sídlištích nalezeny pece, nýbrž jenom prostá otevřená ohniště. Znamená to, že tyto kultury chléb neznaly? To sotva. Malá chlebová

---

⁵⁰ Varmuže – je obdoba kaše.

⁵¹ Podle Zikmunda Wintra působil v letech 1348-1419 v Praze ve vlastních domech postupně 157 mistrů pekařů. Jejich počet ještě vzrostl ve druhé polovině 16. století, kdy jich bylo v Pražském Starém i Novém Městě celkem 340. Ti měli ještě řadu tovaryšů a pomocníků.

⁵² BERANOVÁ, M. *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, s. 46.

placka z kvašeného nebo i nekvašeného těsta se dá upéci také na rozpálených kamenech vymeteného ohniště, jak jsme již uvedli, nebo v popelu, případně ve vhodných nádobách nebo pekáčích do popela zahrabaných. Konkrétní informace pochází ze starověkého Řecka a Říma a nabízí je také etnografie. Velké bochníky se tímto způsobem nedělaly, ty však v pravěku ani nepředpokládáme. Hojně se objevují až od středověku.⁵³

5. 4 Chléb synů Izraele

„Kdo obdělává svou půdu, nasytí se chlebem. Kdo následuje povaleče, nasytí se chudobou.“⁵⁴

S první zmínkou o chlebu a se slovem „chléb“ se na stránkách Bible setkáváme při popisu scény vyhnání Adama a Evy z ráje, pro porušení slibu, že nebudou jíst ze zapovězeného stromu poznání: *„V potu své tváře budeš jíst chléb, dokud se nevrátíš do země, z níž jsi byl vzat.“⁵⁵*

Jisté je, že starodávný chléb byl hrubý a určitě ne tak chutný, jako je náš současný chléb. Není nesnadné se o tom přesvědčit. Ještě dnes pečou mnohé národy svůj chléb podobně, jako se pekl v biblických dobách. A proto ještě dnes můžeme sledovat postup přípravy chleba, od jeho primitivních počátků, až k jeho dokonalému procesu výroby. Dlouho trvalo, než v popelu ohně byla z kaše připravená pečená placka, která byla již prvním druhem primitivního chleba.⁵⁶

O podpopelném chlebu čteme v Genesis 18, 6: *„Abraham rychle odběhl do stanu k Sáře a řekl: Rychle vezmi tři míry⁵⁷ bílé mouky, zadělej a připrav podpopelné chleby“.* Dovídáme se zde, že se chléb pekl také z bílé mouky a že obstarávání chleba patřilo mezi povinnosti žen. V Bibli o tom čteme také *„Až vám zlomím hůl chleba, bude deset žen pro vás péci v jedné peci a budou odvažovat chléb na příděl. Budete jíst, ale nenasytíte se.“⁵⁸* Hebrejské pojmenování chleba je LEHEM. Jeho příprava i pečení bylo obřadným úkonem, který musel probíhat přesně podle rituálních pravidel. Pokažený chléb, anebo neupečený

⁵³ BERANOVÁ, M. *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, s. 49.

⁵⁴ Př 28,19.

⁵⁵ Gn 3,19.

⁵⁶ STANĚK, J. *Ukrojte si u nás*, s. 35.

⁵⁷ Míra – 12 litrů.

⁵⁸ Lv 26,26.

podle „zákona“ Izraelité nejedli a pokládali jej za nečistý. Upečený chléb byl kulatého tvaru, asi velikosti talíře, a byl různě vysoký. Nikdy se nekrájel, ale vždy se jen lámal.

Takzvaný „přesný chléb“ Židé připravovali pouze na svátky, ve kterých nesměli jíst chleby kvašené, na vzpomínku vyjití z egyptského zajetí. Tento chléb byl také nazýván „chlebem trápení“, anebo „klopotným chlebem“, protože muži Izraele tehdy ještě nevykynuté těsto i s dížemi zabalili do pláštíků a vynesli na ramenou, aby pak z těsta napekli nekvašené podpopelné chleby. A tak příkaz: „*Po sedm dní nebudete jíst nic kvašeného, ve všech svých obydlích budete jíst nekvašené chleby*“, je platný dodnes pro všechny pravověrné Židy.⁵⁹

Židé pekli i kvašený chléb. V pravidlech pro oběti za vinu při hodu oběti pokojné, v dávkách pro kněze se říká, že obětující „*vedle bochánků přinese kvašený chléb jako svůj dar ke svému holdu díky oběti pokojné. Z každého daru přinese po jednom kusu. Také v pravidlech pro kněze, jak a kdy jíst svaté pokrmy a pro nekněze, jaká zvířata přinášet k obětem se praví: Přineste ze svých sídlišť chléb k oběti podáváníí, budou to dva chleby ze dvou desetin éfy⁶⁰ bílé mouky, budou upečeny kvašené, jakožto prvotiny Hospodinu.*“⁶¹

Chleby se také rozkládaly na obětním stole na Svatém nádvoří ve Stanu setkání. Byl to veliký stan, rozdělený na dvě části. Vlevo od oltáře, na který se kladlo kadidlo, stál zlatý svícen a na pravé straně stál stůl chlebů. Na něj se pokládalo dvanáct chlebů stálé oběti, po šesti ve dvou řadách, jako upomínka na dvanáct kmenů Izraele. Tyto obětní chleby byly obnovovány každou sobotu.

Chléb byl vždy podstatnou součástí výživy. Proto nalézáme v bibli veliké množství odkazů na chléb a často ve spojitosti s přímou podstatou života. Josef Flavius ve Válce židovské zaznamenal, že Židé, kteří táhli z Egypta a ubírali se pouští k rákosovému moři, vyslali z Kádeše posly k edómskému králi se žádostí, aby směli projít jeho zemí. Ale Edómité nevyhověli jejich prosbě a zabránili jim v průchodu svým územím. Píše o tom: „*Když pak tato velkou oklikou podél pomezí edómského se brali, nemohli jim v tom zabránit, ale prohřešili se proti pohostinství na východě obvyklém na bratrském národě tím, že za chleba a vodu, kterých jim podali, žádali po nich peníze.*“⁶² Za toto provinění byli Edómští těžce potrestáni a teprve až ve třetím pokolení mohli vstoupit do Hospodinova shromáždění, tzn., že teprve

⁵⁹ STANĚK, J. *Ukrojte si u nás*, s. 36.

⁶⁰ 1 efa – bat – 36 litrů.

⁶¹ STANĚK, J. *Ukrojte si u nás*, s. 37.

⁶² FLAVIUS, J. *Válka židovská I*, s.

třetí pokolení mohlo být přijato do Izraelské obce.⁶³ Podobná situace byla i na území Amonců a Moábců. Tam dokonce najali a zahájili boj proti Izraeli. Za tento i za to, že jim v cestě nevyšli vstříc s chlebem a vodou, nesměl nikdo z nich, ani nikdo z jejich potomků až do desátého pokolení vstoupit do Hospodinova shromáždění.

Neposkytnout někomu na cestách chléb a vodu, znamenalo nejvyšší ohrožení jeho života. Stejně tak se posuzovalo omezování jeho přípravy. „*Nikdo nesmí zabavit mlýnské kameny, spodní, ani běhoun, nebo takový člověk jako by zabavil sám život.*“⁶⁴

O bohatých, kteří utiskovali nemajetné, chudé se říkalo, že jsou jako liják, který odplavuje půdu a nedává chléb. Zcela podle zkušenosti, že jen tichý déšť dává sílu obilninám a jen takový přináší chléb. Chléb, který byl získáván tvrdou prací na polích, ale i namáhavou prací při jeho přípravě, byl často jedinou potravou Hebrejců. Např. Essenové, z náboženské sekty žijící v kumránských sídlech v okolí Mrtvého moře, jedli rituálně oblečení v bílém šatě pouze jednou za den ve společné jídelně chléb se zeleninou. Maso jedli pouze při obřadních hostinách.⁶⁵

Chléb byl každodenním pokrmem všech Židů, ze všech pokolení. Jeho příprava byla už od nejstarších dob výsadou žen. Teprve mnohem později byly ve větších městech zřizovány pekárny. V Jeruzalémě, v době starozákonní, byly takové pekárny soustředěny do Pekařské ulice, kde jedině směli pekaři zhotovovat pečivo podle předpisů, chléb který vyhovoval „zákonu“ i tradici otců.

U Židů byl chléb nejčastěji pečen z ječné mouky, kvasu a vody, nazýval se μάζα (máza). Ten byl však často považován za chléb barbarů a otroků. V Římě tomu odpovídal chléb z druhu pšenice (špalda) a vody, nazýval se *puls*. Chléb z lepší pšeničné mouky byl označován άρτος – *panis*, a byl pečen v profesionálních soukromých pekárnách. V době císařství, když ustávalo pečení chleba, pekly státní pekárny pouze hrubší chléb pro lid. Chléb z nejlepší pšeničné mouky se nazýval άρτος καθαρός, λευκός, φαιός, *panis siligineus*. Méně kvalitní černý chléb pak άρτος άκάθατος, ρυπαρός, *panis cibarius, secundus, plebeius, vulgaris*.⁶⁶

---

⁶³ STANĚK, J. *Ukrojte si u nás*, str. 37.

⁶⁴ Dt 24,6.

⁶⁵ srov. STANĚK, J. *Ukrojte si u nás*, s. 37.

⁶⁶ BILCZEWSKI, J. *Eucharistie ve světle nejstarších památek literárních, ikonografických a epigrafických*, s. 469. a KLINGHARDT, M. *Gemeinschaftsmahl und Mahlgemeinschaft*, s. 50.

Kromě své nenahraditelné funkce základního pokrmu měl chléb ještě jednu funkci: sloužil jako příbor. Skutečný příbor sice byl znám, používali ho však pouze v bohatších domácnostech. Chléb byl buď použit jako lžíce, nebo byl namáčen do jiných potravin (omáček), příp. tekutin – nejčastěji do vína. Aramejský výraz *karak rifta* (svinout chléb) vyjadřuje „jíst“, mohl znamenat zavítí pokrmu do chlebové placky (jako např. u řeckého gyros). Zvyk namáčení chleba do vína je dosvědčen v rabínské literatuře a také v Písmu. „*Když byl čas k jídlu, řekl jí Boáz: Přistup blíž, pojez chleba a namáčeji si sousta ve víně.*“⁶⁷ O namáčení chleba do mísy s omáčkou mluví i zprávy o Poslední večeři: *Jeden ze dvanácti, který se mnou namáčí chléb v téže míse.*⁶⁸ V souvislosti s touto funkcí chleba můžeme tedy připomenout, že ritus lámání chleba a jeho rozdělení u Židů mělo kromě funkce náboženské a společenské ještě i funkci praktickou: účastníci dostávali do rukou svůj příbor.⁶⁹

Stejnou roli sehrává chléb i v jiných náboženstvích. V západních zemích chléb nekvašený, v církvích východního ortodoxního ritu chléb kvašený. V některých církvích byl nazýván „chlebem andělským“ a byl součástí obětí a darů. Buddha, podobně jako Krišna, konal mnoho zázraků a jedním z nich bylo i zázračné nasycení pěti set mužů jedním chlebem a ještě mnoho drobtů zbylo. O podobném zázračném nasycení čteme i na stránkách Písma, kdy Kristus chlebem nasýtil zástupy svých posluchačů.⁷⁰

5. 5 Lámání chleba

Chceme-li rozdělit chleba na několik dalších dílů, máme možnost ho krájet nebo trhat, tenké chleby je také možné lámat. Když se dříve užívalo především chlebových placek, měli v Izraeli už od pradávna zvyk chleba v ruce trhat a nekrájet ho nožem.⁷¹ To se poté změnilo v praktický postup, kdy se samotným zlomením a předáním chleba dalšímu stolovníkovi vyjadřovala kontinuita ve společenství hodujících.

Spolu s modlitbou chval, tzv. „Berakou“, bývá lámání chleba, vyhrazené dle práva, otci nebo nejvýznamnější u stolu, součástí židovských hostin dodnes. V Řecku a Římě se

---

⁶⁷ Rt 2,14.

⁶⁸ Mk 14,19n, srov. také J 13,26.

⁶⁹ KUNETKA F., *Eucharistie v křesťanské antice*, s. 98.

⁷⁰ STANĚK, J. *Ukrojte si u nás*, s. 39.

⁷¹ Jr 16,7; Pl 4,4.

však tento zvyk lámat chleba patrně neuplatnil. Již Pythagoras zakazoval lámání chleba a přikazoval jeho lámání nožem a to z důvodů zachování hygieny.⁷²

Na základě eucharistie (proměněný chléb) je také při eulogii (požehnaný chléb) před dalším předáním chléb dále lámán. Při společných agapé⁷³ přijímají věřící z rukou biskupa kousek chleba (klasma), před tím než každý zlomí svůj vlastní. Výslovně je přitom připomenuto, že se jedná o eulogii, nikoliv o eucharistii. Tyto eulogie mohou být udíleny kněžími a jáhny, nikoliv laiky. Podle Hippolitova kánonu může být chléb žehnán pouze klerikem, což je laikům zakázáno a mohou tento chléb jen přelomit.⁷⁴

Klíčový význam pro tuto tradici mají bezesporu zmínky o lámání chleba, které obsahuje Nový zákon. Když jsem se je pokusila vyhledat, poznala jsem, že by se vlastně daly utřídít do několika skupin:

- zázračná rozmnožení chlebů, popsána v jednotlivých evangeliích: Ježíš „vzal těch pět chlebů a ty dvě ryby, vzhlédl k nebi a požehnal, lámal chleby a dával učedníkům, aby jim je předkládal“ (Mk 6,41; podobně Mt 14,19; L 9,16);
- zprávy o Poslední večeři Pána Ježíše s učedníky: např. „Když jedli, Ježíš vzal chléb, požehnal ho, lámal a dával ho svým učedníkům ...“ (Mt 26,26; podobně i Mk 14,22; L 22,19; 1 K 11,24);
- zprávy o eucharistii v prvotní církvi (1 K 10,16); v starokřesťanské době byla pak dlouho eucharistie nazývána prostě „lámání chleba“. Vyprávění o emauzských učednících líčí ten nejdůležitější okamžik celé popisované události slovy: „Když byl s nimi u stolu, vzal chléb, pronesl nad ním požehnání, rozlámal ho a podával jim. (V tom) se jim otevřely oči a poznali ho“ (L 24,30-31).

Až do Nového zákona tedy sahají kořínky našeho liturgického obyčeje. Může nám hned vyvstat otázka: Bylo v tehdejší době lámání chleba něčím neobvyklým? Odborníci tvrdí, že Židé v biblické době jedli většinou chléb ječný (tak mj. i v příbězích o Elizeovi - 2 K 4,42). Jeho příprava byla úkolem žen (případně jejich služek, otrokyň). Každé ráno žena semlela mouku, vypracovala těsto, rozdělala oheň a upekla chléb. Peklo se na rozpálených kamenech či v primitivních pecích, do nichž se chleby „nalepovaly“ na stěnu. Nebo se vložily do horkého popela. Chléb měl tedy co do tvaru podobu silnějších placek a nebyl nejspíš ani

⁷² Srov. FUCHS, G. *Mahlkultur – Tischgebet und Tischritual*, s. 229 – 231.

⁷³ Agapé – hostina v rámci slavení eucharistie v prvotním křesťanství.

⁷⁴ Srov. FUCHS, G. *Mahlkultur – Tischgebet und Tischritual*, str. 229 – 231.

příliš jemný ani měkký. Židé ho při jídle nekrájeli nožem, ale v rukou jej lámali. To je zřejmé i ze slov, jimiž vybízí k milosrdenství vůči chudým prorok Izaiáš: „*Lámej svůj chléb hladovému...*“⁷⁶. Z pašijového vyprávění si také vybavíme (J 13,26), že někdy sousta před vložením do úst namáčeli - nejspíš pro jejich snazší rozmělnění v ústech.

Když ovšem Ježíš lámal chléb, skrývá se za tím něco víc než pouhá nutnost, daná tím, jakou vnější podobu chléb tehdy měl. Jednalo se o jakýsi vstupní obřad při společné hostině. Rozdělit se o chléb je „od přírody“ projevem přátelství, spojenectví, náklonnosti. Mimořádnou sílu má něco takového zvláště v okamžicích nedostatku, kdy jde o poslední kousek chleba. Stejně to platilo i v Izraeli. Jídlo mělo v povědomí Židů mnohem hlubší význam než pouze sloužit utišení hladu: jíst pokrm je stmelující společná událost domácnosti, rodiny, kruhu přátel; představuje přitom vždy zároveň událost náboženskou, protože pokrm, který máme, je Božím darem; proto také stolování bylo provázeno modlitbami.

V rodině této společné události předsedal otec a jemu příslušelo před hostinou pronést modlitbu nad chlebem, rozlámat jej a podat ostatním u stolu. Tento zvyk zůstal uchován i později, kdy už neměl svou původní funkci, ale představoval pouze obřadný začátek hostiny. Kdo se neúčastnil tohoto úvodního obřadu, nemohl mít účast ani na následné společné hostině. Židovská domácí liturgie si tuto tradici rodinné hostiny uchovává dodnes.

Jíst z jednoho chleba je výmluvné gesto jednoty všech zúčastněných. Tak to zdůraznil v prvním listě Korint'ánům sv. Pavel: „*Protože je to jeden chléb, tvoříme jedno tělo, i když je nás mnoho, neboť všichni máme účast na jednom chlebě*“⁷⁸. (Můžeme si tu vybavit např. i štedrovečerní obyčej podělovat se navzájem oplatkou, který známe ze Slezska či Polska). Ve starých východních liturgiích lámal při eucharistii proměněný chléb pouze sám celebrant. Pokud bylo přijímajících hodně a lámání trvalo déle, bylo provázeno delšími modlitbami ostatního shromáždění věřících. Tento aspekt slavení eucharistie je také zmíněn v úvodu k římskému misálu: „*Lámání chleba, tak byla eucharistie za časů apoštolských označována, zřetelně ukazuje sílu a důležitost znamení jednoty všech v jednom chlebě i znamení lásky, když se jeden chléb rozděluje mezi bratry.*“⁸⁰

---

⁷⁶ Iz 58,7.

⁷⁸ 1K 10,17.

⁸⁰ Všeobecné pokyny k římskému misálu, čl. 283.

Později - zdá se - mezi křesťany toto porozumění vůči gestu rozdělení Kristova Těla zesláblo. Zároveň rostla obliba symbolických výkladů jednotlivých částí liturgie.⁸¹ Tak například církve v Sýrii v 5. století spatřovala v lámání eucharistického chleba a v jeho rozdělování věřícím symbol toho, že se vzkříšený Kristus zjevil *mnoha* lidem: ženám, učedníkům a dalším. A teď se zjevuje, v přijímání Těla, synům církve. V následujících dobách se pozornost více upnula na tu podrobnost, že chléb je na jednotlivá sousta dělen *lámáním*. Tento úkon, při kterém je chléb holýma rukama silou rozlamován na kusy, se v očích křesťanů spojil s násilnou smrtí Pána Ježíše na kříži. A v lámání proměněného chleba – Kristova těla – před přijímáním věřících byl tedy spatřován symbol umučení a zabití Kristova lidského těla pro naši spásu.

Tento symbol si křesťané pravděpodobně uvědomili velmi záhy. Některé staré verze textu prvního listu Korint'ánům, který obsahuje zprávu o ustanovení eucharistie, uvádějí místo slov: „Toto je moje tělo, které se za vás vydává...“ slova: „tělo, které za vás je *lámáno*...“⁸² Lámání je zde tedy prostě pouze jiný výraz pro Kristovo vydávání se.

Při tomto obrazném výkladu gesta lámání eucharistie se ovšem nijak nebere zřetel na zmínku Janova evangelia, že Ježíši na Kalvárii nebyla zlomena žádná kost, což ho připodobňuje velikonočnímu beránkovi, který měl být pro velikonoční večeři připraven právě takto: aniž mu byla zlomena některá z kostí (J 19,36; srov. Ex 12,46). Tímto nesouladem se starověcí křesťané zdá se vůbec nenechali rušit. Ostatně to dobře odpovídá jejich dobrému rozlišování mezi událostí umučení samotnou a jejím symbolem.

Podobně vidí v lámání chleba při eucharistii symbol Kristovy smrti také sv. Hippolyt Římský (+ 235) v Apoštolské tradici. Z tohoto myšlenkového okruhu pochází např. i patristický text, který čteme v breviáři: „Radostná zvěst naší spásy o tom říká: *Ježíš vzal chléb, požehnal a řekl svým svatým učedníkům a apoštolům: Vezměte, jezte. Toto je mé tělo, které je za vás lámáno na odpuštění hříchů...*“⁸³

Zejména východní církevní otcové (sv. Jan Zlatoústý, Eutychius) mluví později o tom, že lámání chleba při eucharistii naznačuje zabití, které Pán pro nás podstoupil. V byzantské liturgii se pak tyto myšlenky uplatnily ještě jinak: kvašený chléb, kterého se při ní používá, je

⁸¹ Srov. JUNGSMANN, J. A. *Missarum sollemnia*, s. 363n.

⁸² 1K 11,24.

⁸³ Řehoř z Agrigenta, Výklad na knihu Kazatel, Lib 8,6 in PG 98, 1071-1074.

dělen na malá sousta rozkrájením pomocí malého nožíku, který bývá úmyslně přirovnáván ke kopí, které proniklo Ježíšův bok. Proto nožík napodobuje kopí i svým tvarem.

Na Západě se spojování lámání chleba s Kristovou smrtí objevuje teprve od 11. století, ale pak získává na oblibě a ještě po Tridentském koncilu na ně byl při výkladech o mši svaté kladen velký důraz. Je zajímavé, že naše západní liturgie ani po „vynálezu“ malých hostií, ke kterému došlo asi ve 12. století a který usnadnil rozdávání eucharistie většímu množství věřících bez nežádoucího drobení proměněného chleba (a zároveň bohužel smazal symboliku přijímání z *jednoho* chleba), se lámání eucharistického chleba přece nevzdala: vždy zůstalo zachováno alespoň lámání té hostie, z které přijímal sám celebrant. A že tedy vždy při eucharistii používala takového chleba, který lámat šlo, ne takový, který by byl krájen. Liturgický předpis to i dnes výslovně vyžaduje: „*Eucharistický chléb... má být takový, aby kněz při mši s účastí lidu mohl hostii opravdu lámat na více částí a aspoň některým věřícím je podat.*“⁸⁵

Naši fantazii mohou svou barvitostí posloužit také pozdější symbolické výklady z dob, kdy celebrant lámal již jen jednu velkou hostii, a věřící přijímali malé hostie. Předepsáno bylo rozlomit hostii na tři části. Jednu z nich podle starobylého zvyku vložil kněz do kalicha s Krví Páně, druhou sám přijímal a třetí byla původně vyhrazena pro nemocné, kterým se eucharistie měla donést po mši. Již Amalar z Metz (+ kolem r. 850) ve svém alegorickém výkladu mše svaté uvádí tento význam: část hostie smíšená s Krví Páně připomíná jeho tělo vzkříšené, ta část, kterou přijímá kněz, připomíná Kristovo tělo na zemi - církve a část určená nemocným připomíná pobyt Kristova těla v hrobě. Tato symbolika byla později obměněna: tři části rozlámané hostie připomínaly církve vítěznou (svaté v nebi), bojující (křesťany nyní prožívající pozemský život) a trpící (duše v očistci). Tyto výklady se pak dlouho udržovaly v rozjímáních o mši svaté pro široký okruh prostých věřících a sloužily jako pomoc proti zevšednění v pohledu na mši svatou.

Lámání proměněné hostie při mši svaté nemusí být bezvýznamný detail, pouhá okolnost, které si nevšímáme. Dnes nás na ně dokonce někdy upozorní moderní ozvučovací technika. Určitě i pro nás může být užitečné spojovat si to starobylé gesto lámání s myšlenkou na utrpení Pána Ježíše, kterým jsme byli vykoupeni, které z nás usmířením vytvořilo rodinu božích dětí, jednotu Kristova těla v jednom Duchu.

---

⁸⁵ Všeobecné pokyny k římskému misálu, čl. 283.

Český misál v pokynech pro slavení mše s účastí lidu předepisuje po pozdravení pokoje: „*Kněz vezme hostii, láme ji nad paténou, vpouští malý úlomek do kalicha...*“⁸⁷. Přitom se zpívá nebo říká: Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi. Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi. Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, daruj nám pokoj.

Pokud lámání trvá delší dobu, může se toto volání opakovat vícekrát. Poslední zvolání však vždy končí slovy: daruj nám pokoj. To je skutečně původní role tohoto zpěvu v římské liturgii: doprovázet jako modlitba ono lámání eucharistie pro přijímání věřícími. Znáť toto „rodné prostředí“ vzývání Božího Beránka nám může také pomoci k usebranosti. Pak, i když na oltář přímo vidět všichni nemůžeme, máme možnost zpívat tento zpěv velmi *adresně*. Víme jasněji, na koho mluvíme: na Pána, který nás vykoupil obětí svého života a nyní se nám podá za pokrm... Prosíme o jeho milosrdenství.⁸⁸

5. 5. 1 Řezání chleba

Podle náboženské úcty, která byla chlebu prokazována, bylo načínání chleba první společnou ceremonií, jíž mohl provádět jen chlebedárce. Odtud pramení i zvyky jako je společné krájení dortu snoubenci či nakrojování dortu oslavencem při narozeninách.

V katolických i evangelických kruzích se každý jednotlivý bochník nožem či palcem označoval jedním velkým nebo více malými křížky a to spolu s modlitbou Páně.⁸⁹

5. 5. 2 Značení chleba

Při eucharistické slavnosti v prvních staletích bylo obvyklé, že se používal chléb, který byl běžně užíván v domácnostech, jak o tom svědčí mnoho důkazů. Proto poté dostával liturgický chléb specifické tvary nebo byl označen. Značení chleba otiskováním či jeho tvarování před pečením však nejsou typicky křesťanské, byly rozšířeny už v antice. Křesťané si je pouze podrželi.

---

⁸⁷ Český misál, s. 462.

⁸⁸ CETKOVSKÝ, G. – CARM, O. Lámání chleba při eucharistii. In *Karmel*. č.2/2005

⁸⁹ Srov. FUCHS, G. *Mahlkultur – Tischgebet und Tischritual*, s. 231 – 232.

Křesťanské formy dělení chleba byly: dělení chleba na čtyři části pomocí křížové rýhy (panis quadratus), dělení na třetiny (panis trifidus), dělení na šestiny při použití Kristova monogramu⁹⁰ a později ještě další značky. Potřeba značit chleba vedla v průběhu času (cca 5. století n. l.) k rozvoji mimořádného eucharistického značení, např. pro různé oslavy a svátky v průběhu církevního roku.⁹¹ V protestantském prostředí převažují starozákonní motivy. S tímto modelem souvisí také značky u hostií. Řada takovýchto vyobrazení na hostiích se opět vztahuje na církevní svátky. Nejčastější motivy na hostiích od 16. století jsou biblické motivy, zobrazení svatých a mučedníků, velmi je také rozšířen Boží beránek.⁹²

5. 5. 3 Žehnání chleba

Ve vymezení pro eucharistii, konsekrovaný chléb, je rozlišováno více forem požehnání chleba:

- 1) Chléb přepodstatněný – Eucharistie.
- 2) Chléb žehnaný – v prvních dobách křesťanských věřící přinášeli k oběti mše sv. chléb a víno; část chleba byla oddělena k proměňování, ostatní byl požehnan a rozdán kléru i lidu, zvláště chudým, kteří pak ho po ukončené oběti požíli (hody lásky). Později ho dostávali ti, kdo tělo Páně nepřijali, a byl poslán i nepřítomným na znamení jednoty ve víře. Tento obyčej ve východní církvi trvá až dosud. V západní církvi je zbytkem tohoto zvyku žehnání chleba (bochánků) na hod Boží velikonoční.⁹³

6. Víno

Národy žijící kolem břehů Středozemního moře, kde jsou zvláště příznivé podmínky pro pěstování vinné révy, žily s touto rostlinou pevně spjaté nejen ve vinici od mládí, ale i při každodenním podávání jídel je doprovázelo víno od nejtělejšího mládí, jak ukazují židovské tradice podávání zředěného vína i nemluvňatům. Stejně tak se udržel návyk na požívání vína zředěného vodou při každém jídle u jižních národů Evropy dodnes.⁹⁴

⁹⁰ Px – vlastně řecká písmena P (ró) a χ (chí), zkratka Christos – Kristus.

⁹¹ Např. o vánocích – IHS, KMB nebo maltézský kříž.

⁹² Srov. FUCHS, G. *Mahlkultur – Tischgebet und Tischritual*, s. 234.

⁹³ Tamtéž, s. 236.

⁹⁴ Srov. KRAUS, V. – KUTTELVAŠER, Z. – VURM, B. *Encyklopedie vína : Úvod* [online]. Verze 1.0. . Česká republika: Vurm Bohumil, ne [cit. 2007-05-10]. Text v češtině. Dostupný z WWW: <<http://vino.lbc.cz/uvod.htm>>.

Víno je totiž nápojem, který v sobě skrývá možnosti nekonečného množství variant měnících se mimo jiné s geografii, klimatem, technologií výroby, výrobcem i konzumentem. Víno je živý organismus: zraje, dosahuje vrcholu jakosti a stárne. Chceme-li plně vychutnat dary vína, musíme se tomu naučit, stejně jako bychom se učili cizí řeči. Pít víno bez správného pochopení je jako poslouchat cizí jazyk, jímž nemluvíme. Správnému pití vína je třeba se učit.

Chléb a víno jsou symboly lidského žití. Doprovázejí člověka od doby, kdy se ze sběratele a lovce pozvolna stával usedlým a počal rozvíjet zemědělství. Obiloviny po zpracování na mouku poskytovaly základní potravinu - chléb. Ale víno není jen produktem přírody, je současně výsledkem umění vinaře.

6. 1 Historie vína

Je známo, že vinná réva rostla již před 150 mil. lety (druhá tisíciletí), a proto patří mezi nejstarší kulturní rostliny. Již člověk mladší doby kamenné sbíral plody plané révy a zajisté poznal i opojné účinky zkvašené šťávy z bobulí. Můžeme tedy říci, že vinná réva doprovází člověka od počátku jeho existence. Podrobnějšími studiemi se lidé zabývali v okolí Kaspického moře před 10.000 léty př. n. l. a vzniklo tak vinařství, poskytující vědecký základ tohoto oblíbeného celosvětového zájmu. Samotný termín víno pochází z gruzínského *gvino* a jako nápoj je spojeno se vznikem civilizace.

„Pro svou jedinečnou chuť byla nejčastěji kultivována planá Vitis vinifera, hojně pěstována zejména ve vyšších kulturách Blízkého východu, dnes v oblastech Iránu a Izraele. A právě archeologická expedice v Iránu objevila džbán z úzkým hrdlem, na jehož dně byla jakási nažloutlá usazenina. Po důkladné analýze bylo zjištěno, že obsahuje kyselinu vinnou v množství, které se vyskytuje výhradně ve vinných hroznech, a terebintovou pryskyřici, jíž se ve starověku až po éru Římanů užívalo ke konzervaci vína. Džbán byl prokazatelně zhotoven mezi lety 5400 a 5000 před naším letopočtem. Nejstarší nalezené víno je tedy sedm tisíc let staré a Sumerové jsou zatím nejstaršími zjištěnými vinaři.“⁹⁵

---

⁹⁵ Svět vína [online]. 1. vydání. Velké Pavlovice: Aktivemedia, c2002-2003 [cit. 2007-05-15]. Čeština. Dostupný z WWW: <<http://www.svetvina.cz/provozovatel.php>>. ISSN ISSN 1213-711.

Dále se réva rozšířila do Egypta, Sýrie, Babylónie, potom do Číny, Palestiny a Řecka. Egypťští faraóni věřili, že víno je darem OSIRISE – boha kvetoucí vinice. Réva byla pěstována na březích Nilu. Rozkvět byl zaznamenán 2700 př. n. l., když faraón Tutanchamon pozvedl úroveň výroby a podávání vína. O vyspělosti vinařství a vinohradnictví v Egyptě se zachovalo mnoho dokladů. Našly se amfory – džbány z pálené hlíny, na kterých je uvedený ročník vína, jeho kvalita, původ a dokonce i vedoucí vinice.

Ve starém Řecku, na Krétě a v Thrákii se dá hovořit již o vyspělém vinařství. Víno se stalo součástí kultury a považovalo se za jednu ze základních životních potřeb. Zakladatelem je považován bůh vína Dionýz, o kterém vzniklo mnoho pověstí. Dědicové řecké kultury, Římané, převzali jejich révu i vína. Bylo zvykem pít víno zředěné s vodou, také do něj přidávali koření. Začali víno scelovat, mísit a také falšovat. Také používali do vína sádru, křídou, drcený jíl – dnes Bentonit; ke konzervaci pryskyřice a drcený mramor. Dále ještě přidávali drcené kameny, perly a různá arómata. Z tohoto období je zachována literatura o vinařství, ve které jsou uvedeny způsoby pěstování a postupy při výrobě vín. V průběhu dobývání jednotlivých území Římané se réva rozšířila i do těchto oblastí. Tímto způsobem dorazila réva do Francie, Španělska, Německa a v letech 276 až 282 za vlády císaře Próbuse i na naše území.⁹⁶

6. 2 Historie vína v Čechách a na Moravě

„Podle pověstí daroval moravský kníže Svatopluk sud výborného vína českému knížeti Bořivojovi roku 892. Tento dar byl dovezen na Vyšehrad v době, kdy Bořivoj s dalšími vladyky oslavoval narození svého syna Spytihněva, kterého mu povila Ludmila, bába sv. Václava. Ludmila okusila na žádost svého manžela dovezeného vína a požádala Bořivoje, aby dal zhotovit kamennou nádobu, nalila do ní vína a postavila na oltář bohyně úrody Krosyny... Ludmila použila poprvé víno v Čechách k náboženským účelům ještě v době, kdy byla pohankou. Není tedy divu, že přála rozvoji vinařství i v době, kdy přijala křesťanství a dala založit jednu z prvních vinic nedaleko svého rodiště Pšova v Nedomících u Mělníka. Na této vinici se prý zaučoval tajem výroby vína i její vnuk sv. Václav. Z toho vznikla

---

⁹⁶ Srov. *Historie pěstování a výroby vína* [online]. verze 1.0. Česká republika : Terno, ne [cit. 2007-06-10]. Čeština. Dostupný z WWW: <<http://www.terno.cz/cesky/informace-o-sortimentu/informace-o-vine/historie-pestovani-a-vyroby-vina.html>>.

*i svatováclavská vinařská tradice v Čechách a v pozdějších staletích býval sv. Václav označován jako – supremus magister vinearum – nejvyšší perkmistr hor viničních.*⁹⁷

V 11. století se dají vinice na Litoměřicku doložit z darovacích listin a později i na dalších místech. Ve druhé polovině 13. století se snaží vrchnosti v Čechách o zúrodnění neplodné nebo málo plodící půdy na částech dominií kolonizováním. Rozvíjející se obchod přináší i větší přepych do našich zemí a vzrůstající mocensko-politické postavení formujícího se šlechtického stavu nutí světské feudály opatřovat si stále větší peněžité částky na tenkrát módní rytířský život. Jedním z prostředků jak peníze získávat byla kolonizace a přeměna českého poddanského práva na právo zákupní – emfyteutické. Předpokladem získání nového práva bylo zakoupení půdy poddanými k věčnému užívání. Kromě toho odváděli poddaní každoročně pozemkovou rentu v penězích a nikoli v naturáliích jak dříve. *„Kolonizace měla největší význam pro vznik nového typu vinařství v Čechách – pro vinařství městské, které sehrálo hlavní roli v rozvoji zdejšího vinařství po další staletí až do třicetileté války. Kolonizací se urychlil rozvoj českých měst a kapitálově silní jedinci kupovali pozemky či dvorce v okolí měst. Pozemky využívali pro pěstování obilovin a obilím pak obchodovali. Většina severočeských měst měla mnoho pozemků svažitých, které byly spolu s přírodními klimatickými poměry vhodné pro pěstování révy. Obchod vínem byl v tehdejší době přínosnější nežli obchod obilím a tak získávalo vinařství na všeobecné oblibě u měšťanů.*⁹⁸

6. 3 Mešní víno

Mešní víno je zvláště pečlivě sledované přírodní víno, které není ani chemicky ošetřováno při růstu a zrání, ani není použito jakékoli chemie či aditiv při jeho výrobě a je po celou dobu růstu a výroby sledováno pověřenými rabíny (v tomto případě jde o tzv. košer víno pro rituální účely), nebo pověřenými duchovními církve. V minulosti se mešní víno vyrábělo převážně pouze v kláštrech pro účely mše svaté, jako víno pro transsubstanciaci v Krev Kristovu – Eucharistii.

Odstavec 6 § 16 zák. zní doslova takto: *„Na etiketě vína lze uvést, že splňuje požadavky pro účely církví a náboženských společností, například, že jde o mešní víno, košer víno apod., pokud byl vydán písemný souhlas příslušné církve nebo náboženské společnosti*

⁹⁷ KRAUS, V. – KUTTELVAŠER, Z. – VURM, B. *Encyklopedie českého a moravského vína*, 5

⁹⁸ Tamtéž, 7

*s uváděním takto označeného vína do oběhu; bez předchozího písemného souhlasu příslušné církve nebo náboženské společnosti je zakázáno uvést takto označené víno do oběhu.*⁹⁹

Z ustanovení zákona o označování vína jasně vyplývá, že pokud chce výrobce označit svůj produkt synonymem „mešní“, či „košer“ víno na etiketě, musí si nejdříve vyžádat souhlas příslušné církve, který musí získat v písemné podobě.

Před účinností vinařského zákona (1995) drobní vinaři neoficiálně nazývali víno, které bylo vyrobeno bez přídavku sacharózy jako „mešní“, tedy v dnešní době všeobecné označení pro jakostní víno s přívlastkem.

6. 4 Víno v liturgickém roce mimo liturgii eucharistie

V průběhu liturgického roku má víno svůj specifický význam. K nejvýznamnějším dnům lze počítat Zelený čtvrtek, kdy se při poslední večeři objevuje jako jedna z nejdůležitějších součástí. Můžeme to spojit s běžnou rodinnou večeří, která na to odkazuje společným slavením agapé. Zvyk nabízet o nedělích a svátcích víno k obědu a večeři má souvislost s oslavou liturgického roku, přičemž tato souvislost lze jistě pozorovat kolem poloviny 20. století. Tímto katolická rodina ukazuje víno jako ozdobu a potěchu stolu, při které se modlí „toto je den, který učinil Pán.“¹⁰⁰

Na svatého Jana evangelistu (27. prosince) je běžné ke mši nosit víno, které se zde podle předepsané formule posvětit a toto víno, pak slouží věřícím jako nápoj. V benedikcionálu¹⁰¹ najdeme žehnacích formule různých druhů. Toto janovské víno se nepije jen v kostele, nýbrž a to především doma nebo ve velkém společenství. Věřící si toto víno přinesou, to se posvětit a vypijí ještě ten den nebo nějaké zvláštní příležitosti.¹⁰²

K příležitosti svátku svatého Martina (11. listopadu) se slaví „nové“ víno. Doklady takovýchto svátků v klášterním prostředí najdeme už ve 12. století v profánním prostředí pak ve století šestnáctém. Už od první poloviny 1. tisíciletí se konali noční oslavy k počtě tohoto světce, které byly tak nevázané, že byly zakázány.

---

⁹⁹ Zákon č. 321/2004 Sb.

¹⁰⁰ Ž 117,24,

¹⁰¹ Benedikcionál – liturgická kniha obsahující všechny texty různých – požehnání, která církev užívá.

¹⁰² Srov. FUCHS, G. *Mahlkultur – Tischgebet und Tischritual*, s. 245,

Už od 5. století, na památku Sixta II, se slaví 6. srpna vinobraní v Římě. Už od předkřesťanských časů byl tento den pro Řím významný, protože se víno dováželo do města. V Záalpi je to spíše v září až počátkem října.¹⁰³

6. 5 Zvláštní tvary nádob na pití vína a jejich zdobení

Kalich (latinsky *calix*) původně typ kráteru, objemné antické nádoby určené k míšení vína s vodou. V křesťanství liturgická nádoba užívaná při slavení eucharistie. Kalich tvoří tři části: noha, nodus (ořech) a kupa (cuppa)¹⁰⁴. Liturgický kalich by měl být zlatý nebo stříbrný, případně z jiného kovu, ovšem pozlacený či postříbřený. Pouze výjimečně může být z rozbitných materiálů. Eucharistické kalichy byly často velmi bohatě zdobeny, rytím, emailem či drahokamy. Platilo ovšem pravidlo, že kupa by měla být hladká, bez ozdob. Někdy byla kupa uchycena v tzv. koši, který zdoben být mohl.

Římská antika používala nádoby podlouhlého tvaru (kalich), kdežto řecké nádoby byly mělké (mísa). Zvyk zdobit tyto nádoby na víno pochází z antiky. Byli běžné květinové ornamenty. Pro křesťany je víno reálným symbolem Kristovi krve a proto se objevují motivy, které souvisí s poslední večeří, smrtí a vzkříšením a to již od antiky až po novověk. Toto zdobení má apotrofální význam.¹⁰⁵

7. Eucharistie

Z řec. eucharistia (z eucharistein, děkovat). –Svátost ustanovená Ježíšem při poslední večeři, když dal svým učedníkům chléb a víno jako svoje tělo a svou krev, jako památku na novou a věčnou smlouvu. Během doby byla tato svátost označována různými názvy: večeře Páně (1K 11,19), lámání chleba (L 24,35, Sk 2,42.46...), dar, oběť, památka, mše a eucharistie. NZ obsahuje čtyři verze o ustanovení eucharistie (Mt 26,26-28, Mk 14,22-24, L 22,19-20, 1 K 11,23-25), které připomínají důležitost a ústřední význam eucharistie v životě církve. Církev oslavuje eucharistii „jako výraz díků a chvály Otci, jako památku na oběť Krista a jeho těla, jako přítomnost Krista v síle moci jeho Slova a jeho Ducha“¹⁰⁶. Podstatnými znaky eucharistie jsou chléb z pšenice a víno z hroznů, ve kterých se posvěcením

¹⁰³ Srov. FUCHS, G. *Mahlkultur – Tischgebet und Tischritual*, s. 245,

¹⁰⁴ Kupa – rozšířená část kalicha na víno či jinou tekutinu,

¹⁰⁵ Srov. FUCHS, G. *Mahlkultur – Tischgebet und Tischritual*, s. 248,

¹⁰⁶ KKC 1358.

děje proměna v tělo a krev Krista (transsubstanciacie). V posvěcených způsobech je Kristus přítomen pravým, skutečným a podstatným způsobem. Proto se tyto eucharistické způsoby uctívají adorací. Všichni křesťané se mají podílet na nedělním slavení eucharistie. Eucharistická bohoslužba (liturgie) se dělí na bohoslužbu slova a vlastní eucharistickou liturgii, jimž předcházejí obřady vstupu a po nichž následují závěrečné obřady. Bohoslužba slova sestává ze čtení úryvků z Písma svatého, z homilie celebrujícího, z vyznání víry a z modlitby věřících. Eucharistická liturgie začíná přinášením darů chleba a vína, pak následuje eucharistická modlitba, modlitba, Otče náš a svaté přijímání (communio).

Eucharistie je středem našeho křesťanského života. Je středem dějin spásy. V ní se vždy znovu prolamuje hráz mezi nebem a námi. V ní se vždy znovu prolamuje věčnost do konkrétní přítomnosti každého z nás, v ní se ale také rozplývají hradby mezi námi. Eucharistie je svátostí jednoty, jednoty Božího a stvořeného, časného a věčného, jednoty všech dob a prostorů, jednoty církve putující a církve nebeské, jednoty lidstva, vnitřní jednoty každého člověka.

Jsme pozváni na hostinu. Ta je už připravena a Pán nás očekává. Neměli bychom se vymlouvat na přemíru činnosti, vždyť nebude-li stavbu sám Pán, jsou koneckonců všechny naše skutky marné¹⁰⁷. Vstoupíme tam proměnění zevnitř mocí Pána, kterého jsme vírou přijali.¹⁰⁸

7. 1 Pojetí eucharistie

7. 1. 1 Eucharistie v pojetí řeckých otců

Střední Východ se stal prostorem k setkání helénismu a křesťanské zvěsti, ve kterém se překládala biblická zvěst do řeckého myšlenkového systému. Církevní východní otcové zápasili o to, aby svou víru převedli do platónských myšlenkových kategorií. Význam ideje a obrazu je u Platóna něčím výjimečným. Je nutno vyjít z Platónova „podobnosti o jeskyni“ v jeho Ústavě.¹⁰⁹ Paprsek světla tvoří stíny předmětů, které stojí u vchodu do jeskyně, tyto stíny se promítají na stěnu jeskyně. Pozorovatel může vnímat stíny na stěně, prostřednictvím stínů předmětů (tj. obraz) může rozpoznávat jejich realitu. Pramen světla nám odráží absolutní

---

¹⁰⁷ Srov. Ž 126.

¹⁰⁸ BENEŠ, P. „Pojďte, už je připraveno!“ (Lk 14, 17) In *Amen*. č. 6/1997. Dostupné na: <http://www.krystal.op.cz/amen/1997/AMEN6-97/1.HTM>.

¹⁰⁹ Srov. STÖRIG, J. H. *Malé dějiny filosofie*, s. 120 – 121.

dobro, díky světlu poznáváme realitu, jedná se o vztah slov „obraz – praobraz“. Obraz nám zprostředkovává realitu, i když ne zcela dokonalým a odhaleným způsobem.

„Téměř všichni řečtí otcové jsou ovlivněni tímto způsobem myšlení. Existuje pro ně jeden náhled na svět. Můžeme říct, že rozumějí světu tak, jak to vystihuje pojem „reálný symbol“. Reálný symbol ukazuje, že jedna skutečnost existuje v druhé vyšší skutečnosti. Symbol zde neznamena jen jakousi podobnost, symbolem se myslí to, že vyšší skutečnost se sama o sobě vyjadřuje v nižší, je v ní přítomná, jejím prostřednictvím působí, byť nedokonale a zeslabená“¹¹⁰.

V textech Nového zákona je užito řeckých výrazů praobraz – obraz¹¹¹, kde Kristus je jmenován obrazem neviditelného Boha (eikón). Také v listě Židům¹¹² je připomínka Krista, který je eschatologickým předobrazem nebeské skutečnosti. Teologická alexandrijská škola zastoupená Irenejem vychází ve své nauce o eucharistii z předpokladu, že Bůh se stal člověkem, aby člověk byl zbožštěn. Klement Alexandrijský a Origénes zdůvodňují nejen význam tělesného pokrmu inkarnovaného Logu, ale hlavně jeho duchovní či niterné přijetí. Duchovní přijetí Logu je předpokladem přijetí eucharistie. V eucharistii nalézají alexandrijská škola božský Logos.

Antiošská škola vychází v nauce o eucharistii ze vztahu praobraz – obraz. Řečtí otcové zaměřují svou pozornost na oslaveného Pána ve vztahu k eucharistické hostině církevní obce. Je zde možno použít výrazu „aktuální přítomnosti osoby Krista jako Pána a velekněze“ při slavení eucharistie. Oslavený Pán je zde chápán jako praobraz, je to ten, který je jinak neviditelný, ale prostřednictvím eucharistie, tj. prostřednictvím tohoto obrazu, je mezi námi přítomný a smyslově zakoušený, a to takovým způsobem, že nás živí a my jej můžeme pozít. Vztah praobraz – obraz se v pojetí řeckých otců vztahuje na spásné jednání Kristovo, tedy na jeho smrt vzkříšení a eucharistii.

V eucharistickém slavení se nejedná jen o vzpomínku aktuální přítomnosti spásné smrti Krista a o přítomnost jeho odevzdání se smrti, ale o zpřítomnění celé jeho pozemsky živé existence. Myšlení řeckých otců je univerzálně dějinné: Spásné Kristovo dílo se stává centrem všech dob, všechny dějinné etapy jsou pod spásným Božím plánem. Zpřítomněním

---

¹¹⁰ DOLISTA, J. Eucharistie v dějinách. In *Eucharistie mysterium fidei*, str. 81.

¹¹¹ Srov. Ko 1,15.

¹¹² Žd 8,5.

inkarnace eucharistií se vracíme k počátkům a současně k dovršení lidských dějin vůbec. Maximus Vyznavač přijal myšlenku, že eucharistické slavení má kosmickou dimenzi a kosmický význam. Kosmické myšlení řeckých otců si zachovává dějinný charakter a je možné mu porozumět jen v přijetí křesťanské zvěsti, která dovolovala univerzálně dějinné myšlení. Minulé události vykonané v dějinách Kristem zpřítomňují konečný stav stvoření, vůči tomuto stavu jsme trvale na cestě. Jako reálný symbol události Krista se stává eucharistické slavení reálným příslibem přicházejícího království. Vzpomínka aktuální prezence spásného díla Krista a jeho inkarnace vedla řecké otce k užívání pojmů tzv. „obrazná teologie“, tj. symbolón, eikón, homoíoma, týpos, antitypos, ale také se užívá na eucharistický chléb a víno ve smyslu jednoznačného realismu. Když se tedy řekne, že chléb a víno jsou symboly (eikón), symbolem (symbolon), podobenstvím (homoíoma) nebo obrazem (týpos, antitypos) těla a krve Kristovy, pak se tím vyjadřuje, že skutečnost těla a krve Kristovy je nám přístupná v chlebě a víně.¹¹³

„Řeckou obraznou teologii je možné vykládat ve smyslu reálného symbolu v duchu nauky antiošského teologa Jana Chrysostoma. Teprve později, když začíná doba raného středověku, dochází k velkému nedorozumění a komplikacím v nauce o eucharistii na základě nepochopení řeckého myšlení a nepochopení problematiky původního reálného symbolismu. Germáni i Keltové sice četli spisy řeckých otců, ale nebylo jim blízké jejich myšlení. Proto nesprávně interpretují řecké texty, takže se vynořuje problematika pouhého symbolismu, proto Cyril z Alexandrie v boji proti symbolistickým výkladům odmítá pojem týpos ve vztahu k eucharistickým způsobům. Podobně Theodor z Monpsuestie se obává, že pojem symbol by mohl být nesprávně pochopen jako pouhý symbolismus. Komentuje svůj názor tak, že Pán neříká, toto je symbolón mého těla a symbolón mé krve, ale toto je mé tělo a má krev.“¹¹⁴

7. 1. 2 Eucharistie v pojetí latinských otců

Latinští otcové byli seznámeni s řeckým pojetím eucharistie, ale v jejich zájmu nebyly příliš spekulativní kosmicko – univerzální úvahy, jejich zájem byl ohledně eucharistie praktický, pastorální a etický. V jejich spisech najdeme zájem o jednotlivé křesťany, o křesťanské obce, o jejich konkrétní životní situaci. U latinských otců již nalzáme přiblížení se k individu a zájem o etiku jednotlivce v souvislosti s přijímáním eucharistie.

---

¹¹³ DOLISTA, J. Eucharistie v dějinách. In *Eucharistie mysterium fidei*, s. 82 – 83.

¹¹⁴ Tamtéž

Cyprián pojímá eucharistii jako posilu pro křesťanský život v jeho plné důslednosti se zdůrazněním etiky. Eucharistii vidí v souvislosti s utrpením, je to posila k vydání martyria v době pronásledování. Je to zřejmé, že zostřuje etické předpoklady k přijetí eucharistie. Vnější účast na eucharistii bez vnitřního obrácení vidí Cyprián jako neodůvodněnou a bez smyslu, taková eucharistie dokonce prohlubuje odloučení se od Boha. Snadné a lehkovážné přijímání eucharistie nedává člověku pokoj a mír, nevytváří společenství s ostatními křesťany a je takovému člověku překážkou ke spáse. Cyprián vidí nauku o eucharistii v úzké souvislosti s jednotou s církví, se společenstvím s ní, téměř identicky vnímá eucharistii a společenství církve. Společenství s církví a slavení eucharistie vytváří jednotu s Kristem a Bohem. Tento eklesiální charakter je zaměřen vůči donatistickým tendencím.¹¹⁵

Poslední instancí, která rozhoduje o připravenosti k přijetí eucharistie je svědomí jednotlivých křesťanů, které rozhoduje o stavu a vztahu jednotlivce k církvi a ke Kristu. Církev je vnějším znamením niterného společenství s Bohem, takže biskupové nesmějí připustit k eucharistii křesťany, kteří věrohodně neprokázali důsledná obrácení. U Cypriána si můžeme všimnout dalších zajímavých charakteristických linií v nauce o eucharistii. Eucharistie je znamením a pramenem síly pro etický život křesťanů a současně realizací a prazákadem jednoty obce.

„Je zřejmé, že Cyprián přijímá Krista pod způsoby chleba a vína, který se obětuje v duchu listu Židům, Melchisedecha vidí jako předobraz Krista, který obětuje sebe sama. Existuje tedy jen jedna oběť, je to Kristova oběť na kříži, která byla dokonána jednou pro vždy. Podle řecké teologie obětní charakter eucharistie vychází z myšlenky zpřítomnění jedné a věčné oběti. Cyprián však vnímá eucharistii jako novou oběť Kristovu, která se zpřítomňuje, vyjadřuje sklon k individualizaci eucharistické oběti.“¹¹⁶

U Ambrože je nápadný zájem o eticko – pastorální otázky v souvislosti s eucharistií. Jeho onticky míněné výpovědi o eucharistii jsou začleněny do povzbuzovacího kontextu, chce tedy křesťany povzbudit i napomenout k bezúhonnému životu. Ambrož je ovlivněn řeckou teologií, ale těmto poznatkům dává jiné akcenty. Tak např. zná nauku o proměně „přirozenosti“ chleba a vína prostřednictvím eucharistické modlitby a žehnacích slov. Slovo změnit (mutare) není totéž co proměnit (convertere). Podle Ambrože je přítomnost Krista v eucharistii založena na řeckém dualismu duch – tělo. Poukazuje na oslaveného pána

¹¹⁵ DOLISTA, J. Eucharistie v dějinách. In *Eucharistie mysterium fidei*, s. 84.

¹¹⁶ tamtéž, s. 85.

v Duchu, získává vhled do spojení eucharistie a pneumatologie. Říká, že ve svátosti je Kristus, protože je to tělo Kristovo. Není to však tělesný, ale duchovní pokrm. Tělo Kristovo je duchovní tělo, tělo Kristovo je tělo božského Duch, protože Kristus je duch.

Ambrož postupně opouští řeckou mentalitu, přestává mít cit pro myšlení v obrazech, vzdaluje se mu universální charakter řeckého myšlení o jednotě stvoření a vykoupení a neuvažuje ve vztahu praobraz – obraz. Rozebírá protiklady přírody (přirozenosti) a žehnacích slova, mezi „natura“ a „benedicio“. Vrací se, ale k biblickému personalismu. Člověk sice není včleněn do sakramentálně - kosmického procesu, ale ptá se po smyslu věcí a ptá se po možnostech svátostí, člověk tak stojí vůči svátostem ve vztahu.¹¹⁷

Ambrož zavádí eucharistickou zbožnost, která vykvetla ve středověku v bohaté míře, protože dívat se na hostii tváří v tvář je pro něj vyjádřením úsilí o přijímání, ale přitom mu uniká myšlenka spoluslavení. Vyznává metabolické pojetí eucharistie a hovoří o proměně chleba a vína. Obsahem eucharistické oběti je vzpomínání na Ježíšovu smrt a odpuštění hříchů.

Augustinovo pojetí eucharistie zdůrazňuje jednotu Krista a církve: celý Kristus, Hlava a Tělo. Pokud se však Augustinova nauka o eucharistii vykládá symbolicky, a to se stávalo často, pak to nebylo správné, protože Augustin chápe symboliku v duchu řeckého výkladu, tedy realisticky. Ví, že existuje protiklad pojmů „obraz nebo skutečnost“, ale pro něj je obraz reálným symbolem, je to celý Kristus, Hlava a Tělo. Augustin doslova vášnivě obhajuje církev před donatisty, proto pojímá eucharistii jako realizační formu církve, která vytvoří jednotu věřících. Kdo se tedy odděluje od církve, neslaví eucharistii ke své spáse, ale k záhubě, takový člověk vlastně neslaví eucharistii. Zde je Augustin v souznění s Cypriánem. Eucharistie je svátost jednoty a lásky. Augustin se rád obrací na text 1K 10,17. Vyvozuje z něj, že křesťané se mají stát chlebem, který je tělem Kristovým. Augustin je přesvědčen o tom, že na eucharistickém stole spočívá naše vlastní tajemství. Máme se stát tím, co vidíme a co přijímáme.

Tyto úvahy ukazují, že Augustin potvrzuje Pavlovu nauku o eucharistii a církví a nadále ji rozvíjí. Jednotlivý věřící vstupuje do jednoty s Kristem prostřednictvím eucharistie, cílem slavení eucharistie je „bytí s Kristem“, vytvoření plné jednoty s ním.

---

¹¹⁷ DOLISTA, J. Eucharistie v dějinách in: *Eucharistie mysterium fidei*, s. 86.

Nejedná se o neutrální vztah „věřící a eucharistie“, Kristus přijímá každého věřícího do svého společenství prostřednictvím eucharistie a začleňuje ho do svého těla. Eucharistie je reálným symbolem jednotlivce, který je součástí církve prostřednictvím milosti a víry a stává se tak tělem církve. Dalším prvkem v Augustinově nauce o eucharistii je dělení na viditelné – neviditelné, opět se ukazuje motiv praobrazu a obrazu. A tak postupem doby můžeme u Augustina vidět, že umenšuje význam sakrálního znamení a vykládá jak více spirituálně a symbolicky. Dokonce jde tak daleko, že říká: „Kdo nezůstává v Kristu a Kristus nezůstává v něm, ten bez pochyby nejí jeho tělo a nepije jeho krev. Opět připomínají, že i když člověk přijme eucharistii v její viditelné formě, v duchovním smyslu slova nejí tělo a nepije Kristovu krev.“¹¹⁸

7. 1. 3. První a druhý eucharistický spor

Pokusy o systematickou teologickou práci v kláštorech ve Franské říši se projevily v několika teologických sporech. Tzv. první eucharistický spor probíhal ve 30. a 40. letech 9. století a rozpoutal jej svým spisem O těle a krvi Páně (*De corpore et sanguine domini*) Paschasius Radbertus (+ kol. 865), opat kláštera v Corbie. Bylo to zřejmě první větší pojednání o večeři Páně, na které reagovaly dva stejnojmenné spisy, jejichž autoři byli Gottschalk Saský (806-868/9) a Ratramnus z Corbie (800 až 868). Spor v podstatě přinesl určité vymezení front mezi dvěma pojetími večeře Páně: Radbertus inklinoval spíše k realistickému pojetí, Ratramnus k pojetí symbolickému. Spor nebyl rozhodnut a měl své pokračování v tzv. druhém eucharistickém sporu o dvě století později. Ve stejné době probíhal také spor o učení o predestinaci, které rozpoutal Gottschalk Saský augustinovským antipelagiánským důrazem na Boží milost na úkor záslužnosti dobrých skutků. Tento důraz narazil na odpor církevních představitelů a učenců Franské říše (např. Hrabana Maura nebo Hinkmara z Remeše) a vyslovily se proti němu některé synody. Oba spory v podstatě znamenají přebírání a promyšlení učení církevních otců (především sv. Augustina). Podobné diskuse se vedly i o dalších věroučných otázkách, např. o mariologii (konkrétně o Mariině nanebevzetí).

Takové spory však na Západě zaměstnávaly jen nemnohé učence. Většina západní Evropy totiž prožívala velikou úzkost z neustálých nájezdů Vikingů ze severu, kteří od konce 8. století pronikali na britské ostrovy, od poloviny 9. století pak stále častěji pronikali po

---

¹¹⁸ DOLISTA, J. Eucharistie v dějinách. In *Eucharistie mysterium fidei*, s. 87.

řekách hlouběji do vnitrozemí Franské říše. Často se jejich kořistí stávaly kláštery, jejichž členové si mnohdy jen se štěstím zachraňovali holé životy a museli hledat útočiště jinde. Středozemní moře naopak ovládli Arabové, kteří podnikali loupeživé výpravy do Itálie. Koncem 9. století pronikli do Evropy Maďaři, kteří se usadili v Panonii a podnikali loupeživé výpravy do okolí, které mimo jiné způsobily definitivní zánik Velkomoravské říše.

Druhý eucharistický spor začal, když dómský farář Berengar z Tours (+ 1088) popřel skutečnou přítomnost těla a krve Krista v eucharistii, přičemž se opíral o Augustina a Rathramna. Jeho argumentace měla jednoduchou logiku: Oslavené tělo Ježíše Krista nemůže být přítomné v eucharistii, protože je v nebi a nemůže být odtud povolán na zem. Z toho, jak se jeví chléb a víno se pokusil potom odvodit filozofický důkaz, že se na nich při eucharistii nic nemění. Použil přitom pojem „substance“, kterým měl na mysli duchovní skutečnost věci, její duchovní podstatu, a pojem „akcidenty“, kterým označoval vnější zjev v jeho nejrozličnějších komponentech (velikost, váha, barva..). Berengar označil chléb a víno jak obrazy těla a krve Ježíše Krista a je přijímání jako prostředek duchovního spojení s vyvýšeným Kristem. Protože vycházel z falešného filozofického předpokladu, nakonec zbavil eucharistii reálnosti. Uznával jen symbolickou přítomnost Ježíše Krista v eucharistii a odmítal jeho objektivně – reálnou přítomnost.¹¹⁹

Berengarovy názory byli odsouzeni v období od roku 1047 do roku 1054 na čtyřech synodách. Roku 1059 musel za papeže Mikuláše II. odpřisáhnout formuli, kterou sestavil kardinál Humbert. Chléb a víno jsou po konsekraci nejen svátostí, ale tělem a krví Krista a kněží se ho dotýkají a lámou ho a věřící ho smysly vnímají, nejen ve svátostném bytí, ale v skutečnosti.

7. 1. 4 Pozdní středověk a reformace

V průběhu středověku se změnila eucharistická praxe: u laiků se snížila frekvence přijímání, takže se muselo nařizovat povinné přijímání jednou ročně. Zaniklo také laické přijímání pod obojí. Naproti tomu vznikly nové formy eucharistické úcty, jako je adorace a vystavování svátosti. Tyto změny nelze vysvětlit strachem laiků z nehodného přijímání ale spíše z neochoty kněží je udělovat. Stejně tak přijímání pod jednou není možné odůvodnit

---

¹¹⁹ DOLISTA, J. Eucharistie v dějinách. In *Eucharistie mysterium fidei*, s. 88 – 94.

pouze praktickými okolnostmi, vzhledem k tomu, že např. v Německu přetrvávala do 15. století praxe podávat laikům současně s Tělem Krista též neposvěcená víno.

Česká reformace obnovila důraz na časté přijímání (Matěj z Janova) a posléze obnovila i přijímání pod obojí – utrakvismus (Jakoubek ze Stříbra, Mikuláš z Drážd'an). Odvolávala se přitom na učení církevních Otců a na dekret papeže Gelasia I. (5. stol.), který přijímání pod jednou prohlásil za svatokrádež.

Církve vzešlé z reformace se v chápání eucharistie drží pouze novozákonních svědectví, katolická církev a pravoslaví přejímají pro svou nauku i pohledy raných křesťanských autorů. V chápání eucharistie lze rozlišit dva hlavní názory: Stoupenci jedné skupiny učí, že pod způsoby chleba a vína je Ježíš Kristus reálně přítomen a lidé účastníci se slavení eucharistie mají prostřednictvím jídla a pití tělesnou účast na Ježíši Kristu. Tento názor je vlastní katolické církvi, pravoslaví, anglikánské církvi a luterským církvím. Slavení eucharistie je památkou, která zpřítomňuje Krista uprostřed věřících. Druzí učí, že způsoby chleba a vína jsou pouze znameními nebo symboly, které poukazují na Kristovo tělo a krev, ale nejsou jimi. Večeře Páně je tak pouhou připomínkou. Tohoto názoru se drží reformované církve, většina baptistických církví a letniční církve.¹²⁰

7. 1. 5. Tridentický koncil

Největší péči věnuje Tridentický koncil svátostem. Koncil stvrzuje svátostnou povahu sedmi svátostí a označuje eucharistii za účast na skutečné Kristově oběti, kdy je chleba a víno proměněno v tělo a krev Krista (13. a 22. zasedání). Koncil užívá pojmu transsubstanciacie, avšak pouze v kontextu aristotelské hylemorfické teorie a nemá dogmatickou závaznost. Dekret stanovuje, že Kristus je „vere, realiter, substantialiter“ (opravdu, skutečně, podstatně) přítomen v konsekrovaných způsobách. Kristova oběť může být při mši vztažena na živé i zemřelé a její zpřítomňování se děje na základě Ježíšova příkazu apoštolům „To činite na mou památku,“ čímž ustanovil zároveň svátost kněžství. Koncil potvrdil praxi přijímání pod jednou způsobou (21. zasedání), ačkoli s určitými regionálními výjimkami, a předal v této otázce poslední slovo papeži.¹²¹

¹²⁰ Srov. DOLISTA, J. Eucharistie v dějinách. In *Eucharistie mysterium fidei*, s. 95 – 98.

¹²¹ DOLISTA, J. Eucharistie v dějinách. In *Eucharistie mysterium fidei*, s. 85.

Tridentský koncil shrnuje katolickou víru prohlášením: „Protože Kristus, náš Vykupitel, řekl, že to, co obětoval pod způsobou chleba, je opravdu jeho tělo, bylo v Boží církvi vždy přesvědčení a tento posvátný koncil to znovu prohlašuje, že konsekrací (proměňováním) chleba a vína nastává změna celé podstaty chleba v podstatu těla Krista, našeho Pána, a celé podstaty vína v podstatu jeho krve. Tuto změnu tedy katolická církev vhodně a přiléhavě nazývá přepodstatnění.“¹²²

7. 1. 6 II. vatikánský koncil

Konstituce II. vatikánského koncilu *Lumen gentium* popisuje Církev jako „lid sjednocený působením jednoty Otce i Syna i Ducha Svatého“¹²³, ve kterém se zrcadlí Boží tajemství. To znamená, že se v něm odráží trinitární láska a díky působení Ducha Svatého tvoří všechny jeho údy v Kristu „jedno tělo a jednoho ducha“. Tento lid prožívá tajemství společenství s Bohem i s bratry zvláště tehdy, když se pod vedením svých pastýřů sjednocuje v Eucharistii. Eucharistie je pramenem té církevní jednoty, za kterou Ježíš prosil v předvečer svého utrpení: „Ať všichni jsou jedno. Jako ty, Otče, ve mně a já v tobě, tak i oni ať jsou v nás, aby svět uvěřil, že ty jsi mě poslal.“¹²⁴ Toto intenzivní společenství podporuje rozkvet povolání k obětavé službě Církvi: srdce věřícího, naplněné Boží láskou, je pohnuto k tomu, aby se zcela oddalo Božímu království. K podpoře povolání je tedy důležitá pastorece citlivá k tajemství Církve-společenství, protože kdo žije v církevním společenství, které je svorné, spoluodpovědné a laskavé, jistě se učí snadněji rozpoznávat Pánovo volání. Péče o povolání proto vyžaduje trvalou „výchovu“ k naslouchání Božímu hlasu podobně, jak to učinil Elí, který pomáhal mladému Samuelovi, aby pochopil, co od něho Bůh žádá, a aby to pohotově uskutečnil.¹²⁵ Chápavé a věrné naslouchání se tedy nemůže odehrát jinde než v prostředí intimního spojení s Bohem, které se uskutečňuje především v modlitbě. Podle výslovného Kristova příkazu musíme na prvním místě neúnavně, společně a vroucně prosit „Pána žně“ o dar povolání. Výzva je v plurálu: „Proste proto Pána žně, aby poslal dělníky na svou žeň!“¹²⁶ Tato Ježíšova výzva odpovídá stylu modlitby „Otče náš“¹²⁷, kterou nás naučil a která podle známého Tertuliánova vyjádření představuje „syntézu celého evangelia“. Z tohoto úhlu pohledu je také poučná jiná Ježíšova věta: „Jestliže se shodnou na zemi dva z vás na jakékoli

¹²² KKC 1376.

¹²³ II. vatikánský koncil – *Lumen gentium*, č. 4. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 39.

¹²⁴ J 17,21.

¹²⁵ 1 S 3,9.

¹²⁶ Mt 9,38.

¹²⁷ Mt 6,9.

věci a budou o ni prosit, dostanou ji od mého nebeského Otce.“¹²⁸ Dobrý Pastýř nás tedy zve, abychom prosili nebeského Otce, a to jednotně a naléhavě, aby poslal povolání ke službě Církve-společenství.

Konstituce II. vatikánského koncilu *Sancrosanctum Concilium* pojímá eucharistii jakožto velikonoční tajemství. „Náš spasitel při poslední večeři, tu noc, kdy byl zrazen, ustanovil eucharistickou oběť svého těla a své krve, aby pro všechny časy, dokud nepřijde, zachoval v trvání oběť kříže a aby tak své milované snoubence církvi zanechal památku na svou smrt a na své vzkříšení: svátost milostivé lásky znamená jednoty, pouto bratrské lásky, velikonoční hostinu, v níž je požíván Kristus, duše se naplňuje milostí a dává se nám záruka budoucí slávy.“¹²⁹

Středem každého křesťanského společenství je Eucharistie, zdroj a vrchol života Církve. Kdo se oddá službě evangeliu a žije z Eucharistie, ten také postupuje v lásce k Bohu a k bližnímu a přispívá k budování Církve jako společenství. Můžeme říci, že „eucharistická láska“ motivuje a zakládá činnost celé Církve pro povolání, protože, jak napsal papež Benedikt XI v encyklice *Deus caritas est*, povolání ke kněžství a k dalším službám rozkvétají uprostřed Božího lidu tam, kde jsou lidé, ve kterých je Kristus poznáván skrze své Slovo, svátosti a zvláště Eucharistii. A je tomu tak proto, že „při liturgii Církve, v její modlitbě, v živé komunitě věřících zakoušíme Boží lásku, vnímáme jeho přítomnost a učíme se ji tímto způsobem také uznávat v naší každodennosti. On si nás zamiloval jako první a neustále nás miluje jako první. Právě proto i my můžeme odpovídat láskou.“¹³⁰

Církev žije z eucharistie. Tato pravda nevyjadřuje pouze každodenní zkušenost víry, ale v souhrnu v sobě uchovává jádro tajemství církve. Ta pak v rozmanitých formách s radostí zakouší, jak se stále naplňuje příslib: „Hle, já jsem s vámi po všechny dny až do konce světa!“¹³¹; v posvátné eucharistii se však raduje z této přítomnosti s jedinečnou intenzitou, neboť chléb a víno se proměňují v tělo a krev Pána. Když o Letnicích církev, lid nové smlouvy, začala své putování k nebeské vlasti, Nejsvětější svátost nadále pravidelně doprovázela její dny a naplňovala je důvěryplnou nadějí.

---

¹²⁸ Mt 18,19.

¹²⁹ II. vatikánský koncil – *Sancrosanctum Concilium*, č. 47. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 148

¹³⁰ BENEDIKT XVI., *Encyklika Deus caritas est*, č. 17, s. 25.

¹³¹ Mt 28,20.

„II. vatikánský koncil právem prohlásil, že eucharistická oběť je ‚zdrojem a vrcholem celého křesťanského života‘. ‚Vždyť nejsvětější eucharistie obsahuje celé duchovní dobro církve, Krista samého, našeho velikonočního Beránka a živý chléb. Skrze své tělo, Duchem Svatým oživované a oživující, dává lidem život‘. Proto církev stále upírá svůj pohled na Pána ve Svátosti oltářní, v níž odhaluje plné vyjádření jeho nesmírné lásky.“¹³²

7. 2 Hostina těla a krve Páně

Mé tělo je skutečný pokrm a má krev je skutečný nápoj. Kdo jí mé tělo a pije mou krev, bude žít na věky¹³³.

Eucharistie je zároveň a neoddělitelně obětí a posvátnou hostinou. Sám Kristus se v ní obětuje Bohu, a věřícím se dává za duchovní pokrm. Přijímáme-li tedy proměněný chléb či víno, důvěrně se spojujeme s obětovaným a zmrtvýchvstalým Kristem, a dostáváme v něm závdavek nebeské slávy.

Chceme-li se – v mezích schopností našeho vírou osvíceného rozumu – zabývat eucharistií jakožto svátostným pokrmem, musíme své úvahy či rozjímání opřít především o její druhé dva „rozměry“: skutečnost oběti a reálné Kristovy přítomnosti. Jedině tak poodhalíme tajemství svatého přijímání, a objevíme v něm možná dosud skrytý prvek oběti a klanění. Naše pouhé využívání či jakási duchovní spotřeba eucharistie se mocí tohoto poznání začne proměňovat ve vzájemné sebedarování, v němž se pomalu bude ztrácet rozdíl mezi obětním darem a obdarovaným.¹³⁴

7. 2. 1 Eucharistie - obětní hostina

Přinášení obětí patřilo k nejdůležitějším formám bohoslužby izraelského národa. Obětní obřady byly projevem klanění, uznání Boží svrchovanosti a vyjádřením touhy po jeho blízkosti; byly spojeny také s vyznáním hříchů a prosbou o odpuštění. Prolistujeme-li Starý zákon, především pak Třetí knihu Mojžíšovu – Levitikus, objevíme nepřeberné množství informací o obětních obřadech, o jejich smyslu, formách, způsobech slavení i o jejich významu v životě jednotlivců a společenství.

¹³² JAN PAVEL II., *Ecclesia de eucharistia*, čl. 1, s. 7.

¹³³ Srov. J 6,55-58.

¹³⁴ KOPECKÁ, D. Hostina těla a krve. In *Amen*. č. 6/1997.

Dostupné na: <http://krystal.op.cz/amen/1997/AMEN6-97/5.HTM>

Ve všech těchto starozákonních obětech můžeme přitom zahlédnout více či méně rozvinutý předobraz jedinečné oběti Ježíše Krista, stvrzující Novou smlouvu mezi Bohem a jeho lidem. Nejzřetelněji tato souvislost vyniká v případě tzv. obětní hostiny. Je to druh oběti, při které část obětního daru náleží Bohu (např. vylitá krev či spálený tuk) a druhá je určena za pokrm věřícím. Takovou obětní hostinou byla zpečetěna smlouva na Sinaji¹³⁵, zmiňuje ji také Deuteronomický zákoník¹³⁶ a tuto formu mají i židovské Velikonoce, „velikonoční obětní hod Hospodinův“¹³⁸.

Jaký význam měl tento obětní obřad? Pojídáním části obětního daru se naznačoval podíl na užitku přinesené oběti, stolovníci hodováním vyjadřovali svůj vnitřní postoj – připojení se k oběti a odevzdanost Bohu. Obětní stolování bylo také výrazem jednoty daného společenství a znamením radosti z Božího požehnání.

Všimněme si, že podobným druhem oběti byla i Poslední večeře, a je jím i každá mše svatá. Kristus, když naposledy večeřel se svými učedníky, neslavil nejprve oběť a poté hostinu, ustanovil obětní hostinu. Přinesl Otci v oběť sebe sama pod způsoby chleba a vína, a z tohoto obětního daru dal jíst apoštolům. Stejným způsobem se nabízí i nám. Kristus tedy není „obyčejný“ pokrm, ale obětní pokrm, jeho sebedarování má dva adresáty: zcela se odevzdává Bohu, aby jej oslavil a usmířil, a v plnosti se nabízí i člověku k jeho posvěcení. Dává mu jíst z obětního daru – dává mu tedy podíl na své oběti, na jejích plodech. Nabízí mu sebe sama – zve jej k účasti na společenství s Bohem. Přetváří jej k svému obrazu – spojuje ho se svou obětí, proměňuje ho v obětní dar, aby jej s sebou odevzdal Otci. Svaté přijímání je tedy nerozlučně spjato s obětováním, je to jeden ze způsobů, jak se můžeme připojit ke Kristově oběti.

Svaté přijímání není jen obřad, ve kterém dostávám od Pána něco užitečného, vyžaduje mnohem víc než jen ochotu nechat se obdarovat. Kristus nabízející se na patěně či v kalichu mě zve: spoj se se mnou, zcela se mi odevzdej, tak jako já jsem se vydal tobě, ty se dej mně, staň se mým obětním darem, a já z něho budu požívat. Není to jednosměrný pohyb: jeden se pouze dává a druhý jen přijímá; tajemně v sobě sjednocuje oba směry: ty mně a já tobě; odevzdávám se ti a ty mne přijímáš, neboť ses mi dal a já jsem tě přijal.

---

¹³⁵ Ex 24,1-11.

¹³⁶ Dt 12,18; 14,26.

¹³⁸ Ex 12,27.

7. 2. 2 Eucharistie – svátost spojení

Účast v obětním pokrmu nás tedy spojuje se samotným Bohem. Ne jen symbolicky, nýbrž skutečně. Proměněný chléb či víno, které požíváme, je Ježíš Kristus, který se obětoval Bohu a nyní se nabízí i nám.

„Kdo jí mé tělo a pije mou krev, zůstává ve mně a já v něm“¹⁴⁰. Jak říká sv. Cyril Jeruzalémský: přijímáním se křesťan stává „nositelům Krista“ (christoforos), „jedním tělem a jednou krví s ním“.

„Protože je to jeden chléb, tvoříme jedno tělo, i když je nás mnoho, neboť všichni máme účast na jednom chlebě“¹⁴¹. V přijímání se všichni spojujeme s tímž Kristem, sjednocujeme se tak i mezi sebou navzájem, vytváříme mystické tělo Kristovo – církvev. Ta totiž není jen náhodným seskupením podobně věřících, je nadpřirozeným organismem, který je obnovován a posilován právě eucharistií.

„Co působí hmotný pokrm v našem tělesném životě, to podivuhodným způsobem uskutečňuje přijímání v našem duchovním životě.... uchovává, rozmnožuje a obnovuje milost přijatou při křtu a dává jí růst.“¹⁴² Kristus upevňuje a rozmnožuje můj nadpřirozený život.

„Kdo jí tento chléb, bude žít na věky“¹⁴³. Eucharistie, jak ji nazval sv. Ignác Antiochijský, je „lékem nesmrtelnosti“.

7. 3 Symbolika chleba a vína v eucharistických slavnostech

„Ježíš ustanovil eucharistii, když spolu s učedníky slavil poslední velikonoční večeři. Tento fakt je východiskem pro naše uvažování o symbolickém významu chleba a vína, které používáme k nejsvětější oběti. Znamená to především, že použil liturgie židovské velikonoční večeře, toho, co mu tento rituál nabízel. Dal tím najevo poslušnost, pokorně navázal na to, co už tady bylo. Jak čteme mnohokrát u svatého Jana, stalo se tak proto, "aby se splnilo Písmo". Ježíš nebyl z těch, kteří musí za každou cenu přijít s nějakou povrchní novotou. Jeho

---

¹⁴⁰ J 6,56.

¹⁴¹ 1 K 10,17.

¹⁴² KKC 1392.

¹⁴³ J 6,58.

*spontánnost záležela v naprosté poslušnosti Otcí. Nepřišel Zákon zrušit, ale naplnit. Nevymýšlel nějakou zvláštní symboliku, ale použil tu, kterou mu velikonoční večeře nabízela.*¹⁴⁴

Poslední Ježíšovo stolování neslo zcela jistě klasické prvky hostiny u Židů. Otevřeným problémem dodnes zůstává, zda poslední večeře byla večeří židovského Pesachu¹⁴⁵, nebo, podle vyprávění Janova evangelia, společným jídlem v předvečer svátku, tedy 13. nisanu. V této problematice se exegeti dělí na dva tábory, i když se zdá, že v současnosti existuje větší příklon k janovské chronologii.¹⁴⁶

7. 3. 1 Náznaky eucharistie během Ježíšovi veřejné činnosti

Ve vrcholné chvíli, kdy dává učedníkům do rukou svoje tělo a krev, obětované za ně, dává jim moc nad svým tělem a krví. Vyplňuje všechny starozákonní předobrazy a dává jejich symbolice pravý smysl. Učedníci si však jistě vzpomněli spíše na slova, která slyšeli po zázračném nasycení zástupů několika chleby a rybami. Pán tehdy říkal, že kdo jí jeho tělo a pije jeho krev, bude mít v sobě život. Tehdy od něj také mnoho učedníků odešlo a už s ním nechodili. Pán jedním chlebem, který požehnal a rozlámal, nasýtil velký zástup. Jedním tělem sytí celou církev. Tehdy to byl obyčejný chudý chléb z ječné mouky, teď je to nekvašený chléb z bílé mouky pšeničné. Tehdy nerozuměli, co to znamená „jíst jeho tělo a pít jeho krev“, nyní porozuměli. Bylo by možné vymyslet lepší způsob, jak by mohl dát své tělo a krev jako pokrm a nápoj? „Mé tělo je skutečný pokrm a má krev skutečný nápoj“, tak jako vzácný bílý chléb, neposkvrněný kvasem, a víno kalicha požehnání je skutečnou potravou a zároveň slavnostním pokrmem. Nekvašený pšeničný chléb je vhodnou materií pro Kristovo tělo, neposkvrněné hříchem, a víno, vylisované z révy, je připraveno stát se jeho krví, „vylisovanou“ křížem. „*Plní se v jistém smyslu Kristovo podobenství o svatební hostině, o hostině, kterou vystrojil jeden bohatý člověk, na kterou jsou všichni pozváni a všem jsou dány zdarma sváteční šaty milosti posvěčující. O hostině, kterou pán vystrojil služebníkům po svém návratu ze svatby, kdy je pozval ke stolu a sám obsluhoval. Nový smysl dostává i veliké znamení, které Pán učinil na svatbě v Káně Galilejské.*“¹⁴⁷

¹⁴⁴ KOČÍ, M. Když jedli, vzal chléb... In *Amen*. č. 7 – 8/1998.

Dostupné na: <http://krystal.op.cz/amen/1998/Amen78-98.htm#8>.

¹⁴⁵ Viz. synoptická evangelia

¹⁴⁶ Srov. KUNETKA, F. *Eucharistie v křesťanské antice*. s. 125.

¹⁴⁷ KOČÍ, M. Když jedli, vzal chléb... In *Amen*, č. 7 – 8/98,

7. 3. 2 Eucharistie je hostina

Slavnostnost této hostiny je dána její výjimečností - je to velikonoční hostina. Je také dána tím, kdo ji slaví. Pán pánů slaví tuto hostinu. On je na ní hostitelem i pokrmem, knězem i obětí. Tato skutečnost zřetelně kontrastuje s faktem, jak obyčejné prostředky k pohoštění používá. Nepřikazuje apoštolům, aby pokaždé, když budou slavit jeho památku, zabíjeli ročního bezvadného beránka, ani aby kvůli tomu putovali do Jeruzaléma. Bere do rukou chléb, nejběžnější potravinu, která je k dostání všude na celém světě a která je základním pokrmem každého člověka. Když ho učedníci prosili: "Pane, nauč nás modlit se", vybízí je, aby prosili o každodenní chléb. Tato prosba v modlitbě Otče náš, se vztahuje na všechny naše obyčejné lidské potřeby, na celý náš pozemský život. Prosíme, aby se Bůh postaral o všechny starosti, které si děláme s naší pozemskou existencí. On se o ně samozřejmě stará a dává to najevo také tím, že si volí tu nejobyčejnější materii, aby ji proměnil ve své tělo. On chce být v našem životě přítomen tak prostě, jako chléb na stole. Jako bychom si ho ani neměli povšimnout. Chleba si také všimneme, až když zjistíme, že máme doma už jen tvrdou patku a nemáme si na co namazat máslo. Takhle na dosah ruky nám chce být ve své reálné přítomnosti v Nejsvětější svátosti. Chce být základní potravou pro náš život. Jde tak daleko, že právě díky této obyčejné způsobě se člověku zcela vydává všanc. Jako lze pohrdat a špatně nakládat s chlebem, tak se také může člověk dopustit neúcty k eucharistii a může ji zneužít k různým praktikám, podobně jako chléb lze používat jen jako podložku pro jinou vybranou krmí, kterou nám předloží naše rozmařilost, nebo s ním lze ucpávat díry v oknech.¹⁴⁸

To ale nemění nic na tom, že má-li člověk opravdu hlad, nasytí ho kousek chleba, podobně jako Božího muže Eliáše, který šel v síle chleba přijatého od anděla čtyřicet dní a čtyřicet nocí až k Boží hoře Chorebu.

Způsobu vína, kterou Kristus zvolil pro svou krev, dává hostině z obyčejného chleba slavnostní ráz. Víno dělá z obyčejného jídla oslavu. Slavíme Boží darování se člověku, a to vínem proměněným v Kristovu krev. Když bral při Poslední večeři do ruky kalich s vínem, jistě vzpomínal na svatbu v Káně Galilejské, kde způsobil radost a veselí vínem, které svatebčanům tak zázračně daroval.

---

¹⁴⁸ Srov. KOČÍ, M. Když jedli, vzal chléb... In *Amen*, č. 7 – 8/98,

7. 3. 2. 1 Eucharistie a domácí charakter této slavnosti

Místem, kde se eucharistie slaví, je stůl. Kolem něj se křesťané shromažďují, představuje symboliku hostiny, bratrského společenství. V prvním křesťanském století se proto eucharistie slavila v rámci večeře anebo po ní.

Nejedná se ale o čistě lidskou záležitost, protože nemůžeme zapomenout, že je to sám Ježíš, který přichází, aby povečeřel se svými učedníky. Nemůžeme opomenout, že slavení eucharistie je svátost, a tedy výraz Boží blahosklonnosti k člověku, která se přizpůsobuje lidským komunikačním schopnostem. Bůh se proto rozhodl člověku dát příležitost k setkání s ním pomocí úkonu, kterému člověk tolik rozumí, totiž společnému stolování a jídlu.

V semitské kultuře hraje velmi významné místo *pohostinnost*. Jíst s druhými vyjadřuje solidaritu a spoluúčast a smlouva mezi dvěma stranami se stvrzuje právě společným jídlem. Nehemjáš zve lid, aby zpečetil smlouvu společným pokrmem: „Jděte, jezte tučná jídla a pijte sladké nápoje a posílejte dárky těm, kdo nemají nic připraveno. Dnešní den je zajisté svatý našemu Pánu. Netrapte se! Radost z Hospodina bude vaší záštitou“¹⁴⁹. Symbolický smysl společného jídla je tedy velmi intenzivní a pro židy je úzce spojen s dějinami spásy.

Symbolický význam hostiny nezahrnuje jenom tyto výjimečné události, ale probleskuje také ve všedních úkonech, např. každoroční velikonoční slavnosti, kdy se každé malé společenství, i rodina, setkává, aby spolu jedlo posvěceného beránka a nekvašené chleby, a tak společně pamatovalo na událost vlastního vysvobození.

V Ježíšově životě má jídlo velký význam. Aby Ježíš odlišil své poslání od Jana Křtitele, prohlašuje: „Přišel Jan, nejedl, nepil – a říkájí: `Je posedlý.` Přišel Syn člověka, jí a pije – a říkájí: `Hle, milovník hodů a pitek, přítel celníků a hříšníků!`“¹⁵⁰ Evangelia ukazují, jak Ježíš hoduje společně se svými učedníky, což je v kontrastu s asketickým životem Jana Křtitele. Ježíš stoluje s hříšníky a celníky, a tak svědčí o tom, že Boží království skutečně přišlo pro každého, že Bůh je pozorný ke každému člověku. Ježíšovo stolování upamatovává na mesiánskou hostinu, na příchod království a je předzvěstí posledního času. Ježíš tento eschatologický dar často zobrazuje jako hostinu.

---

¹⁴⁹ Neh 8,10.

¹⁵⁰ Mt 11,18-19.

Poslední večeři je proto nutné číst ve světle historického poselství o spáse, jehož velmi silným vyjádřením je právě společné stolování, předzvěst mesiánské hostiny. A jak slaví eucharistii učedníci? Setkávají se a uvádějí tak v život bratrství, které se neomezuje na společně vykonaný rituál, ale které se láskyplně zajímá o potřeby druhého, a to i tak, že bratři a sestry sdílejí majetek. Ještě jasněji o tom mluví Pavel, aby reagoval na již tehdy existující zneužití či chyby při společném slavení, když píše o večeři Páně křesťanům do Korinta, kterým scházel právě tento bratrský aspekt společné hostiny. Lámání chleba vyjadřuje opravdu žité bratrské společenství.

7. 3. 3 Obětní dary

Jak chléb, tak víno jsou Boží dar. Zároveň však jsou výsledkem naší aktivity. Liturgie obětování darů to vyjadřuje slovy: „...z tvé štědrosti jsme přijali chléb, který ti přinášíme. Je to plod země a plod lidské práce a stane se nám chlebem věčného života“¹⁵¹. Podobná slova zaznívají nad kalichem s vínem. Znamená to, že Bůh ve svém daru eucharistie počítá s naší aktivní účastí a spoluprací. Spolu s chlebem a vínem, které jsou výsledkem lidské práce, přijímá všechnu naši lidskou snahu. V obětním průvodu tedy nepřinášíme jenom chléb a víno, ale celý náš život se vším, co je v něm Božího, a s tím, co je v něm našeho. V duchu máme položit na patěnu ne jen „něco“, ale sebe samotné od základu, který symbolizuje chléb, se všemi radostmi, které zastupuje víno. To vše máme nabídnout Bohu k oběti. Tak se snažíme chápat smysl slova oběť. Nebude to pro nás už jen trpká stránka života, ale pravá radost. Pochopíme Krista, jehož pokrmem bylo konat vůli Otce. Pochopíme svatého Františka a spoustu dalších, kteří se dokázali radovat z dávání a oběti stejně jako z přijímání.

7. 3. 4 Eucharistie je znamením jednoty

Je zde ještě jeden důležitý aspekt. Připomíná nám ho modlitba nad dary ze slavnosti Těla a krve Páně: „Klademe, Bože, na oltář tyto dary, které jsou znamením jednoty: chléb sebraný z mnoha zrn a víno z mnoha hroznů, spojených vjedno; a prosíme tě, veď svou církev k jednotě a naplň ji svým pokojem.“¹⁵² K výrobě chleba nestačí jedno zrno pšenice a k výrobě vína jedna bobulka. Je potřeba mnoha zrn a hroznů, které se v chlebě a víně sejdou. Tak se scházíme v jedné církvi, v jednom společenství. Každý zde máme svoje místo.

---

¹⁵¹ Český misál, s. 380.

¹⁵² Český misál, s. 363.

Spolupůsobíme s druhými – velká a malá zrna, silní i slabí, sladcí i kyselí. Poté, co jsme vyvinuli snahu o vlastní dozrání, očekáváme, že nás Kristus promění. Plodem eucharistie je církev jako Kristovo tělo. Zároveň jíme opravdu z jednoho chleba a pijeme z jednoho kalicha, ať jsme kdekoli na světě, protože tím jedním je Kristus. Z nejstarších dob je znám zvyk uchovávat konsekrovaný chléb do dalšího slavení a tak dávat najevo její kontinuitu. Celebrant vždy na začátku mše svaté tuto „starou“ eucharistii uctivě pozdravil. Je také znám římský zvyk z prvních dob donášet částičku proměněného chleba z biskupského kostela do ostatních kostelů, a tak demonstrovat jednotu církve.¹⁵³

7. 4 Liturgický chléb

Jaký chléb se ke slavení eucharistie používal a který je tedy ten „správný“? Západní církev používá jako hostii pšeničný chléb nekvašený. Východní církev zase kvašený, takzvanou prosforu. Záležitost ale nebyla vždycky takto polarizovaná. Ježíš sice pravděpodobně užil k eucharistii chléb nekvašený, ale to bylo proto, že ani jiný neměl k dispozici (při velikonoční hostině se vždy jedl nekvašený chléb). Proto se otázka, zda je chléb kvašený nebo nekvašený, pokládá za nedůležitou. Podstatnou věcí zůstává, že chléb má být z pšeničné mouky. Ostatní znaky, například velikost, tvar nebo kvas je záležitostí církevní praxe a stanovené církevní kázně. Řecká tradice používání kvašeného chleba podle všech známek sahá až do apoštolských dob. Soudíme tak nepřímou také ze zprávy, kterou nacházíme o ustanovení eucharistie u sv. Pavla v I. listě Korint'ánům. Pavel používá prostě slova chléb, i když by pravděpodobně zdůraznil, že Pán použil chleba nekvašeného. Nebylo to ale pro něj důležité, i přesto, že v Korintě byla církev z velké části z bývalých pohanů, neznalých židovských zvyků.

„Vino se ke slavení eucharistie používalo jak bílé, tak červené. O této skutečnosti se dochovaly různé písemné i archeologické do klady, například zpráva o mši heretika Marka od svatého Justina, nebo freska v Luciině kryptě v katakombách svatého Kalixta.“¹⁵⁴

---

¹⁵³ Srov. KOČÍ, M. Když jedli, vzal chléb... In *Amen*. č. 7 – 8/1998.

Dostupné na: <http://krystal.op.cz/amen/1998/Amen78-98.htm#8>.

¹⁵⁴ KOČÍ, M. Když jedli, vzal chléb... In *Amen*. č. 7 – 8/1998.

Dostupné na: <http://krystal.op.cz/amen/1998/Amen78-98.htm#8>.

7. 4. 1 S tebou jsme, Pane, spojeni

Do kalicha s vínem se přimísí trocha vody. Děje se tak opět z důvodu, že tak činil Pán Ježíš při Poslední večeři. Zde je nám spolehlivým vodítkem židovská tradice slavení paschy. Důležitější ale je duchovní výklad tohoto úkonu. Modlitba kněze, kterou při tom potichu říká, zní: „*Jako se tato voda spojuje s vínem, tak ať jsme spojeni s božstvím věčného slova, které se spojilo s naším lidstvím.*“ Jako víno přijme vodu, která ale nezanikne, tak blízko máme být Kristu. Máme být „v něm“. Každý pokrm, který přijímáme, absorbujeme a proměníme ve své tělo. Eucharistický Kristus, který je pokrmem pro náš duchovní život, proměňuje ale nás, abychom byli jako on. Na nás záleží, jak se mu odevzdáme, jak s ním prolne a tak mu dovolíme přetvořit nás a zrestaurovat v nás Boží obraz, kterým člověk na počátku byl.

7. 4. 2 Přijímání pod obojí způsobou

Mnoho příčin udělalo mlčky z eucharistie svátost Kristova těla a mnohem méně svátost jeho krve. Především podávání svatého přijímání věřícím jen pod způsobou chleba. Neúmyslně k tomu přispělo i uctívání eucharistie mimo mši svatou. Výstav, adorace, eucharistické požehnání se konají jen s hostií. O svátku Božího Těla se nosí v procesí jen Kristovo tělo. Některé z nejtradičnějších eucharistických zpěvů (Ave verum, Panis angelicus) představují eucharistii podmanivě, ale jednostranně jako „pravé tělo narozené z Marie“ a jako „chléb andělský“, bez jakékoli zmínky o krvi. Kristova krev nakonec vypadá jako "chudá příbuzná" a jako jakýsi dodatek ke Kristovu tělu. Z toho plyne důsledek, že se zdá eucharistie přiměřenější jako znamení vtělení než jako znamení utrpení.

Křesťanská zbožnost se snažila napravit tuto nevhodnost a rozvinula vedle eucharistického tajemství velmi kvetoucí úctu ke Kristově krvi. Důkazem toho je ustanovení zvláštního svátku Nejdrahocennější krve (1. července), jako kdyby svátek Kristova těla nebyl také svátkem jeho krve. Později byl na koncilu tento svátek zrušen a současně s tím dostala takzvaná slavnost „Božího Těla“ přesnější pojmenování „slavnost Těla a krve Páně“ (latinsky: Sanctissimi Corporis et Sanguinis Christi). Avšak vraťme se k hlavní věci, k přijímání pod obojí způsobou. Je známo, že to byla obvyklá praxe i v latinské církvi až asi do 12. století. V 5. století papež Gelásius dokonce odsoudil některé, kteří se zdržovali od přijímání Kristovy krve. Prohlásil: „*Ať přijímají celou svátost, nebo ať jsou celé zbaveni. Bez velké svatokrádeže se totiž nedá rozdělovat toto tajemství, které je přece jediné a totožné.*“¹⁵⁵

---

¹⁵⁵ GELASIUS Kánony. In PL 59, 141.

Potom se z opatrnostních důvodů od této praxe postupně upouštělo („vzrostl počet křesťanů, mezi nimi jsou lidé staří, mladí i děti, a není vždy možné zajistit náležitou obezřelost při přijímání této svátosti“) a přijímání z kalicha bylo vyhrazeno jen celebrantovi. Je poučné poznat, jak tuto novou liturgickou praxi zdůvodňovala teologie. Její důvody se zakládaly na jistotě, že „v každé z obou způsobů je obsažen úplně celý Kristus“. Svatý Tomáš Akvinský také uvádí tuto zásadu, ale ihned vykládá její smysl a meze: „Je pravda, že v každé z obou způsobů je přítomen celý Kristus, ale podle různých hledisek. Ve znamení chleba je Kristovo tělo přítomno, mocí svátosti, to je mocí Kristových slov, zatímco krev je v něm přítomna jen jako, přirozený doprovod, protože v živém těle musí být nutně i jeho krev. Podobně ve znamení vína je přítomna Kristova krev, mocí svátosti, kdežto Kristovo tělo je zde přítomno jen nepřímě, jako, přirozený doprovod“¹⁵⁶. Dochází k nenáležitému výkladu, když fyzický nebo metafyzický princip „přirozeného doprovázení“ převáží nad Kristovou vůlí, kterou vyjádřil, když ustanovoval eucharistii (nad „mocí svátosti“). „To znamená, když soudobé filozofické kategorie nabudou vrch nad kategoriemi biblickými a mají rozhodovat o liturgické praxi. Vícekrát jsme připomněli, že pro Aristotela, jako ostatně i pro nás dnes, je krev normálně jen jednou částí lidského těla. Proto podle této logiky by se muselo vyvozovat, že jako ‚přirozený doprovod‘ není v Kristově těle přítomna jen krev, ale i nervy, kosti, srdce, ruce a všechny ostatní části těla. Ale ihned vidíme, jak je toto všechno hrubé a hmotné a jak nás to vzdaluje od pravého smyslu obřadu ustanoveného Kristem.“¹⁵⁷

Krev je podle Písma svatého a podle Kristových slov použitých při ustanovení něco docela jiného než pouhá část lidského těla! Je významné, že proti závažnosti Písma a celé starověké tradice mohly být uvedeny jen dvě „autority“ ve prospěch nové liturgické praxe, a to „obyčejná glosa“ a „zvyk mnoha církví“.

„Žádná způsobá není zbytečná. Předně proto, že slouží k živému znázornění Kristova umučení, při němž byla krev oddělena od těla, zadruhé proto, že se shoduje s povahou této svátosti, aby se věřícím nabídly odděleně Kristovo tělo jako pokrm a krev jako nápoj.“¹⁵⁸

Co rozhodlo o tom, že se definitivně, teoreticky a prakticky upustilo od přijímání Kristovy krve, byla jako v mnoha jiných případech reakce na stanoviska protestantských reformátorů. Tridentský koncil neodsoudil praxi přijímání pod obojí způsobou, nýbrž

¹⁵⁶ AKVINSKÝ, T. *Summa theologiae III*, q. 76, a. 2.

¹⁵⁷ CANTALEMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 60.

¹⁵⁸ AKVINSKÝ, T. *Summa theologiae III*, q. 76, a. 2.

teologické zdůvodňování, kterým se oháněli její zastánci (takzvaní kališníci a utrakvisté) a podle kterého není Kristus přítomen pod každou způsobou. Koncil nechal dokonce otevřené dveře možným ústupkům na praktickém poli. Až později, roku 1621, byl obřad přijímání pod obojí definitivně zrušen.

To byl další smutný důsledek rozdělení křesťanů. Touto novou praxí zřejmě nebyla ohrožena podstata nebo platnost svátosti, ale dokonalost a úplnost znamení. Dále se totiž proměňovaly jak chléb, tak víno, a při každé mši alespoň celebrant přijímal i Kristovu krev.

V naší době Druhý vatikánský koncil znovu zavedl možnost přijímat pod obojí způsobou. Praví: „Velmi se doporučuje dokonalejší účast na mši v tom smyslu, že věřící po kněžském přijímání přijímají tělo Páně z téže oběti. Přijímání pod obojí způsobou mohou povolit biskupové podle svého uvážení jak klerikům a řeholníkům, tak i laikům v případech, které vymezí Apoštolský stolec ... Přitom je nutné dbát věroučných zásad stanovených Tridentským koncilem“ (že totiž je v každé způsobě přítomen celý Kristus).¹⁵⁹ Přijímání pod obojí je nejen dovoleno, ale doporučuje se. Svaté přijímání plněji vyjadřuje svou formu jako znamení, je-li podáváno pod obojí způsobou. Vysvětluje totiž z něho jasněji, že je to znamení eucharistické hostiny a jasněji se vyjadřuje Boží vůle stvrdit novou a věčnou smlouvu v Pánově krvi, a lépe se naznačuje vztah mezi eucharistickou hostinou a eschatologickým pozváním do Otcova království.

Nový misál vypočítává čtrnáct případů, kdy je dovoleno podávat přijímání z kalicha přítomným. Mnoho biskupských konferencí k tomu přidalo další případy, a není zakázáno doufat, že brzy dospějeme k tomu, že budeme moci podávat Kristovu krev všem, kdo po ní touží. Jak dlouho máme pokračovat v praxi, která dělá rozdíly mezi mší a mší a mezi tou a onou kategorií osob při téže mši svaté, takže samo přijímání pod obojí způsobou je pak znamením diskriminace a nikoli společenství mezi věřícími? Musíme říci, že v tomto bodě praktické uskutečňování nepřekročilo normy stanovené církevní autoritou, ale že zůstalo hodně pod nimi.

Nicméně, málo by prospělo vrátit se k přijímání pod obojí způsobou i ve všeobecném měřítku, kdyby s tím nebyla spojena katecheze, která by jasně ukázala smysl Kristovy krve a vzbudila touhu po ní. „*V tomto případě bychom se vrátili k znamení (sacramentum), ale ne*

---

¹⁵⁹ II. vatikánský koncil – *Sancrosanctum Concilium*, č. 55. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s 149-159

k jeho smyslu nebo skutečnosti (res sacramenti). ...aby se ‚nejdrahocennější Krev‘ vymanila z oblasti ‚pobožností‘, do které byla nakonec vykázána, a aby byla podle svého pravého smyslu znovu chápána jako kérygma a svátost. Kéž je pro nás opět tím, čím byla pro Pavla a pro ostatní apoštoly, kteří zahrnovali do slova ‚krev‘ celé vykoupení a celou Kristovu lásku k lidstvu!“¹⁶⁰

7. 4. 3 Přislíbení svátosti

V evangeliu sv. Jana máme přesně zachycenou událost, jak k přislíbení došlo¹⁶¹. Připomeňme si i událost, která vystoupení Pána Ježíše v synagoze v Kafarnaum předcházela, co sledovali lidé, kteří za ním přišli na druhý den po zázračném rozmnožení chlebů u Genezaretského jezera v blízkosti Betsaidy. Poznali totiž, že Ježíš není vázán přírodními zákony, proto očekávali, že se ona včerejší kouzla budou opakovat, jen aby dosáhli svého nasycení dalšími „zázračnými chleby“. Ježíš pozoruje na těchto lidech touhu po zázracích, ale ví také, že se stále míjejí správným účinkem. On však chce svými zázračnými činy dokázat, že ve svých rukách jako Boží Syn drží veškerou moc, a podpořit autoritu svou i toho, který ho poslal. Chce především u lidí vzbudit víru a touhu po učení, které hlásá. Proto před nimi již nic podobného neopakuje, ale místo toho přichází s vysvětlením: on sám je chlebem pro duši, a dá jim své tělo a krev za pokrm. Říká jim přímo: „*Amen, amen, pravím vám, hledáte mne ne proto, že jste viděli znamení, ale proto, že jste jedli chléb a nasýtli jste se. Neusilujte o pomíjející pokrm, ale o pokrm zůstávající pro život věčný; ten vám dá Syn člověka, jemuž jeho Otec, Bůh, vtiskl svou pečeť*“¹⁶². Nejprve zde o sobě hovoří jako o chlebě, který přináší život tomu, kdo v něho uvěří. Tento chléb života dále konkretizuje a ukazuje, kde ho najít. Celou promluvu pak končí provoláním: „*Já jsem chléb života. Vaši otcové jedli na poušti manu a zemřeli. Toto je chléb, který sestupuje z nebe kdo z něho jí, nezemře. Já jsem ten chléb živý, který sestoupil z nebe, kdo jí z tohoto chleba, živ bude na věky. A chléb, který já dám, je moje tělo, dané za život světa.*“¹⁶³

Po tomto prohlášení se začali židé mezi sebou hádat. Nerozuměli tomu, jak on může dát své tělo k jídlu. Ježíš nic nevysvětluje a navíc své tvrzení, že bude pokrmem podávaným věřícím, stupňuje o další požadavek, když jej rozšiřuje i na svou krev: „*Amen, amen, pravím vám, nebudete-li jíst tělo Syna člověka a pít jeho krev, nebudete mít v sobě života. Kdo jí mé*

¹⁶⁰ CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 63.

¹⁶¹ J 6,22-71.

¹⁶² J 6,26-27.

¹⁶³ J 6,48-51.

*tělo a pije mou krev, má život věčný a já ho vzkřísím v poslední den.*¹⁶⁴. Celý spor, který v textu sledujeme, nakonec vyvrcholí roztržkou, jež vyvolá odchod značné části lidu. Pro Židy, kterým podle Mojžíšových nařízení bylo zakázáno požívat krev, to byla nesnesitelná slova: „*To je hrozná řeč! Kdo to může poslouchat?*“¹⁶⁵. Chápali Ježíšovu promluvu doslova a to bylo správné, neboť ji Kristus také doslova myslel. Obrazný výklad Ježíš nepřipouštěl, proto své výroky neodvolává, ani neříká, že mu špatně rozumějí. Zbývající posluchače naopak povzbuzuje slovy, která by jim mohla pomoci vidět celou věc více duchovně a ne podle „tělesného pozemského chápání“. Odkazuje na své nanebevstoupení, kdy bude mít tělo oslavené a přímo jim říká: „*Nad tím se urážíte? Co až uvidíte Syna člověka vystupovat tam, kde byl dříve. Co dává život, je duch, tělo samo nic neznamena*“¹⁶⁶. Přesto mnozí z jeho učedníků ani toto vysvětlení nepřijímají, odcházejí od něho, a dál s ním už nechodí.

A tak se synagoga začíná vyliďňovat. Za okamžik zůstává už jen on a jeho nejvěrnější. Synagogou se rozprostírá studené ticho. Ježíš ani v této chvíli, kdy zná vnitřní pohnutí dvanácti, nic nebere zpět, vidí, jaké nároky klade na jejich víru, a přesto ještě vše dovršuje větou, která mnoho nepovzbuzuje, neboť dává apoštolům na vybranou: zůstat nebo odejít¹⁶⁷. Petr však odpovídá za všechny: „*Pane, ke komu bychom šli? Ty máš slova věčného života. A my jsme uvěřili a poznali, že ty jsi Kristus, syn Boha živého.*“¹⁶⁸

7. 4. 4 Ustanovení večeře Páně

Apoštolové zůstali, ale nikdy na tuto příhodu nezapomněli, a proto snáze pochopili, když jim Mistr při Poslední večeři podával chléb a víno a pravil: „*Vezměte a jezte, toto je mé tělo... toto je má krev...*“ Evangelisté Poslední večeři s Pánem Ježíšem podrobně nepopisují, protože ji židé dobře znali. Vyzdvihují pouze ty momenty, které ji od běžné velikonoční večeře odlišovaly. Tak např. když se měl pít třetí kalich, Ježíš neočekávaně jinak konal obřad mytí, než byl obvyklý při této večeři. Pak vzal nekvašený chléb, požehnal jej, lámal a rozdával apoštolům se slovy: „*Vezměte a jezte z toho všichni: Toto je moje tělo, které se za vás vydává... Vezměte a pijte z něho všichni: Toto je kalich mé krve, která se prolévá za vás a za všechny na odpuštění hříchů... To konejte na mou památku.*“¹⁶⁹

---

¹⁶⁴ J 6,53-54.

¹⁶⁵ J 6,60.

¹⁶⁶ J 6,62-63.

¹⁶⁷ J 6,67.

¹⁶⁸ J 6,68-69.

¹⁶⁹ Srov. Mt 26,26-29, Mk 14,22-24, L 22,19-20, 1K 11,24-25.

Kristus nám dal příklad. Co dělal on, máme činit i my. Na zelený čtvrtek podle Janova evangelia, Ježíš slíbil svým učedníkům také Přímluvce, Ducha pravdy, který je bude uvádět do celé pravdy a připomene jim vše, co on učil a činil. Neboť by jistě nebylo dobře, abychom Ježíšův dar vyprázdnili do podoby prázdného rituálu, který budeme každoročně opakovat, aniž bychom se snažili každý rok o trochu více vyrůst v porozumění a přijetí toho, co pro nás Pán učinil, a co chce, abychom činili i my.

Při večeři nadešla hodina, pro kterou Kristus přišel na tento svět. Tato hodina spadá vjedno s velikým židovským svátkem, svátkem Pesach-Pascha. Svátkem, který židům připomíná a dává znovu prožívat určující událost dějin Izraele: vyjití z otroctví do země svobody. To, co Ježíš učiní, i nás má převést z otroctví do svobody. On je tím novým Mojžíšem, který nás má převést ze stavu zajetí do stavu svobody; jeho kříž je *methodos - cesta*. A je tu ještě jiný příměr k událostem, které si židé připomínají o Velikonocích. Ježíš je také beránkem, jehož krví byly poznamenány veřeje těch, kteří byli vyvoleni pro tuto cestě ke svobodě. A krev okamžitě budí další odkaz – krev smlouvy. Desky Smlouvy Hospodina s jeho lidem byly postříkány zvířecí krví, byl to jakýsi rituál zpečetění, nabytí platnosti. A zde se uzavírá Nová smlouva, nový vztah Boha a lidí, a i tato smlouva bude zpečetěna krví, krví Kristovou. A obětovaný beránek hned připomíná jiný rituál, zvíře, na nějž jsou symbolicky vkládány v den pokání hříchy lidu, aby byly odneseny pryč, prominuty a mohlo se slavit smíření s Bohem. Všechno, na co pomyslíme a čeho se dotkneme v tento posvátný velikonoční čas, prýští symboly, rozsvěcuje odkazy k dalším a dalším skrytým významům.

7. 4. 5 Učení apoštolů

Svatý Pavel mluví o ustanovení eucharistie shodně s evangelisty a učí, že pod způsoby chleba a vína je obsaženo tělo a krev Ježíše Krista¹⁷⁰. Upozorňuje na účinek, který ze skutečné přítomnosti Pána ve svátosti oltářní vyplývá: u nehodně přijímajících dochází k okamžitému soudu. Sv. Pavel říká: *„Kdo by tedy jedl tento chléb a pil kalich Páně nehodně, proviní se proti tělu a krvi Páně... Kdo jí a pije a nerozeznává, že jde o tělo Páně, jí a pije sám sobě odsouzení. Proto je mezi vámi tolik slabých a nemocných a mnozí umírají. Kdybychom soudili sami sebe, nebyli bychom souzeni. Když nás však soudí Pán, je to k naší nápravě...“*¹⁷¹.

---

¹⁷⁰ Srov. 1 K 11,23-30.

¹⁷¹ 1 K 11,27-32.

7. 4. 6 Tradice církve

Víru ve skutečnou přítomnost Kristovu ve svátosti oltářní dokazuje už i Didaché, kde se praví, že eucharistie je duchovní pokrm a nápoj. Ze sv. Otců a církevních spisovatelů mluví o svátosti oltářní např. sv. Justin, mučedník (zemřel 166). „*Vyučeni jsme, že tento požehnaný pokrm je tělo a krev vtěleného Syna Božího.*“ Nebo sv. Cyril Jeruzalémský (zemřel 386): „*Když Kristus sám o víně praví: To je má krev, kdo bude pochybovat a myslet, že to není jeho krev?*“ Takto mluví i sv. Ignác z Antiochie, sv. Jan Zlatoústý, sv. Augustin aj. Všichni pokládali eucharistii za pravé tělo a krev Kristovu pod způsoby chleba a vína a zavrhovali obrazný výklad Kristových slov. Také všechny odloučené východní církve věří, že Ježíš Kristus je ve svátosti oltářní skutečně přítomen.

Na podkladě učení církevních Otců lze říci, že „Ježíš Kristus je ve svátosti oltářní přítomen celý, a to jak pod způsobou chleba a způsobou vína, tak i v nejmenší částice každé z těchto obou způsob.“ Celý = jako Bůh i jako člověk. To se dá dobře doložit ze samotných slov Pána Ježíše: „... *tak i ten, kdo mne jí, bude mít život ze mne*“¹⁷². Zájmeno mne (já) vyjadřuje podle gramatických pravidel vždy osobu, a je-li touto osobou Ježíš, znamená to zde: Božství i člověčenství spojené v jedné osobě, a pak je takto přítomen i v eucharistii.

Z výše řečeného vyplývá, že ať přijímáme pod kteroukoliv ze způsobů, přijímáme cele přítomného Krista. Liturgická konstituce po II. vatikánském koncilu tuto nauku potvrdila.

Dále toto potvrzuje i křesťanská minulost. Ve starověku si např. věřící odnášeli Nejsvětější svátost jen pod způsobem chleba a stejně naopak zas některým nemocným, kteří těžko polykali, se podávalo jen pod způsobem vína. A v každém případě považovali oba způsoby přijímání za úplně rovnocenné a věřili, že přijímají Krista. Přijímáním pod oběma způsoby, chleba a vína, je však Kristova večeře jasněji patrná. I z pohledu silnějšího duchovního zážitku je přijímání pod obojí též nenahraditelné. Proto se dnes v katolické církvi, římského obřadu opět obnovuje podávání přijímání pod obojí způsoby. Tato snaha je vedena samotným příkazem Páně, protože On to tak chtěl. Odděleným proměněním těla a krve naznačil pouze svou smrt, a nikoliv přijímání. Že si této okolnosti byla vždy církev vědoma, naznačuje tento příklad z historie: sv. Gelasius – papež v letech 492 – 496 – nařídil dočasné přijímání pod obojí, aby tak manichejcům přijímajícím pod jednou způsobů naznačil jejich chybné počínání a i zjevně je oddělil od pravověrných křesťanů. Dosti hluboko do středověku

---

¹⁷² J 6,57.

se podávalo pod obojí způsoby. Dnes je dost těžké zjistit, kdy věřící v latinské církvi přestali přijímat pod obojí. Víme jen, že to byly důvody praktické, nikoli věroučné: velká rozsáhlost církve a nepravidelný počet přijímajících věřících, (proměněné víno se totiž hůře uchovává než chléb a v severních krajích bylo vůbec málo vína), snadnější přenos těla Páně nemocným apod.

Česká biskupská konference povolila na 1. neděli postní 1998 přijímání pod obojí způsoby na více příležitostech, nejen při křtu, biřmování a sňatku, jak tomu bylo do té doby, a to na větší svátky, svátky Páně, Mariánské svátky, patroni kostelů, svátky a významné dny komunit aj. V této instrukci povolila i přijímání na ruku. Existují čtyři formy pro přijímání krve Páně: - pití z kalicha (nejvíce vyhovující)

- namáčení hostie v kalichu (je nejpraktičtější, zabraňuje podávání na ruku a potlačuje znakovost)

- použití rourky

- použití malé lžičky

7. 4. 7 Eucharistie – Ježíšova spásonosná přítomnost

Eucharistie – bratrská hostina zvěstující smrt Pána – je dovršena účastí a jídlem. Chceme se tázat, zda Ježíšův záměr, aby jeho učedníci společně jedli, je pouze symbolickým gestem anebo zda má svůj základ ve skutečnosti. Jinými slovy, zamýšlel Ježíš nabídnout sebe sama svým učedníkům pod znameními chleba a vína?

Ježíšova slova „Toto je mé tělo“, „Toto je má krev“ značí, že Ježíš opravdu zamýšlel, aby chleba a víno byly jedno s jeho tělem a krví.

*„V protestantském prostředí existují o této Ježíšově přítomnosti pod způsobou chleba a vína pochybnosti. Samotné jádro diskuse se týká řeckého slova *estin*, totiž ‚je‘. Je známo, že v řeckém prostředí toto slovo označuje totožnost mezi podmětem a předmětem, k němuž se vztahuje – krátce řečeno, má vliv na podstatu tohoto předmětu. V židovském prostředí se však slovesa ‚být‘ užívá také ve významu metaforickém, přeneseném; Ježíš tohoto významu*

používá, když se přirovnává ke dveřím, cestě, skále, vinnému kmeni apod. Protestanti v tomtéž významu vykládají význam slova estin i ve větě: „Toto je mé tělo.“¹⁷³

Je třeba vnímat celý kontext, v němž byla slova pronesena. Je známo, že se velikonoční hostina zakončovala jedením obětiny. Aby měla tato obětiny pro učedníky význam, říká Ježíš, že chléb a víno jsou opravdu jeho tělo a krev. Kdyby tomu tak nebylo, ztratil by se obětní význam celé hostiny. Pojídání nové oběti (samotného Ježíše) znamenala obnovení smlouvy s Hospodinem.

Ve zkoumaných úryvcích Písma jsme viděli, že Ježíš sám prohlašuje, že ustanovuje novou smlouvu a novou oběť, tentokrát nikoli v krvi zvířat, ale ve svém vlastním těle a krvi přítomném v chlebu a vínu. Kdyby chtěl Ježíš dát svým slovům čistě symbolický význam, pak by skutečný význam neměly ani jeho výroky o obětování, oběti, nové smlouvě – tato slova by neznamenaala skutečné obětování a opravdu novou smlouvu, protože by chybělo to nejpodstatnější – skutečná obětiny.

Ježíš chtěl ale mluvit o skutečné oběti. Očividně zve učedníky, aby se této oběti zúčastnili a měli tak podíl na nové smlouvě a nové oběti. V tomto okamžiku musel dát Ježíš onomu „je“, *estin*, význam reálný, skutečný a nikoli pouze symbolický. Kdyby tomu tak nebylo, nová smlouva by neměla reálný podklad a všechno Ježíšovo konání by bylo pouhopouhým divadlem.

Protestantský teolog Max Thurian píše: Památka Páně, svátost oběti kříže a Kristovy nebeské přímluvy má smysl pouze tehdy, pokud je Pán skutečně svátostně přítomný v eucharistii. Pokud tomu tak není, tato památka je pouze impozantní hrou se symboly, která však nenese žádnou ontologickou skutečnost. Pouze v moci Ježíšovy skutečné přítomnosti v eucharistii může existovat opravdová památka Páně, opravdová oběť v biblickém smyslu. Všechno, co jsme řekli, se stává skutečností a dostává smysl pouze v té míře, v které Kristus sám, skutečně a osobně přítomný, je činný v eucharistii jako kněz, oběť a pokrm.¹⁷⁴

---

¹⁷³ TANGORRA, G. *Katolická charismatická konference : Eucharistie - Ježíšova spásonosná přítomnost* [online]. vydání 1. 0. Katolická charismatická konference, c2001-2006 , 2.7.2004 [cit. 2007-04-13]. Čeština. Dostupný z WWW: <<http://www.cho.cz/www/index.php?clanek=642>>. ISSN 1214-263.

¹⁷⁴ THURIAN, M. *L'eucaristia memoriale del Signore, sacrificio di azione di grazia e di intercessione*, s. 285 – 286.

„Existuje-li skutečná oběť, musí existovat skutečná obětina. Ježíš v eucharistii je kněz, oběť i pokrm. Kdyby nebyl pokrmem, nemohl by být ani knězem a obětí. Velký význam má také Pavlův úryvek v 1 K 11,27, ve kterém říká, že chleba/víno je totožné s tělem/krví, takže ,kdo by tedy jedl tento chléb a pil kalich Páně nehodně, proviní se proti tělu a krvi Páně‘. Biblické texty nehovoří o tom, jak k této Ježíšově přítomnosti dochází, ale dovolují nám tvrdit, že Pán je přítomen skutečně, a to pod způsobem svátosti, takže nejde o nějakou viditelnou přeměnu, a je přítomný ve své moci. Kristus přítomný v chlebu a vínu je Pán, který přichází zachránit lidstvo.“¹⁷⁵

7. 4. 8 Eucharistie – oběť Nové smlouvy

Jakým způsobem je možné spojit eucharistii a Ježíšovu oběť na kříži? Je součástí eucharistie také prvek oběti? Poslední večeře je spojena s brzkou smrtí Pána a toto propojení je v Novém zákoně patrné. Pavel zahajuje své vyprávění o ustanovení slovy: „Pán Ježíš v tu noc, kdy byl zrazen“¹⁷⁶, kontextem poslední večeře je tedy Ježíšovo utrpení. Také synoptici vkládají poslední večeři do okruhu pašijí a kříže. Obětní povaha se netýká pouze kontextu, ale také znamení chleba a vína, která odkazují na kříž.

Je potřeba si vysvětlit výrazy: „tělo, které se vydává za“¹⁷⁷ a „krev, která se prolévá za“¹⁷⁸. Vydávat a prolévat jsou slovesa, která značí věnování, zasvěcení služebníka. Tyto výrazy nalezneme i ve čtvrtém zpěvu o trpícím služebníku u proroka Izaiáše¹⁷⁹. Prorok oznamuje příchod člověka, který na sebe, ačkoli sám nevinný, vezme utrpení, kterého se lidem dostalo pro jejich hřích, a splatí je svou krutou smrtí, aby dosáhl vykoupení celého lidstva.

Zvláště termín *enchynnomenon*, „která se prolévá“ dobře vystihuje povahu Ježíšovy nabídnuté oběti, protože v řečtině vystihuje úplné darování něčeho za někoho. Vyslovení tohoto výrazu nad kalichem vína je jasným odkazem na násilnou smrt. Prolít není pasivní čin přelití tekutiny do jiné nádoby, ale je to obětní výraz pro násilně podstoupenou smrt. Pro Židy

---

¹⁷⁵ TANGORRA, G. *Katolická charismatická konference : Eucharistie - Ježíšova spásonosná přítomnost* [online]. vydání 1. 0. Katolická charismatická konference, c2001-2006 , 2.7.2004 [cit. 2007-04-13]. Čeština. Dostupný z WWW: <<http://www.cho.cz/www/index.php?clanek=642>>. ISSN 1214-263

¹⁷⁶ 1K 11,23.

¹⁷⁷ L 22,19.

¹⁷⁸ Mk 14,24.

¹⁷⁹ Iz 52,13-53,12.

pak má krev mocný symbolický význam: je sídlem života. Prolitá krev pak znamená prolití života, oběť, nabídnutí sebe.

Ježíšova slova pronesená nad chlebem a vínem nám dávají pochopit, že Ježíš prorocky předjímá přicházející událost vlastní brzké smrti pomocí symbolů chleba a vína a výslovně zve učedníky k tomu, aby se jeho smrti účastnili skrze bratrské stolování. Večeře je bratrskou hostinou, avšak pokrmem této hostiny je Ježíšova oběť. Nejde pouze o připomínku oběti, ale předpokládá se účast na ní.

Zatímco Ježíš pomocí symbolů (svátostí) předjímá prorocky svou smrt, prohlašuje, že jeho tělo a krev se obětuje *hyper*, tedy *za, pro*, což má význam oběti nabídnuté za druhého. Tato předložka v sobě nese připomínku obětování. Toto obětování se děje podle Lukáše *hyper pollón*, doslovně tedy „za mnohé“, což můžeme podle hebrejské podoby *rabbím*¹⁸⁰ přeložit též „za všechny“. Ježíš se tedy obětuje za každého člověka a za celé lidstvo.

V polovině listopadu 2006 vydal prefekt kongregace pro bohoslužbu kardinál Francis Arinze okružní list, adresovaný předsedům biskupských konferencí na celém světě, v jehož liturgickém dodatku se upravuje překlad slov „pro multis“ do moderních jazyků. V papežově předmluvě je řeč o tom, že od vydání listu by se měly překlady držet nového znění „za mnohé“ a do dvou let by mělo dojít k této změně ve všech mešních textech. Týká se to například misálů v mnoha evropských zemích, jejichž texty byly schvalovány a následně odsouhlaseny příslušnými kongregacemi v sedmdesátých letech minulého století. Snad jen překlady do slovenštiny a polštiny se podržely latinského znění, zatímco francouzští překladatelé zvolili kompromisní výraz „pour la multitude“ („za mnoho lidí“). Jako důvody nového nařízení se uvádějí konsensus latinské a východní tradice, biblické odkazy a věcná přesnost překladu textů liturgických knih, jak ji požaduje instrukce Liturgiám authenticam z roku 2001. Výraz „za všechny“ podle listu odpovídá nauce o Kristově smrti za všechny hříšníky, ovšem otevřená interpretace slov „pro multis“ náleží podle listu do katechetické výuky, nikoli však do mešní liturgie. Takový výklad svádí podle kongregace k mechanickému chápání spásy, jako by vykoupení bylo všem lidem vnuceno, nezávisle na jejich osobní dispozici.

---

¹⁸⁰ Srov. Iz 53,11

„Důraz na doslovnost překladu vypadá na první pohled rozumně. Podle tradičního chápání svátostí náleží základním konsekračním slovům nejvyšší pozornost a důležitost, což by mělo vést k maximální přesnosti při překladu do národních jazyků. Tatáž kongregace ovšem už před zhruba třiceti lety schválila a zplnomocnila znění, které se od původní podoby latinských slov poněkud liší. Nové nařízení dnes vyvolalo v mnoha zemích vášnivou diskusi, která dává tušit, že zde jde o víc než o hru s jazykem.“¹⁸¹

Společenství, které slaví Ježíšovu hostinu, se neomezuje na pouhé vzájemné bratrské pouto, ale středem hostiny je Ježíšova oběť na kříži. „Kdykoli tedy jíte tento chléb a pijete tento kalich, zvěstujete smrt Páně, dokud on nepřijde“¹⁸². Můžeme si všimnout, že Pavel používá slova „zvěstujete“, kterým ukazuje na teologický význam židovské památky, která obnovuje čin spásy pro současný okamžik. Podle tohoto výkladu je tedy eucharistie *nyin* Pánovou obětí a Pavlův text nás nenechává v tomto ohledu na pochybách.

Smlouva (hebr. b^erít, řec. diathéké), kterou Mojžíš potvrdil v Ex 24,8 pokropením lidu krví zvířat, je obnovena novou krví a novým životem, totiž krví a životem Ježíšovým, na něž krev a život zvířat obětovaných podle Mojžíšova zákona pouze ukazovaly. Ježíšova smlouva je tedy nová ve dvou pohledech. Nový je její cíl, protože je určena pro všechny lidi a nejen pro izraelský národ. Nová je svým obsahem, protože není stvrzena krví zvířat, ale krví Ježíše Krista.

Pouze Matouš přidává spojení „na odpuštění hříchů“, což je účinek nové smlouvy, kterou prorokují Jeremiáš¹⁸³ a Ezechiel¹⁸⁴ a jejímiž hlavními znaky je odpuštění hříchů a dar Ducha svatého, které Bůh daruje svému lidu.

7. 4. 9 Přítomnost eucharistie v dějinách spásy

Ve Starém zákoně je eucharistie přítomna v „předobrazech“. Celý Starý zákon byl přípravou na Pánovu hostinu, kterou pro nás chystal jeden člověk, který je prostředníkem mezi Bohem a lidmi – Ježíš Kristus.¹⁸⁵ Na jeden z těchto předobrazů poukázal sám Ježíš, byla

---

¹⁸¹ JANČAŘÍK, Z. Za všechny nebo za mnohé In *Katolický týdeník – Perspektivy*. 13/2007. Dostupné na: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=5167>.

¹⁸² L 11,26.

¹⁸³ Jr 31,33-34.

¹⁸⁴ Ez 36,26-27.

¹⁸⁵ Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 7

to mana.¹⁸⁶ Hospodin seslal Izraelitům tento chléb jako pokrm z nebe a uložil jim, aby nasbírali, co denně spotřebují, a tím se ráno nasytili. Hospodin dal Izraelitům přesně tolik, kolik k obživě potřebovali, nikdo z nich neměl nedostatek ani nadbytek.¹⁸⁷

Jiným obrazem byla oběť Melchizedechova, který obětoval chléb a víno, dalším obrazem bylo též obětování Izáka.¹⁸⁸ Mezi všemi těmito obrazy eucharistie je jeden, který je více, než „předobrazem“, je její přípravou a předehrou – velikonoční beránek.¹⁸⁹

Ve Staré smlouvě byly chléb a víno přinášeny v oběť mezi prvotinami země, na znamení vděčnosti Stvořiteli. Tyto dary dostávají nový význam v souvislosti s odchodem Židů z Egypta. Nekvašené chleby, které Izrael pojídá každý rok o Velikonocích, připomínají spěch osvobozujícího odchodu z Egypta a vzpomínka na manu na poušti bude Izraeli stále připomínat, že žije z chleba božího slova.¹⁹⁰ Každodenní chléb je konečně plodem zaslíbené země, záruka, že Bůh je věrný svým příslibům. „Kalich požehnání“¹⁹¹ na závěr židovské večere přidává k slavnostní radosti vína eschalogický rozměr, totiž rozměr mesiášského očekávání obnovy Jeruzaléma. Ježíš při ustanovení své eucharistie dal nový a definitivní význam požehnání chleba a kalicha¹⁹².

„Židovské Velikonoce se v Ježíšově době staly památkou nejenom na odchod z Egypta, ale i na všechny ostatní boží zásahy v dějinách Izraele. Velikonoce byly památkou a výročím čtyř nejdůležitějších nocí světa: noci stvoření, kdy světlo zazářilo v temnotách, noci, kdy Abrahám obětoval Izáka, noci, kdy vyšel Izrael z Egypta a budoucí noci, kdy má přijít Mesiáš.“¹⁹³ Židovské Velikonoce byly tedy památkou a také očekáváním. Dramatické bylo, že když očekávaný Mesiáš přišel, nepoznali ho, nýbrž „udělali s ním, co chtěli“, a zabili ho právě o velikonočních svátcích. „Ale právě tím, že ho zabili, uskutečnili předobraz, naplnili to, nač se čekalo, totiž obětování pravého božího beránka.“¹⁹⁴

---

¹⁸⁶ Srov. tamtéž.

¹⁸⁷ Srov. Ex 16,4 nn.

¹⁸⁸ Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 7.

¹⁸⁹ Srov. tamtéž.

¹⁹⁰ Srov. KKC, čl. 1334 a Dt 8,3

¹⁹¹ 1 K 10,16.

¹⁹² KKC, čl. 1334.

¹⁹³ CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 9.

¹⁹⁴ tamtéž

Když vzal Ježíš chléb a vzdal díky, rozlámal jej a dal svým učedníkům se slovy: „*Toto je mé tělo, které se za vás vydává. To konejte na mou památku.*“¹⁹⁵ Slovo památka připomíná stejné slovo obsažené v Exodu a upozorňuje tak na ustanovení nových Velikonoc. Zůstává totiž starobyklou památkou, která ale naplnila svůj obsah. Velikonoce se staly památkou nového obětování, nového přechodu, nové „paschy“.¹⁹⁶

Ježíš dal židovským Velikonocům jejich definitivní význam právě tím, že slavil Poslední večeři se svými apoštoly během velikonoční hostiny. Nová „pascha“, přechod Ježíše k Otci skrze jeho smrt a jeho zmrtvýchvstání, je předjata ve večeři a slavena v eucharistii, jež je naplněním židovské paschy, a předjímá závěrečnou paschu církve ve slávě království.¹⁹⁷

Původní náplň Velikonoc tím není zrušena nebo zapomenuta, ale je překryta jinou, nekonečně důležitější, která ji převyšuje a dává ji pravdivost. Celá tato novost je zahrnuta ve zvolání apoštola: „*Náš je velikonoční beránek, Kristus, je už obětován!*“¹⁹⁸ Proto můžeme eucharistii nazvat „starým i novým tajemstvím: staré je předobrazem, nové uskutečněním“¹⁹⁹

Když Ježíš prikazuje, aby se opakovala jeho gesta a jeho slova „dokud on nepřijde“²⁰⁰, nežádá, aby se pouze vzpomínalo na něho a na to, co učinil, ale má na mysli liturgické slavení Kristovy památky skrze apoštoly a jejich nástupce, slavení jeho života, jeho smrti, jeho zmrtvýchvstání a jeho přímluvy u Otce.²⁰¹

Ježíš ustanovil eucharistii tu noc, kdy byl zrazen. Vzal chléb, vzdal díky, lámal jej a řekl: „*Toto jest mé tělo, které se za vás vydává, to čiňte na mou památku.*“ Stejně vzal po večeři i kalich a řekl: „*Tento kalich je nová smlouva, zpečetěná mou krví, to čiňte, kdykoliv budete pít, na mou památku.*“²⁰²

Eucharistie v sobě nese nesmazatelně vepsanou událost Kristova utrpení a smrti, není jen jejím připomenutím, ale je také jejím svátostným zpřítomněním.²⁰³ Je to oběť kříže, která se opakuje po staletí. Tuto pravdu dobře vyjadřují slova, kdy věřící při mši na knězovu výzvu

---

¹⁹⁵ L 22,19.

¹⁹⁶ Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 10.

¹⁹⁷ KKC, čl. 1340.

¹⁹⁸ 1 K 5,7.

¹⁹⁹ CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 10.

²⁰⁰ 1 K 11,26.

²⁰¹ Srov. KKC, čl. 1341.

²⁰² 1 K 11,23-25.

²⁰³ Srov. JAN PAVEL II. *Ecclesia de eucharistia*, s. 14.

„tajemství víry“ říkají: „*Smrt Tvou, Pane, zvěstujeme.*“ Eucharistie je Kristovým darem sebe samého, jeho osoby ve svaté lidskosti, i jako jeho díla spásy.²⁰⁴ Ta není ohraničená v minulosti, protože „*všechno, čím Kristus je, a všechno, co vykonal a vytrpěl pro všechny lidi, má účast na božské věčnosti a tím přesahuje všechny časy a je v nich přítomno. Událost kříže a zmrtvýchvstání je něco, co stále zůstává a přitahuje všechno k životu.*“²⁰⁵

Když církev slaví eucharistii, památku smrti a zmrtvýchvstání svého Pána, tato ústřední událost spásy se stává reálně přítomná a uskutečňuje se dílo našeho vykoupení. Tato oběť je také rozhodující pro spásu lidského rodu, že ji Ježíš uskutečnil a vrátil se k Otci až poté, kdy nám zanechal prostředek, jak mít na této oběti účast, jako bychom byli při ní přítomni.²⁰⁶

Každý věřící tak může a má mít účast na daru eucharistie a tím stále čerpat z tohoto pramene duchovní ovoce.²⁰⁷ Eucharistie tedy není jen památkou, ale je velmi důležitou událostí a svátostí.

7. 4. 10 Eucharistie v životě církve a věřících

Když Ježíš ustanovil eucharistii, přikázal nám, abychom „to konali na jeho památku“.²⁰⁸ Ježíš nechtěl pouze říci, abychom dělali přesně ta gesta, která udělal on, a opakovali obřad, který on vykonal, ale chtěl, abychom konali podstatu toho, co on vykonal, abychom obětovali své tělo, tak jak učinil on.²⁰⁹ Ježíš nám dal příklad, že jak on udělal nám, tak máme dělat i my.²¹⁰ Protože jsme všichni „Kristovým“ tělem a údý²¹¹, znamená to, jako by nám Ježíš říkal: „*Dovolte mi, abych obětoval Otci své tělo, kterým jste vy, nebraňte mi obětovat se Otci. Já se nemohu úplně obětovat Otci, dokud jen jediný úd mého těla se odmítá obětovat se mnou. Doplňujte tedy to, co chybí k mé oběti, učiňte, aby má radost byla úplná.*“²¹²

---

²⁰⁴ Srov. tamtéž.

²⁰⁵ KKC, čl. 1085.

²⁰⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Ecclesia de eucharistia*, s. 14.

²⁰⁷ Srov. tamtéž.

²⁰⁸ Srov. L 22,19.

²⁰⁹ Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 23.

²¹⁰ Srov. J 13,15.

²¹¹ Srov. 1K 12,12.

²¹² CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 23.

Při mši svaté kněz jedná v Ježíšově jménu, v Jeho osobě. Při proměňování říká „Toto je moje tělo“, a přece se chléb nemění v jeho tělo, ale v tělo Kristovo. Ani neříká: toto je tělo Kristovo, kněz v té chvíli jedná v osobě Kristově.²¹³

Ježíš po nás žádá, abychom odložili všechnu nepoddajnost před Bohem, všechnu vzpurnost vůči němu nebo vůči bratřím, musíme zlomit svou pýchu, sklonit se a říci až do důsledků „ano“ ke všemu, co Bůh od nás žádá. I my máme opakovat slova: „tady jsem, Bože, abych plnil Tvou vůli!“. Být eucharistií jako Ježíš znamená sjednotit se s Ježíšem v úplném odevzdání se Otcově vůli.²¹⁴

Když Ježíš rozlámá chléb a podával ho učedníkům, pronesl ještě několik slov: „*Vezměte a jezte, toto je mé tělo, které se za vás vydává*“.²¹⁵ Církev ve svátosti oltářní dokazuje, že v tom, co obětuje, obětuje sebe samu.^{216 217} Církev je tedy v eucharistii současně a v každém údu obětující i obětovaná. Obojí se od sebe nedá oddělit, každý člen církve je v podstatě kněz i oběť.²¹⁸ Kdybychom obětovali sebe a církve bez Krista, rovnalo by se to nule, takový obětní dar by byl bezcenný, pokud bychom ale obětovali jen Ježíše bez církve, bylo by to nedostatečné k získání spásy.²¹⁹ Je to tak jisté, že církve může říci se svatým Pavlem: „Na mém těle doplňuji to, co zbývá vytrpět do plné míry Kristových útrap“.²²⁰

Protože jsou na oltáři dva „obětní dary“ – jeden se má stát Kristovým tělem a jeho krví (chléb a víno) a druhý Kristovým tělem tajemným – jsou také ve mši dvě „epikléze“, to je dvojí vyzývání Ducha svatého.²²¹ V první kněz říká: „Proto Tě, Otče, pokorně prosíme, posvěť svým Duchem tyto dary, ať se stanou tělem a krví Tvého syna našeho Pána, Ježíše Krista.“ a ve druhé, po proměnění říká: „A nás všechny, kdo přijímáme jeho tělo a krev, naplň jeho Svatým Duchem, ať jsme jedno tělo a jedna duše v Kristu, našem Pánu. Skrze něho ať se před Tebou stáváme obětí úplnou a ustavičnou ...“

---

²¹³ Srov. GRAUBNER, J. *Eucharistie – list věřícím*, s. 24 – 25.

²¹⁴ Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 25.

²¹⁵ Mt 26,26.

²¹⁶ Originální latinský text: „in ea re quam offert, ipsa offertur“.

²¹⁷ Srov. AUGUSTIN, De civitate Dei X, 6 (CCL 47,279), In CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 27.

²¹⁸ Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 27.

²¹⁹ Tamtéž, s. 28.

²²⁰ Srov. Ko 1,24.

²²¹ Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 29.

Eucharistie tedy tvoří církev tím, že dělá z církve eucharistií, eucharistie tedy není jen povšechně pramenem nebo příčinou svatosti církve, ale je také její „formou“, vzorem. Křesťan se nemůže omezit jen na to, že slaví eucharistií, každý křesťan má být eucharistií spolu s Ježíšem.²²²

Tím, že Ježíš ustanovil eucharistií, zanechal nám jako dar celý svůj život, od prvního okamžiku vtělení až do poslední chvíle, se vším, co ho konkrétně naplňovalo: s mlčením, potem, námahami, modlitbou, zápasy, pokořováním ...²²³

Ježíš nám spolu s životem také daroval jeho nejcennější část, svou smrt. Výraz „krev“ neznámá v Písmu jen část těla, ale značí událost, smrt.²²⁴ Protože Ježíš miloval svoje, kteří byli ve světě, projevil jim lásku až do krajnosti.²²⁵ Eucharistie je tedy tajemstvím těla a krve Pána a tedy jeho života a smrti.²²⁶ Také my při mši obětujeme to, co obětoval Ježíš, život a smrt.

Slovem „tělo“ dáváme všechno, co tvoří konkrétně život, který vedeme v tomto těle: čas, zdraví, síly, schopnosti, city a třeba i jen úsměv.²²⁷ Slovem „krev“ vyjadřujeme, že i my obětujeme svou smrt a vše, co v nás už teď připravuje a předjímá smrt: pokoření, neúspěchy, nemoci, omezení zaviněná věkem, zdravím, vše, co nás „umrtvuje“.²²⁸

Také svatý Pavel nás vybízí, abychom Bohu přinášeli sami sebe, jako živou, svatou, Bohu milou oběť, to má být naše pravá bohoslužba.²²⁹ Nemáme se přizpůsobovat tomuto světu, ale máme se proměňovat obnovou své mysli, abychom mohli rozpoznat, co je vůle boží, co je dobré, Bohu milé a dokonalé.²³⁰ Toto vše vyžaduje, abychom se poté, co odejdeme ze mše svaté, snažili uskutečňovat to, co jsme slyšeli, abychom usilovali obětovat Ježíši, ale i svým bratřím a sestrám své „tělo“, to je čas, síly, pozornost, zkrátka celý svůj život.²³¹

---

²²² CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 29.

²²³ Tamtéž, s. 30.

²²⁴ Srov. tamtéž.

²²⁵ J 13,1.

²²⁶ Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 30 – 31.

²²⁷ Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 31.

²²⁸ Srov. tamtéž.

²²⁹ Srov. Ř 12,1.

²³⁰ Srov. Ř 12,2.

²³¹ Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 31.

Když říkáme „amen“ při svatém přijímání, říkáme „amen“ nejsvětějšímu tělu Ježíšovu narozenému z Panny Marie a ukřižovanému za nás, ale říkáme „amen“ také jeho tělu tajemnému, kterým je církev a kterým jsou konkrétní bratři a sestry kolem nás v životě nebo u eucharistického stolu. Nemůžeme obě těla oddělovat a přijímat jedno bez druhého.²³² Chceme-li dospět k důvěrnějšímu spojení s Ježíšem, měli bychom při přijetí eucharistie odpustit všem, kdo nám působí nepříjemnosti, kdo je proti nám, kdo nás kritizuje nebo pomlouvám a měli bychom zkusit výslovně říci: „Ježíši, dnes Tě přijímám spolu s tímhle (a zde uvést jméno), věnuji mu pohostinství s tebou ve svém srdci, budu rád, když ho přivedeš s sebou“.²³³

Pokud slavíme eucharistii s Ježíšem, nic z toho, co v životě děláme, není bezvýznamné. Celý náš den se stává eucharistií a tak, jak Ježíš zůstává při lámání chleba jeden, tak i život strávený tímto způsobem je jednotný, není rozptýlený, a to, co ho sjednocuje, je skutečnost, že je to eucharistie.²³⁴

Neměli bychom ale zapomínat, že jsme obětovali svou „krev“, to znamená pasivity, umrtvení. A když už nemůžeme dál a nemůžeme dělat, co chceme, pak můžeme být blíže velké hostii, kterou je Kristus.²³⁵ Díky eucharistii neexistují už životy neužitečné pro tento svět. Jsme na světě pro ten nejvznešenější cíl, jaký může být: abychom byli živou obětí, eucharistií spolu s Ježíšem.²³⁶

Přijímáním eucharistie vzrůstá naše spojení s Kristem, přijímat tělo Páně přináší jako hlavní plod důvěrné spojení s Kristem, život v Kristu má svůj základ v eucharistické hostině.²³⁷ Přijímání těla vzkříšeného Krista uchovává, rozmnožuje a obnovuje milost přijatou při křtu a dává jí růst. Růst křesťanského života vyžaduje, aby byl živen eucharistickým přijímáním, chlebem našeho putování až do chvíle smrti, kdy nám bude dán jako pokrm na cestu (viaticum).²³⁸

---

²³² Srov. CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 54.

²³³ Tamtéž, s. 54

²³⁴ Tamtéž, s. 33.

²³⁵ Srov. Tamtéž, s. 33.

²³⁶ Tamtéž, s. 34.

²³⁷ Srov. KKC, čl. 1391.

²³⁸ Srov. KKC, čl. 1392.

Ježíš Kristus se obětoval úplně, až do krajnosti, a dal nám za pokrm své tělo a svou krev, jako posilu pro náš život.²³⁹ Ani my si nemáme ponechávat nic pro sebe, aby nás Kristus cele přijal.²⁴⁰ Každý z nás je vyzýván k úplnému sebeobětování se Kristu, k odevzdání se na věčné časy do Kristovy služby, v poslušnosti a jako ustavičná oběť k Jeho chvále.²⁴¹ Sílu k tomuto sebeobětování nalezneme v Duchu svatém, který je u počátku každého sebedarování²⁴², a v co nejčastějším přijímání svatého přijímání.²⁴³ Nemáme bezpečnější záruku a zřejmější znamení veliké naděje „nových nebes a nové země, kde bude mít svůj domov spravedlnost“²⁴⁴, než je eucharistie.²⁴⁵

8. Eucharistie v liturgii

8.1. Mše svatá

Středem slavení eucharistie je chléb a víno, které se skrze Kristova slova a skrze vyzývání Ducha svatého stanou tělem a krví Krista. Církev podle Ježíšova příkazu, činí na jeho památku až do jeho slavného příchodu to, co on vykonal v předvečer své smrti: „Vzal chléb...“, „vzal kalich vína...“ Při obětování děkujeme stvořiteli za chléb a víno, „plod země a plod lidské práce a plod révy“, dary Stvořitele. V úkonu Melchizedeche, který obětoval chléb a víno, vidí církev předobraz své vlastní oběti.²⁴⁶

Když Ježíš přikazuje, aby se opakovala jeho gesta a jeho slova nežádá, aby se pouze vzpomínalo na něho a nato co udělal. Má na mysli liturgické slavení Kristovy památky skrze apoštoly a jejich nástupce, slavení jeho života, jeho smrti, jeho zmrtnýchvstání a jeho přímlyvy u Otce.²⁴⁷

Křesťané se shromažďovali „k lámání chleba“ především první den v týdnu, tedy v neděli, v den Ježíšova zmrtnýchvstání. Od těch dob se eucharistie slaví až po naše dny,

---

²³⁹ Srov. CANTALAMESSA R., *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 34-35

²⁴⁰ Srov. FRANTIŠEK Z ASSISI: Dopis generální kapitule 2 (Fonti Francescane, 211) In CANTALAMESSA R., *Eucharistie – naše posvěcení*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2004, str. 34

²⁴¹ Srov. CANTALAMESSA, *Eucharistie – naše posvěcení*, s. 35.

²⁴² Srov. tamtéž.

²⁴³ Srov. KKC, články 1416 a 1417.

²⁴⁴ Srov. 2 P 3,13.

²⁴⁵ KKC, článek 1405.

²⁴⁶ Srov. tamtéž, článek 1333

²⁴⁷ Tamtéž, článek 1341

takže se s ní setkáváme v každém kostele s toutéž základní strukturou. Zůstává středem života církve.²⁴⁸

Eucharistická liturgie se rozvíjí podle základní struktury, která se přes všechna století uchovala až do současnosti. Člení se na dvě části, které tvoří v základě jednotu: Bohoslužba slova a eucharistická bohoslužba. Obě tyto části tvoří jeden a tentýž bohoslužebný úkon.

Všichni se shromáždí ke společnému slavení na jedno místo k eucharistickému shromáždění. V čele shromáždění je sám Kristus, který neviditelně předsedá eucharistické oběti. Biskup nebo kněz předsedá shromáždění právě proto, že Krista zastupuje a zosobňuje ho jako hlavu, ujímá se slova po čteních, přijímá obětní dary a pronáší eucharistickou modlitbu. Všichni se činně podílejí na slavení, každý svým způsobem.²⁴⁹

Bohoslužba slova zahrnuje čtení ze Starého a Nového zákona, čtení evangelia. Po homilii, která vybízí přijmout toto slovo „jako slovo Boží, jímž skutečně je“ a uskutečňovat je, následují přímluvy za všechny lidi.

Přinášení obětních darů se někdy uskutečňuje v tzv. obětním průvodu a přináší se voda, chléb a víno, které kněz jménem Kristovým obětuje v eucharistické oběti, v níž se stávají jeho tělem a krví. Je to úkon samotného Krista při poslední večeři, když vzal chléb a kalich“. Přinášení darů a jejich kladení na oltář přebírá Melchizedechův úkon a klade Stvořitelovy dary do Kristových rukou. Křesťané již od prvních dob přinášejí spolu s chlebem a vínem pro eucharistii i své dary, aby je rozdělily mezi ty, kteří jsou v nouzi.²⁵⁰

Eucharistickou modlitbou, modlitbou děkuvzdání a proměňováním se dostáváme k vrcholu bohoslužby: v prefaci církev vzdává díky Otci, skrze Krista v Duchu svatém za všechna jeho díla. Tím se celé společenství spojuje s nebeskou církví. V epiklezi prosí církev Otce, aby poslal svého svatého Ducha na chléb a víno, aby se jeho mocí staly tělem a krví Ježíše Krista. V anamnezi, která následuje, připomíná církev utrpení, zmrtvýchvstání a slavný návrat Ježíše Krista, předkládá Otci oběť jeho Syna, který nás s ním smiřuje.

---

²⁴⁸ Srov. KKC, článek 1343

²⁴⁹ Srov. Tamtéž, článek 1348

²⁵⁰ Srov. Tamtéž, článek 1350

Při přijímání, před kterým je modlitba Páně a lámání chleba, dostávají věřící „nebeský chléb“ a „kalich spásy“.²⁵¹

Mše svatá jakožto liturgie, v níž bylo zpřítomněno tajemství spásy, končí vysláním věřících, aby plnili Boží vůli ve svém každodenním životě.

8.2. Formy eucharistické zbožnosti mimo mši

Reálná přítomnost oslaveného Pána v posvěcených darech chleby a vína při eucharistické slavnosti vedla k tomu, že se jim i mimo mši začala věnovat zvláštní pozornost a úcta. Již v křesťanském starověku se z tohoto eucharistického chleba oddělovalo a posílalo nemocným nebo si jej věřící brali s sebou, aby ve dnech, kdy se eucharistie neslavila, její přijímání nepostrádali. Především se však něco z eucharistických darů uchovávalo proto, aby se eucharistie kdykoliv mohla poskytnout umírajícím jako „pokrm na cestu“²⁵² Právě to byl první a vlastní důvod uchovávání eucharistie.²⁵³

Od konce 13. století nabývá na rozmachu úcta k posvěceným eucharistickým darům i mimo mešní slavnost. Projevem této nové formy zbožnosti bylo např. pozdvihování posvěcené hostie po slovech posvěcení, dále návštěvy nejsvětější svátosti, zavedení svátku Božího těla, tj. slavnosti Těla a krve Páně s eucharistickým původem, po kterém brzy následovali další teoforické průvody, dále výstav nejsvětější svátosti nejprve pouze mimo mši a brzy i při ní. Při lidových pobožnostech dochází k silnému rozmachu klanění se Kristu v eucharistii, dále tuto praxi ještě posílilo zavádění „svátostných požehnání“ a „modliteb před nejsvětější svátostí“ do diecézních zpěvníků.²⁵⁴

Takovéto formy eucharistické zbožnosti a klanění jsou v zásadě možné, ale skrývají nebezpečí, že se zastře souvislost s mešní slavností, nebude přijímána jako celek a přijímání eucharistie při mši se nebude považovat za normu a vrcholnou formu eucharistické zbožnosti.

---

²⁵¹ Srov. KKC, článek 1355

²⁵² Viaticum

²⁵³ ADAM A., *Liturgika*, s. 220

²⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 221

Závěr

V této práci jsem si za cíl vzala prozkoumat symboliku eucharistie jako obětní hostiny a uspořádat a komentovat poznatky k tématu chleba a vína v liturgickém slavení, a to především jako symbolického obrazu spojujícího materiální potřeby každodennosti s posvátným odkazem. V pojetí církve, v různých dobách, měla eucharistie různé místo a byli na ní různé názory. Velmi mě zaujala jednoduchost, s jakou přichází Ježíš s ustanovením eucharistie. Používá prostředky, které jsou pro člověka jeho i naší doby přijatelné a uchopitelné. Chléb a víno, základní lidské poživatiny, které v jednom okamžiku byly povýšeny na tělo a krev, a stává se to dnes a denně ve všech katolických chrámech všude ve světě.

Jídlo bylo od počátků lidské civilizace důvodem pro shromáždění společenství, při jídle se rozhodovalo o dalším společném dění. I dnes jsou společenské události spojené s více nebo méně náročným stylem občerstvení. Stejně jako u společné večeře i při mši sv. se sejdou lidé okolo stolu a všichni „jí“ jeden „chléb“. Je to stejný prožitek sounáležitosti jako při společné hlasité modlitbě. Všichni máme stejný podíl, jsme si rovni před Bohem i sebou vzájemně, v tuto chvíli mizí rozdíly mezi jednotlivými „spolustolovníky“. Při jídle z jedné mísy a kousků z jednoho chleba, stejně jako při přijímání z jednoho „kalichu“, jsme vzájemně propojeni stejným prožitkem a silou společného směřování. Je proto škoda, že se z katolické liturgie postupně vytratila symbolika eucharistie jako obětní hostiny, společné hostiny všech zúčastněných. Při evangelických obřadech se sice doslovněji rozděluje chléb, ale pouze při svátečnějších příležitostech, což podle mého soudu poněkud vyčleňuje společné přijímání Těla Páně z každodenního života křesťana, kam určitě patří.

Jídlo je úzce spjato se symbolikou liturgie všech náboženství, která ve své práci zmiňuji. V judaismu, při domácích bohoslužbách, hraje jídlo velmi významnou úlohu. Všechny židovské svátky mají svá symbolická jídla (např. sederová večeře, Chanuka či židovský Nový rok). Podobně je to i v Islámu (např. při tzv. „svátku k ukončení pústu“, „obětním“ svátku aj.). Jídlo zastává v buddhismu, podobně jako v ostatních náboženstvích, poměrně významné místo, ačkoliv se na to jak v textech, tak i v každodenním náboženském životě příliš neupozorňuje.

Společné jídlo, stejně jako setkání ke společné oslavě Boží, přispívá k posílení pocitu jednotlivce, že je součástí celého společenství, ve kterém má své platné a nezastupitelné místo, stejně jako všichni ostatní. Stávají se spolubratry. V Ježíšově „poslední večeři“ můžeme vidět i hierarchický předobraz církve, Ježíš stojí uprostřed svých učedníků a slouží jim. Stejně tak stojí i biskup (kněz) uprostřed křesťanského lidu. Po liturgické reformě II. vatikánského koncilu dochází k přiblížení liturgie lidem. Tím, že se liturgie otočila čelem k lidu, stojí kněz uprostřed svého lidu tak, jako byl Ježíš uprostřed svých učedníků. Laik se tak může spolupodílet na této eucharistické hostině, může se tak cítit cele ve společenství církve.

Seznam použitých zdrojů:

Církevní dokumenty:

- Benedikcionál*, Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1994. ISBN neuvedeno
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Praha: Česká Katolická charita, 1985. ISBN 80-7113-009-5.
- Český misál*, Praha: Česká liturgická komise, 1986, ISBN neuvedeno.
- BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*. Praha: Paulínky a ČBK, 2006. ISBN 80-86949-03-6.
- Denní modlitba církve*. Praha: Česká liturgická komise, 1987. ISBN neuvedeno.
- Dokumenty 2. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.
- Eucharistie a svoboda: 46. světový eucharistický kongres Wroclaw. Polsko 25. 5. - 1. 6. 1997*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1997. ISBN neuvedeno
- Eucharistie, pramen svatosti v kněžské službě*. Praha: Česká biskupská konference, 2004. ISBN neuvedeno.
- JAN PAVEL II. *Ecclesia de eucharistia*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 80-7192-849-6.
- Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.
- Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6.

Monografie:

- ADAM, A. *Liturgika*. Praha, Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-420-1
- ADAM, A. *Liturgický rok*. Praha, Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-269-1
- BERANOVÁ, M. *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*. Praha, Academia, 2005. ISBN 80-200-1340-7.
- BERANOVÁ, M. *Jídlo a pití za Rudolfa II*. Praha: Maxdorf, 1997. ISBN 80-85800-67-5.
- BILCZEWSKI, J. *Eucharistie ve světle nejstarších památek literárních, ikonografických a epigrafických*. Praha: V. Kotrba, 1910. ISBN neuvedeno.
- CANTALAMESSA, R. *Eucharistie – naše posvěcení*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-673-6.
- DI SANTE, CARMINE. *Židovská modlitba: k počátkům křesťanské liturgie*. Praha: Oikúmené, 1995. ISBN 80-86005-00-3.
- DONGHI, A.. *Gesta a slova*. Kostelní Vydří: Karmelitánský nakladatelství, 1995. ISBN 80-7192-008-3.

- GIGLIONI, P. *Svatosti Krista a církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, ISBN 80-7192-115-7.
- FILIPI, P. *Hostina chudých*. Praha: Kalich, 1991. ISBN 80-7017-336-X.
- FLAVIUS, J. *Válka židovská I*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1171-4.
- FUCHS, Q. *Mahlkultur – Tischgebet und Tischritual*. Regensburg: Pustet, 1998. ISBN 3-7917-1595-X.
- HAMVAS, B. *Filosofie vína*. Hradec Králové: Miloš Vongar, M&V 2003. ISBN 80-903024-8-3.
- JUNGMANN, J., A. *Missarum sollemnia*. Freiburg: Herder, 1952. ISBN neuvedeno.
- KRAUS, V.; KUTTELVAŠER, Z; VURM, B. *Encyklopedie českého a moravského vína*. Praha: Melantrich, 1997, ISBN 80-7023-250-1.
- Korán*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0246-4.
- Kronika Česká*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-515-4.
- KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-287-X.
- KUNETKA, F. *Eucharistie v křesťanské antice*. Olomouc: b.n., 2004. ISBN 80-244-0920-8.
- KUNETKA, F. *Slavnost našeho vykoupení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1997. ISBN 80-7192-184-X.
- LLOPIS, J. *Vstříc pánu*. Řím: Křesťanská akademie, 1971. ISBN neuvedeno.
- NOWAK, M. *Žít mši svatou* Olomouc: Matice Cyrilometodějská, rok neuveden. ISBN neuvedeno.
- POKORNÝ, L. *Obnovená liturgie*. Praha: Česká katolická charita, 1976. ISBN neuvedeno.
- POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*. Praha: Zvon, 1990. ISBN neuvedeno.
- RATZINGER, J. *Duch liturgie*. Brno: Barrister&Principal, 2006. ISBN 80-7364-032-5.
- RICHTER, S. *Liturgie a život*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-140-7.
- SCHILLEBEECKX, E. *To číňte na mou památku*. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-242-X.
- SCHÜTTE, H. *Ekumenický katechismus I*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-267-5.
- STANĚK, J. *Ukrojte si u nás*. Praha: Práce, 1989. ISBN 80-208-0312-2.
- STERN, M. *Svátky v životě židů*. Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-551-8.
- STEVENSON, T. *Víno – 101 praktických rad*. Praha: Ikar, 1998. ISBN 80-7202-377-2.
- STÖRIG, J. H. *Malé dějiny filosofie*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-175-X.
- THURIAN, M. *L'eucaristia memoriale del Signore, sacrificio di azione di grazia e di intercessione*. Roma: AVE, 1967. ISBN neuvedeno.
- ZVĚŘINA, J. *Teologie agapé II*. Praha: Skriptum, 1994. ISBN 80-85528-20-7.

Sborníky:

BUBÍK, T.; FÁREK, M. Jídlo a role v Budhismu. In *Náboženství a jídlo*. Pardubice: Ceres, 2005. ISBN 80-7194-800-4.

DOLISTA, J. Eucharistie v dějinách In *Eucharistie mysterium fidei*. Svitavy: Trinitas, 2002, ISBN80-86036-67-7.

Články v časopisech:

BENEŠ, P. „Pojďte, už je připraveno!“ (Lk 14, 17) In *Amen*. č. 6/1997. Dostupné na: <http://www.krystal.op.cz/amen/1997/AMEN6-97/1.HTM>.

CETKOVSKÝ, P. G., O. Carm. Lámání chleba při eucharistii In *Karmel* č. 2/2005. Dostupné na: <http://www.karmel.cz/casopis/2005/2-05.php#c4>.

JANČAŘÍK, Z. Za všechny nebo za mnohé In *Katolický týdeník – Perspektivy*. 13/2007. Dostupné na: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=5167>.

KOČÍ, M. Když jedli, vzal chléb... In *Amen*. č. 7 – 8/1998. Dostupné na: <http://krystal.op.cz/amen/1998/Amen78-98.htm#8>.

KOPECKÁ, D. Hostina těla a krve. In *Amen*. č. 6/1997. Dostupné na: <http://krystal.op.cz/amen/1997/AMEN6-97/5.HTM>

NOVOTNÝ, T. Symbolika jídla v judaismu. In *Dinger*. č. 1/2005.

ŠTAMPACH, I. O. Náboženství a jídlo. In *Dinger*. č. 1/2005.

Slovníky:

Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0982-5.

Anglicko – český, česko – anglický praktický slovník. Hradec Králové: TZ-one, 2005. ISBN 80-903606-0-2.

Elektronické dokumenty:

Historie pěstování a výroby vína [online]. verze 1.0. Česká republika: Terno, ne [cit. 2007-06-10]. Čeština. Dostupný z WWW: <<http://www.terno.cz/cesky/informace-o-sortimentu/informace-o-vine/historie-pestovani-a-vyroby-vina.html>>.

Islám web, půst [online]. verze 1.0. Praha: není uvedeno, Poslední aktualizace: 20.10.2006 v 9:01 [cit. 2007-05-15]. Text v češtině, angličtině a arabštině.

KRAUS, V.; KUTTELVAŠER, Z.; VURM, B. *Encyklopedie vína: Úvod* [online]. Verze 1.0.. Česká republika: Vurm Bohumil, ne [cit. 2007-05-10]. Text v češtině. Dostupný z WWW: <<http://vino.lbc.cz/uvod.htm>>.

Svět vína [online]. 1. vydání. Velké Pavlovice: Aktivemedia, c2002-2003 [cit. 2007-05-15]. Čeština. Dostupný z WWW: <<http://www.svetvina.cz/provozovatel.php>>. ISSN 1213-711.

TANGORRA, G. *Katolická charismatická konference: Eucharistie – Ježíšova spásonosná přítomnost* [online]. vydání 1., Katolická charismatická konference, c2001 - 2006, 2.7.2004 [cit. 2007-04-13]. Čeština.

Dostupný z WWW: <<http://www.cho.cz/www/index.php?clanek=642>>. ISSN 1214-263

Wikipedia. Encyklopedie: chléb [online]. upravené vydání. Wikipedia, c1996-2007, 24. 5. 2007 [cit. 2007-04-10]. Čeština a jiné jazyky. Dostupný z WWW: <<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/125898-chleb>>.

Seznam zkratek

IHS - Ježíš Pomazaný, Mesiáš, Kristus nebo také jsou výklady, co IHS má jako zkratka znamenat: Jesus hominum salvator (Ježíš, Spasitel lidí), Jesus homo sanctus (Ježíš, svatý člověk), Jesus hostia sanctissima (Ježíš, nejsvětější oběť), In hoc salus (V tomto spása), In hoc signo (doplň "vinces"; V tomto znamení zvítězíš; jsou to známá slova zjevení, které měl římský císař Konstantin Veliký před památnou bitvou u Mulviova mostu r. 312), Jesus Heiland der Sünder (Ježíš, Spasitel hříšníků), Jesus, Heiland, Seligmacher (Ježíš, Vykupitel, Spasitel), Ježíš hříšných Spasitel. V Tovaryšstvu Ježíšově bylo IHS interpretováno jako Jesum habemus socium (Ježíše máme za druha) nebo jako Jesu humilis societas (Ježíšova pokorná družina).

KKC – Katechismus katolické církve

KMB – Kašpar, Melichar, Baltazar

ABSTRAKT

Šindelářová, N. *Chléb a víno v liturgii eucharistie*. České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Z. Demel.

Klíčové pojmy: chléb, víno, eucharistie, jídlo, půst, náboženství,

Práce se zabývá chlebem a vínem, jejich historií, použitím v běžném životě, ale v hlavním jejich náboženském užitím. V úvodu práce je poukázáno na jídlo a náboženství v obecném slova smyslu, jídelní pravidla a půst, které jsou pro jednotlivá náboženství důležitá. Dále je poukázáno na důležitost jídla v Judaismu, Buddhismu a Islámu. Pátá a šestá kapitola je věnována výhradně chlebu a vínu. A závěrečná kapitola se zabývá eucharistií, chlebem a vínem, které se stává, při liturgii mše svaté, tělem a krví Kristovou. Nachází se zde různé pohledy na eucharistii v životě křesťana. Její prožívání v různých historických období a spory, které s tímto tématem souvisí.

ABSTRACT

Bread and wine in liturgy of eucharisty.

Key terms: bread, wine, eucharisty, food, fast, religion

The Graduation thesis deals with bread and wine, their history, usage in common life, but mainly their religious usage. In the introduction of the thesis there is referred to the food and religion in general meaning, eating rules and fast, which are important for single religions. Further, there is referred to the importance of food in Judaism, Buddhism a Islam. Fifth and sixth chapter is devoted entirely to bread and wine. And the final chapter deals with eucharisty, bread and wine, which becomes, during the liturgy of Holy Celebration, body and blood of Jesus Christ. There can be found different views of eucharisty in the life of Christian. Its taking in different historical periods and disputes, which are connected with this subject.